

**ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ : ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ
ΣΤΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ**

**ΘΕΜΑ : «ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ
ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ»**

Εκπονούσα : ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

Επιβλέπων καθηγητής : ΤΡΥΦΩΝ ΔΑΡΑΣ

Χανιά, Ιανουάριος 2018

*Αφιερώνεται στο σύντροφό μου
Ανδρέα και στην κόρη μου Ναταλία*

Ευχαριστίες

Κλείνοντας ένα μεγάλο κεφάλαιο στο ατέλειωτο ταξίδι της γνώσης, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους όσους με στήριξαν με οποιονδήποτε τρόπο. Αρχικά το οικογενειακό μου περιβάλλον που ήταν κοντά μου σε όλες τις δυσκολίες και με υποστήριζαν με κάθε τρόπο. Έπειτα, όλους τους διδάσκοντες και τους συμφοιτητές μου, που με την απαραίτητη συνεργασία μοιράστηκαν τις γνώσεις τους μαζί μου.

Ειδικότερα για την παρούσα διπλωματική εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Τρύφων Δάρα καθώς μου παρείχε πολύτιμο υλικό, κατευθύνσεις, διορθώσεις και παρατηρήσεις, έγκαιρα και αποτελεσματικά.

Τέλος, ευχαριστώ τα μέλη της επιτροπής, τον κ. Ανάργυρο Δελή που υπήρξε καθηγητής μου κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών στο Πολυτεχνείο, καθώς και την κ. Ευπραξία-Αίθρα Μαριά για τη πολύτιμη βοήθειά της και για το πλούσιο συγγραφικό της έργο σχετικά με την νομική προστασία του τοπίου.

Περίληψη

Στην παρούσα διπλωματική εργασία μελετάται αρχικά η ιστορική προέλευση και χρονολογική εξέλιξη της έννοιας του «τοπίου». Στη συνέχεια εξετάζεται η συνεισφορά και ο ρόλος των επιμέρους Επιστημονικών κλάδων στην προσέγγιση της έννοιας αυτής καθώς πρόκειται για μια πλήρως διεπιστημονική έννοια. Οι Επιστήμες και οι Τέχνες που αναλύονται κινούνται και αναπτύσσονται παράλληλα με την ιστορική εξέλιξη της έννοιας, αφού το «τοπίο» είναι πλήρως συνδεδεμένο με τις μεταβολές των κοινωνικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών του ανθρώπου. Η έννοια του τοπίου δύσκολα ορίζεται, αναγνωρίζεται ως μια πολύπλοκη διαδικασία στην οποία τα ανθρώπινα όντα, η ιστορία, ο πολιτισμός τους και το περιβάλλον τους ορίζονται αμοιβαία.

Επιπλέον, παρουσιάζεται συνοπτικά η υπάρχουσα νομοθεσία που αφορά το τοπίο και την προστασία του και φτάνοντας στην υπογραφή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το τοπίο εγκαταλείπεται η προγενέστερη θεώρηση ότι τοπίο είναι μόνο «φύση- φυσικό περιβάλλον» και εξελίσσεται πλέον αυτό σε πεδίο δράσης και αλληλεπίδρασης φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων.

Στο μεγαλύτερο/κύριο μέρος της εργασίας γίνεται στατιστική ανάλυση έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο Πολυτεχνείο Κρήτης σε φοιτητές/τριες όλων των ετών φοίτησης και όλων των Σχολών του, με σκοπό τη διερεύνηση της γνώσης της έννοιας του τοπίου στους νέους αυτούς ανθρώπους. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις/χρονικές περιόδους και εστιάζεται στα εξής σημαντικά ζητήματα: στη **γνώση της έννοιας του τοπίου**, στο **τοπίο και στην εκπαίδευση** και τέλος στο **τοπίο και στη δημόσια συμμετοχή**. Η 2^η φάση έχει επιπλέον ως σκοπό εκτός του ότι να απαντηθούν τα παραπάνω ζητήματα, μετά από ένα εύλογο χρονικό διάστημα, να εξεταστεί εάν υπάρχει μεταβολή στη γνώμη και γνώση των φοιτητών/φοιτητριών έπειτα από τις τυχόν παρεμβάσεις που έχουν γίνει, στο μεσοδιάστημα, στο χώρο αυτό.

Η μελέτη/έρευνα έχει ακόμα ως σκοπό/στόχο να επισημάνει βασικούς τομείς ενδιαφέροντος, στους οποίους χρειάζεται να εμβαθύνουν οι δημόσιες αρχές/πολιτεία, προκειμένου να βοηθήσουν τους νέους ανθρώπους να κατανοήσουν το τοπίο, τις δυνάμεις και πιέσεις που το μεταβάλλουν, καθώς και στο να τους ενθαρρύνουν να συμμετάσχουν στο μέλλον στο δημόσιο διάλογο για τα θέματα αυτά.

Abstract

The historical origin and the chronological evolution of the concept "landscape" are initially being studied in this thesis. Moreover , the contribution and the role of the individual Disciplines in the approach of this concept are being studied, as it is a fully interdisciplinary concept. The Sciences and the Arts which are being analysed are moving and developing alongside with the historical evolution of the concept , since "landscape" is fully connected with the changes of the social and cultural characteristics of human beings. It is difficult to define the concept of "landscape"- it is considered to be a complicated procedure, during which human beings , their history , their culture and their surroundings are mutually determined.

In addition , the existing legislation for "landscape" and its protection are being examined and by signing the European Landscape Convention ,the earlier idea that "landscape" is only "nature - natural environment" is being eliminated and now it becomes the field of action and interaction for natural and anthropogenic factors.

In the main part of this thesis , there is a statistical analysis of a survey , which was conducted in the Technical University of Crete among students of all years of study and of all Faculties , with the purpose of exploring the insight of the concept "landscape" among these young people. The survey was conducted in two phases / time periods and focuses on the following important issues: the knowledge / insight of the concept "landscape", landscape and education and finally landscape and public participation. The second phase intends not only to respond to the above issues after some reasonable time , but also to examine whether there is some change in the opinion and the knowledge / insight of students after any interventions that may have been made in this area in the meantime.

The study / research also intends to highlight key areas of interest into which public authorities / governments need to deepen so that they will help young people to perceive the concept "landscape" , the forces and the strains which alter it and also to encourage them to take part in a debate on these issues in the future.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευχαριστίες.....	3
Περίληψη.....	4
Abstract.....	5
Συνοπτικός πίνακας περιεχομένων	6
Εισαγωγή.....	8

Κεφάλαιο Πρώτο

Θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του τοπίου

1.Καταγωγή και Ιστορική εξέλιξη της έννοιας του τοπίου.....	10
Εισαγωγή	10
1.1. Ετυμολογία του όρου τοπίο.....	10
1.2. Ιστορική εξέλιξη της έννοιας του τοπίου.....	11
2. Διεπιστημονική εξέλιξη της έννοιας του τοπίου.....	14
Εισαγωγή.....	14
2.1. Η προσέγγιση του τοπίου από τις Επιστήμες.....	14
2.1.1. Η Αρχαιολογία τοπίου.....	14
2.1.2. Η προσέγγιση της έννοιας του τοπίου από τη Γεωγραφία.....	15
2.1.3. Η προσέγγιση της έννοιας του τοπίου από την Οικολογία.....	16
2.1.4. Η προσέγγιση της έννοιας του τοπίου από τη Βιολογία.....	17
2.1.5. Η προσέγγιση της έννοιας του τοπίου από τη Δασολογία.....	17
2.1.6. Η Αρχιτεκτονική τοπίου.....	19
2.1.7. Η προσέγγιση της έννοιας του τοπίου από την Οικονομία.....	22
2.2. Η προσέγγιση του τοπίου από τις Τέχνες.....	23
2.2.1. Η Ζωγραφική τοπίου.....	23
2.2.2. Η Λογοτεχνία τοπίου & η Τοπογραφική Ποίηση.....	24
2.2.3. Η Φωτογραφία τοπίου.....	25
3. Ο Ορισμός της έννοιας «τοπίο».....	25

Κεφάλαιο Δεύτερο

Διαχρονική εξέλιξη της νομοθεσίας για το τοπίο

1. Θεσμικό πλαίσιο για τη προστασία του τοπίου.....	30
1.1. Η νομική προστασία του τοπίου στο Διεθνές δίκαιο.....	30
1.2. Η νομική προστασία του τοπίου στο Ενωσιακό δίκαιο.....	31

1.3. Η νομική προστασία του τοπίου στο Ελληνικό δίκαιο.....	32
1.3.1. Η εξέλιξη της νομοθεσίας για το τοπίο στην Ελλάδα.....	32
1.3.2. Σχόλια-Συμπεράσματα.....	35

Κεφάλαιο Τρίτο

Σύγχρονη έρευνα στη κοινότητα του Πολυτεχνείου Κρήτης

1. Έρευνα-Στατιστική Ανάλυση.....	37
Εισαγωγή.....	37
1.1. Μεθοδολογία έρευνας.....	38
1.2. Δειγματοληψία.....	39
1.3. Ευρήματα από τη στατιστική επεξεργασία.....	40
2. Ανάλυση των ερωτηματολογίων της έρευνας.....	41
2.1. Η γνώση για το τοπίο στη κοινότητα του Πολυτεχνείου Κρήτης.....	41
2.2. Το «τοπίο» ως μάθημα στην εκπαίδευση.....	61
2.3. Τοπίο και δημόσια συμμετοχή.....	70
2.4. Γενικά Συμπεράσματα.....	88
Βιβλιογραφία.....	92
Παράρτημα Α : Εικόνες.....	95
Παράρτημα Β: Ερωτηματολόγια Έρευνας.....	98

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το αντικείμενο της παρούσας-διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνηθεί η γνώση και η αντίληψη της έννοιας του τοπίου από τους φοιτητές και φοιτήτριες του Πολυτεχνείου Κρήτης και αποτελείται από τρία τμήματα. Αρχικά μελετάται η έννοια του τοπίου σε θεωρητικό πλαίσιο. Η μελέτη κινείται σε δύο κύριους άξονες, πρώτα στην ετυμολογία, καταγωγή και ιστορική εξέλιξη του τοπίου και κατόπιν στη μελέτη προσέγγισης της έννοιας αυτής από τις Επιστήμες και τις Τέχνες. Επιπλέον γίνεται ανάλυση του ρόλου και της συμβολής των διαφόρων Επιστημών στην έννοια αυτή, αφού πρόκειται για μία έννοια καθαρά διεπιστημονική. Παρατηρείται μεγάλη κορύφωση των διεπιστημονικών προσεγγίσεων της στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, ενώ παράλληλα υπήρξε ανάγκη για νέα γνώση και θεωρία λόγω πολυπλοκότητας των κοινωνικών σχέσεων με τη φύση, όσον αφορά τον τομέα του περιβάλλοντος. Το πρώτο τμήμα της εργασίας καταλήγει στον ορισμό της έννοιας του τοπίου, μέσα από διάφορες οπτικές γωνίες, με αποτέλεσμα τον σημερινό ορισμό του από το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Κατόπιν εξετάζεται συνοπτικά το θεσμικό πλαίσιο και η σχετική νομοθεσία που αφορά το τοπίο και την προστασία του, με ξεχωριστή αναφορά σε επίπεδο διεθνούς, ενωσιακού και εθνικού δικαίου. Φτάνοντας στην υπογραφή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το τοπίο δημιουργείται έντονα η ανάγκη της σπουδαιότητας διατύπωσης ενός νέου ορισμού για το τοπίο. Απομακρύνεται πλέον από την προγενέστερη θεώρηση ότι το τοπίο είναι μόνο «φύση- φυσικό περιβάλλον» καθώς τα τελευταία χρόνια έχει εξελιχθεί σε πεδίο δράσης και αλληλεπίδρασης φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων. Κύριος σκοπός/στόχος του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι να υπάρχει μεγαλύτερη ενότητα ανάμεσα στα Μέλη του για τη διασφάλιση και πραγματοποίηση των ιδανικών και των αρχών, που είναι κοινή τους κληρονομιά. Αυτός ο στόχος επιδιώκεται ιδίως μέσω συμφωνιών σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.¹

Στο τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, γίνεται στατιστική μελέτη που αφορά τη διερεύνηση της έννοιας του τοπίου στην κοινότητα του Πολυτεχνείου Κρήτης, με ανάλυση ερωτηματολογίων που δημιουργήθηκαν για το συγκεκριμένο σκοπό και δόθηκαν σε φοιτητές και φοιτήτριες του Πολυτεχνείου.

---

¹ (<http://www.etlo-modeland.gr/el/european-landscape-convention>)

Η στατιστική ανάλυση-έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δυο χρονικές περιόδους με πενταετή διαφορά και επικεντρώθηκε στα παρακάτω σημαντικά σημεία:

- (α) στη γνώση της έννοιας του τοπίου (τι είναι τοπίο, πώς γίνεται αντιληπτό, πώς προκύπτει, αν είναι τοπίο συγκεκριμένες περιοχές κ.α.)
- (β) στο τοπίο και στην εκπαίδευση (εάν ο φοιτητής/φοιτήτρια έχει διδαχθεί κάποιο μάθημα σχετικό με το τοπίο, που το διδάχθηκε, είναι σημαντική η παρουσία τέτοιων μαθημάτων στα εκπαιδευτικά προγράμματα και τι είδους μαθήματα πρέπει να είναι αυτά).
- (γ) στο τοπίο και στη δημόσια συμμετοχή (ζητήθηκε από τους φοιτητές/φοιτήτριες να χαρακτηρίσουν το τοπίο του Πολυτεχνείου Κρήτης, όπως, επίσης, και εάν θα συμμετείχαν σε περίπτωση βελτίωσης ή ανασχεδιασμού του, θέσεις και προτάσεις γι αυτό).

Μετά τη συμπλήρωση, συλλογή, κωδικοποίηση και τη στατιστική ανάλυση των απαντήσεων των σπουδαστών γίνεται παρουσίαση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων και συγκριτική μελέτη των δύο φάσεων της έρευνας. Παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των απαντήσεων των φοιτητών/φοιτητριών σε κάθε ερώτημα, γίνονται συσχετίσεις βασιζόμενοι κυρίως σε δημογραφικά κριτήρια (φύλο, σχολή, έτος σπουδών, οικονομική κατάσταση) και εξάγονται τα συμπεράσματα για τα σημαντικά αυτά ζητήματα.

Κεφάλαιο Πρώτο

Θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του τοπίου

1. Καταγωγή και Ιστορική εξέλιξη της έννοιας του τοπίου

Εισαγωγή

Σε αυτό το μέρος της εργασίας θα αναφερθούμε αρχικά στην ετυμολογία του όρου «τοπίο». Στη συνέχεια θα μιλήσουμε κυρίως για την ιστορική του εξέλιξη καθώς πρόκειται για ζωντανό στοιχείο, επηρεασμένο από την ιστορία και συνεχώς εξελισσόμενο.

1.1.Ετυμολογία του όρου «τοπίο»

Τοπίο σημαίνει «μικρός τόπος», (Στεφάνου, 2007). Είναι ένας όρος που εμφανίστηκε αρχικά σύμφωνα με το λεξικό των Liddell & Scott στην ελληνική γλώσσα, με αυτή τη γεωγραφική σημασία, στην υστεροβυζαντινή περίοδο. (Τσαντίλης, 1998). Στην Ευρώπη η έννοια του τοπίου έρχεται γύρω στο 15^ο αιώνα. Στην Ολλανδία χρησιμοποιήθηκε εκείνη την περίοδο η λέξη “landschap” για να περιγράψει τη καθημερινή ζωή των αγροτών της εποχής. Στα γερμανικά ο όρος που περιγράφει ένα τοπίο (τμήμα γης με διαφορετικά χαρακτηριστικά και δομές) είναι “Landschaft” . Στην αγγλική γλώσσα η λέξη τοπίο “landscape” αποτελείται από τα συνθετικά land- (έκταση) και -scape (εικόνα ενός αντικειμένου), εμφανίζεται τον 17^ο αιώνα και σημαίνει την περιοχή και τον τρόπο που αυτή απεικονίζεται. Παράλληλα, στη Γαλλία χρησιμοποιήθηκε ο όρος τοπίο με τη λατινικής προέλευσης λέξη “paysage” που παρουσιάζει μια γεωγραφική έκταση (Μαριά, 2009).

Στη Κίνα και την Ιαπωνία η έννοια του τοπίου κάνει έντονα την εμφάνισή της από τα αρχαία χρόνια πράγμα το οποίο δημιουργεί την εντύπωση της γέννησης της συγκεκριμένης έννοιας στις ρίζες του αρχαίου πολιτισμού των χωρών αυτών. (Μαριά Ε. Α., 2009) Στους αρχαίους δυτικούς πολιτισμούς καθώς και στην Αρχαία Ελλάδα δεν υπάρχει η λέξη τοπίο ούτε κάτι που να παραπέμπει σε αυτό. Η εμφάνιση της ιδέας του τοπίου σχετίζεται με μια διαφορετική σχέση με τη φύση και το περιβάλλον κατά τον γεωγράφο φιλόσοφο Berque (1995). Αυτή η ιδιαίτερη σχέση συνδέεται με τον αισθητικό χαρακτηρισμό του τόπου: ο χώρος κατοικίας μεταφέρεται σε μια εικόνα, σε ένα σχέδιο, και αργότερα, στη μεταμοντέρνα εποχή, σε μια ταχυδρομική κάρτα.

Στη νέα ελληνική γλώσσα ο όρος τοπίο χρονολογείται από τη ρωμαϊκή εποχή. Στη σημερινή εποχή ο όρος τοπίο έχει υπερβεί την κυριολεξία και υπάρχει μια τάση μεταφορικής χρήσης του όπως για παράδειγμα πολιτικό τοπίο, οικονομικό τοπίο, γλωσσικό τοπίο, τοπίο της ενημέρωσης, ψηφιακό τοπίο, εκπαιδευτικό τοπίο, τοπίο της ποίησης κλπ. (Μαριά, 2009)

1.2.Ιστορική εξέλιξη της έννοιας του τοπίου

Ξεκινώντας από τις πρώιμες μορφές τέχνης σε όλο τον κόσμο, απεικονίζονται ελάχιστα που πραγματικά θα μπορούσαν να ονομαστούν τοπίο, αν και συμπεριλαμβάνονται οι γραμμές εδάφους και ενίοτε οι ενδείξεις βουνών, δέντρων ή άλλων φυσικών χαρακτηριστικών. Γυρνώντας λοιπόν πίσω στο χρόνο και ξεκινώντας από την αρχαιότητα συναντούμε στη **Μινωική Ελλάδα** τα πρώτα "ξεκάθαρα τοπία" χωρίς ανθρώπινες μορφές και αυτά είναι τοιχογραφίες γύρω στο 1500 π.Χ. (Εικ.1, Παράρτημα Α).

Οι σκηνές κυνηγιού, ειδικά εκείνες που είναι τοποθετημένες στην κλειστή κοιλάδα των καλαμιών του Δέλτα του Νείλου από την Αρχαία Αίγυπτο (Εικ.2, Παράρτημα Α), μπορούν να δώσουν μια ισχυρή αίσθηση τόπου, αλλά δίνεται έμφαση μόνο στις μεμονωμένες μορφές φυτών και σε ανθρώπινες και ζωικές μορφές και όχι στο γενικό τοπίο. Αρχαιότερα ρωμαϊκά τοπία επιβιώνουν από τον 1ο αιώνα π.Χ.. Αυτά συναντώνται σε τοιχογραφίες τοπίων που βρίσκονται σε δωμάτια αρχαιολογικών χώρων (όπως για παράδειγμα αυτά της Πομπηίας, Herculaneum και αλλού) καθώς και σε ψηφιδωτά. (Εικ.3, Παράρτημα Α).

Από τους εκπροσώπους της φιλοσοφίας έχει υποστηριχθεί ότι στην αρχαιότητα και στο **μεσαίωνα** δεν είχαν καμία αίσθηση του τοπίου, αφού η σχέση των αρχαίων πληθυσμών με τη φύση ήταν πολύ στενότερη και ισχυρότερη. Συνέπεια αυτού του γεγονότος ήταν να είναι ασθενέστερη η παρουσία της έννοιας του τοπίου στο μυαλό μας. Η αρχαιότητα δεν είχε ανάγκη να διαχωρίσει τον άνθρωπο από τη φύση και να γίνει μετατροπή της σε τοπίο. Παρόλα ταύτα τα τελευταία χρόνια μελετητές της αρχαιότητας κάνουν δεκτό ότι η αρχαία ελληνική γραμματεία παρουσιάζει έναν κόσμο, που είχε πραγματική συναίσθηση του τοπίου.

Την περίοδο της **Αναγέννησης και του Διαφωτισμού (14^{ος}-18^{ος} αι.)** συναντούμε την έννοια του τοπίου μέσα από την κηποτεχνία. Αναβιώνουν τα κλασσικά ιδεώδη του Ελληνικού και Ρωμαϊκού πολιτισμού και επηρεάζεται όλη η Ευρώπη, χρησιμεύοντας σαν ενδιάμεσο στάδιο του αρχαίου και νέου κόσμου. Από τον 15^ο αιώνα αρχίζει να

υπάρχει ενδιαφέρον για το τοπίο καθώς εμφανίζονται οι πρώτοι ζωγραφικοί πίνακες - σχεδιάζονται τοπία γύρω από κάστρα και παλάτια. Τα κύρια χαρακτηριστικά της εποχής εκείνης είναι το τέλος της απομόνωσης των ανθρώπων στα κάστρα και τους πύργους και η επαφή τους με το εξωτερικό φυσικό περιβάλλον. (Ζαρογιάννη, Καπλανίδου, & Νάνου, 2011)

Λίγο αργότερα μέσω της **φιλοσοφίας** θα αρχίσει μια πιο αισθητική θεώρηση του τοπίου. Κατά το Γερμανό κοινωνιολόγο και φιλόσοφο G.Simmel (Simmel, Ritter, & Gombrich, 2004) ο οποίος χαρακτηρίζει το τοπίο ένα «έργο τέχνης» που εξαρτάται από το παρατηρητή, θεωρεί ότι η φύση και το τοπίο είναι δύο στοιχεία διαφορετικά που απλά συνυπάρχουν σε πολλές περιπτώσεις. Αντίθετα με τον G.Simmel ο Γερμανός φιλόσοφος Martin Heidegger (1889-1976) υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος έμφυτα αναζητά την εξερεύνηση του φυσικού κόσμου που τον περιβάλλει γι αυτό μετακινείται από το κέντρο του, αναζητώντας την αλήθεια γύρω από τον κόσμο. Έτσι ερμηνεύει και το τοπίο κατά τα δικά του μέτρα επηρεάζοντας ταυτόχρονα και την επιστήμη της αρχιτεκτονικής και συνεπώς το τοπίο. (Martin, 2009)

Η εποχή του **20^{ου} αιώνα και η περίοδος του Α΄ & Β΄ παγκόσμιου πολέμου** ήταν μια καθοριστική περίοδος για την τύχη της Ευρώπης καθώς προκλήθηκαν μεγάλες κοινωνικές ανακατατάξεις. Λόγω των πολέμων παρατηρείται πλήθος νεκρών και σοβαρότατες καταστροφές του πολιτισμού καθώς και του τοπίου. Γίνεται μια ταχύτατη και ολοκληρωτική μετάλλαξη κάθε λογής τοπίων. Σημαντικά στοιχεία αυτής της περιόδου παίρνουμε από τους τοπιογραφικούς πίνακες όπου παρουσιάζεται μια εικόνα της ελληνικής φύσης σπαρμένης με τα ερείπια του αρχαίου παρελθόντος. Τα πρώτα 50 χρόνια του 19ου αιώνα χαρακτηρίζονται από αυτού του είδους τη ζωγραφική, που εισήγαγαν αρκετοί Ευρωπαίοι ζωγράφοι, ιδίως Γερμανοί, όταν επισκέφτηκαν την Ελλάδα επί της βασιλείας του Όθωνα (1832-1862). Αναμφισβήτητα είναι μια ιδεολογικά φορτισμένη ιστορικοπολιτιστική τοπιογραφία. Γίνεται μια προσπάθεια ώστε να αποδοθεί στο τοπίο ο χαρακτήρας του τόπου όμως αναπαριστώνται μόνο τα εξωτερικά του χαρακτηριστικά γνωρίσματα. (Μιχαλάκου, 2003)

Στον **21^ο αιώνα** έρχεται η Ψηφιακή Επανάσταση η λεγόμενη Εποχή της Πληροφορίας και από το τέλος του 20^{ου} οι ταχείες αλλαγές στα μέσα μεταφοράς, στον τρόπο μετάδοσης των πληροφοριών που φέρνει η ψηφιακή επανάσταση κάνουν τις μεταφορές των πληθυσμών και των πληροφοριών γρηγορότερες. Συνεπώς,

παρατηρείται συγκέντρωση πληθυσμών σε αστικές περιοχές, πράγμα το οποίο δημιουργεί νέα τοπία και αλλοιώνει τα ήδη υπάρχοντα. Για να ικανοποιηθούν όλες οι ανάγκες των πληθυσμών των αστικών περιοχών συσσωρεύονται γύρω απ τις μεγάλες πόλεις ολοένα και περισσότερες βιομηχανίες. Αυτό έχει ταχύτατες επιπτώσεις στο τοπίο που γίνεται μέσο για να αναβαθμιστεί η ποιότητα ζωής των ανθρώπων. Τοπίο αρχίζει πλέον να σημαίνει «πλαίσιο ζωής» και μάλιστα γίνεται αναβάθμιση της έννοιάς του σε «κοινή κληρονομιά». Δεν υπάρχει σαφής προσδιορισμός του όρου «κοινής κληρονομιάς» ακόμη και αν είναι στην πόλη ή στην ύπαιθρο, ακόμη κι αν είναι όμορφο, παραμελημένο, καθημερινό, αδιάφορο, υποβαθμισμένο κ.α. Ταυτόχρονα, τα γνωστά μέχρι στιγμής παραδοσιακά τοπία χάνονται ή ακόμα αντικαθίστανται από μοντέρνας αρχιτεκτονικής τοπία, που όμως πολλές φορές δεν έχουν καμία ομοιομορφία και καμία σύνδεση με τον πληθυσμό που κατοικεί στη συγκεκριμένη περιοχή. Έτσι, χάνονται σχεδόν όλοι οι δεσμοί του παρελθόντος, του κλασσικού αγροτικού πολιτισμού με τις μεταμοντέρνες κοινωνίες. (Μαριά, 2009)

Συνοψίζοντας έχουμε τρεις περιόδους πολλαπλής διαμόρφωσης (Μαριά, 2009) του τοπίου:

- *Προβιομηχανική* (έως το 18^ο αιώνα) όπου έχουμε τα παραδοσιακά τοπία με παράλληλη μικρή τεχνολογική πρόοδο -και αλλαγές που αποδίδονται στις αξίες και σημασία του τοπίου.
- *Επαναστατική* (19^{ος}-20^{ος} αιώνας) όπου έχουμε μια αλλαγή της σχέσης περιβάλλοντος, ανθρώπου, τοπίου.
- *(1950-σήμερα)* όπου το παρόν αποσπάται από το παρελθόν λόγω του νέου τρόπου ζωής, των ανθρωπίνων αναγκών, των διαφορετικών χρήσεων της γης και του τοπίου, κυρίως όμως λόγω των διαφορετικών κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών γεγονότων. Εδώ έρχεται η νέα θεώρηση του τοπίου ως κοινή κληρονομιά και ως πλαίσιο ζωής απαραίτητο για τη κοινή διαβίωση.

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι το τοπίο είναι μία έννοια ζωντανή και εξελίξιμη μέσα στο χρόνο. Βάσει όλων των ιστορικών, κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών αλλαγών γίνεται αλλαγή στον τρόπο αντίληψης και ερμηνείας της έννοιας αυτής από τον άνθρωπο. Εξέχουσα είναι και η συμβολή των επιστημών όπως θα δούμε και παρακάτω.

2. Διεπιστημονική προσέγγιση της Έννοιας του τοπίου

Εισαγωγή

Το τοπίο είναι μια πλήρως διεπιστημονική έννοια. Φυσικές, ανθρωπιστικές, κοινωνικές, εφαρμοσμένες Επιστήμες, επιστήμη δικαίου, εικαστικές τέχνες, λογοτεχνία (ποίηση και πεζογραφία), η συνεισφορά και ο ρόλος όλων των επιμέρους Επιστημονικών κλάδων στην προσέγγιση της έννοιας του τοπίου είναι πραγματικά μεγάλος. Θα παρατηρήσουμε -ότι όλα τα παραπάνω κινούνται και αναπτύσσονται παράλληλα με την ιστορική εξέλιξη της έννοιας του τοπίου, αφού είναι μια έννοια πλήρως συνδεδεμένη με τις μεταβολές των κοινωνικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών του ανθρώπου.

Αναλυτικότερα παρακάτω θα δούμε δύο διαφορετικές προσεγγίσεις της έννοιας του τοπίου:

- Επιστημονική προσέγγιση και
- Προσέγγιση από τις διάφορες Τέχνες.

2.1.Η προσέγγιση του τοπίου από τις Επιστήμες

2.1.1. Η Αρχαιολογία τοπίου

Η αρχαιολογία τοπίου είναι η μελέτη του τρόπου με τον οποίο η ανθρωπότητα έχει αλλάξει τη φυσική εμφάνιση του περιβάλλοντος - τόσο του παρόντος όσο και του παρελθόντος. Το τοπίο αναφέρεται γενικά τόσο σε φυσικά περιβάλλοντα όσο και σε περιβάλλοντα που κατασκευάζονται από ανθρώπους. (Branton, 2009) Τα φυσικά τοπία θεωρούνται ότι δεν έχουν μεταβληθεί από τον άνθρωπο με οποιοδήποτε τρόπο. (Hood, 1996) Τα πολιτιστικά τοπία, από την άλλη πλευρά, είναι περιβάλλοντα που έχουν μεταβληθεί κατά κάποιο τρόπο από τους ανθρώπους (συμπεριλαμβανομένων των προσωρινών δομών και θέσεων, όπως για παράδειγμα τα κάμπινγκ που δημιουργούνται από ανθρώπους) . Οι αρχαιολόγοι υποστηρίζουν πως ο όρος τοπίο μπορεί να αναφέρεται στις αλλαγές που οι άνθρωποι διαπιστώνουν στο περιβάλλον τους. Για το λόγο αυτό η αρχαιολογία τοπίου χρησιμοποιείται συχνά για να ερευνήσει τη χρήση τμημάτων γης για μεγάλο χρονικό διάστημα. (Spencer, Suzanne, & Sherene, 2010) (Gleason, 1994)

Η αρχαιολογία του τοπίου συνοψίζεται από τη δήλωση της ιστορικού αρχαιολόγου Nicole Branton(2009): «τα τοπία στην αρχαιολογία του τοπίου μπορεί να είναι τόσο μικρά όσο ένα ενιαίο νοικοκυριό ή κήπος ή τόσο μεγάλα όσο μια αυτοκρατορία» και «ακόμη και αν η εκμετάλλευση πόρων, η τάξη και η δύναμη είναι συχνά θέματα αρχαιολογίας τοπίου, οι προσεγγίσεις τοπίου αφορούν τις χωρικές, όχι απαραίτητα οικολογικές ή οικονομικές σχέσεις». Παρόλο που είναι παρόμοια με την αρχαιολογία των οικισμών και την οικολογική αρχαιολογία, το τοπίο προσεγγίζει τα μοντέλα τόπων και χώρων ως δυναμικούς συμμετέχοντες σε παλιότερη συμπεριφορά, επηρεάζοντας την ανθρώπινη δράση ή επηρεασμένο από την ανθρώπινη δράση. (Majewski, 2009)

2.1.2. Η προσέγγιση της έννοιας του τοπίου από τη Γεωγραφία

Μια επιστήμη που είναι στενά συνδεδεμένη με την έννοια του τοπίου είναι αυτή της **γεωγραφίας**. Ο γεωγράφος Otto Schlüter υποστήριξε ότι με τον ορισμό της γεωγραφίας ως Landschaftskunde (επιστήμη του τοπίου) θα έδινε στη γεωγραφία ένα θέμα που δεν μοιράζεται κανένας άλλος κλάδος. Καθορίστηκαν δύο μορφές τοπίου: το Urlandschaft ή το τοπίο που υπήρχε πριν από τις μεγάλες ανθρώπινες μεταβολές και το Kulturlandschaft (τοπικό πολιτιστικό τοπίο) ένα τοπίο που δημιουργήθηκε από τον ανθρώπινο πολιτισμό. Το βασικό καθήκον της γεωγραφίας ήταν να εντοπίσει τις αλλαγές σε αυτά τα δύο τοπία. Ο Carl O. Sauer, ανθρωπογεωγράφος είχε ίσως τη μεγαλύτερη επιρροή στην προώθηση και την ανάπτυξη των πολιτιστικών τοπίων. Ο Sauer ήταν αποφασισμένος να τονίσει την πρακτική του πολιτισμού ως δύναμης στη διαμόρφωση των ορατών χαρακτηριστικών της επιφάνειας της Γης σε οριοθετημένες περιοχές. Υποστηρίζει ότι το φυσικό περιβάλλον διατηρεί μια κεντρική σημασία, βάσει του οποίου ενεργούν οι άνθρωποι πολιτισμοί. Η ανθρώπινη παρουσία στην επιστήμη της γεωγραφίας έχει εξέχουσα σημασία καθώς δρα πάνω στο τοπίο υπό την έννοια του ζωντανού οργανισμού και του παρατηρητή. Το ενδιαφέρον της γεωγραφίας επικεντρώνεται στις αλλαγές του τοπίου λόγω πολιτιστικών μεταβολών και αντίστροφα. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι από τις πρώτες επιστήμες που δίνουν στην έννοια του τοπίου μια πολιτιστική διάσταση.

Η **γεωμορφολογία** (επιστημονικός κλάδος της γεωγραφίας) είναι η επιστημονική μελέτη της προέλευσης και της εξέλιξης τοπογραφικών και βαθυμετρικών χαρακτηριστικών που δημιουργούνται από φυσικές ή χημικές διεργασίες που λειτουργούν στην επιφάνεια της Γης ή πλησίον αυτής. Οι γεωμορφολόγοι επιδιώκουν να κατανοήσουν γιατί τα τοπία παίρνουν αυτές τις μορφές, την ιστορία

και τη δυναμική της γης και να προβλέπουν τις αλλαγές μέσω ενός συνδυασμού παρατηρήσεων πεδίου, φυσικών πειραμάτων και αριθμητικής μοντελοποίησης. Η γεωμορφολογία ασκείται στο πλαίσιο της φυσικής γεωγραφίας, της γεωλογίας, της γεωδαισίας, της μηχανικής γεωλογίας, της αρχαιολογίας και της γεωτεχνικής μηχανικής. (Summerfield, 1991)

Η επιφάνεια της Γης τροποποιείται από ένα συνδυασμό επιφανειακών διεργασιών που σμιλεύουν τοπία και γεωλογικές διαδικασίες που προκαλούν τεκτονική ανάκαμψη και καθίζηση και διαμορφώνουν την παράκτια γεωγραφία. Οι επιφανειακές διεργασίες περιλαμβάνουν τη δράση του νερού, του ανέμου, του πάγου, της φωτιάς και των ζωντανών στην επιφάνεια της Γης, μαζί με τις χημικές φυσικά αντιδράσεις που σχηματίζουν εδάφη και μεταβάλλουν τις ιδιότητες των υλικών, τη σταθερότητα και το ρυθμό μεταβολής της τοπογραφίας υπό τη δύναμη της βαρύτητας, και άλλους παράγοντες, όπως (στο πολύ πρόσφατο παρελθόν) ανθρώπινη αλλοίωση του τοπίου. Η επιφάνεια της Γης και η τοπογραφία της είναι μια διασταύρωση κλιματικής, υδρολογικής και βιολογικής δράσης με γεωλογικές διεργασίες. (Summerfield, 1991)

2.1.3. Η προσέγγιση της έννοιας του τοπίου από την Οικολογία

Η **οικολογία** (βιολογία του περιβάλλοντος) μέχρι σήμερα δεν έχει αποσαφηνίσει το αντικείμενό της. Η **οικολογία του τοπίου** είναι η επιστήμη της μελέτης και της βελτίωσης των σχέσεων μεταξύ οικολογικών διεργασιών στο περιβάλλον και συγκεκριμένων οικοσυστημάτων. Αυτό γίνεται μέσα από ποικίλες κλίμακες τοπίου, χωρικά μοντέλα ανάπτυξης και οργανωτικά επίπεδα έρευνας και πολιτικής (Wu, 2006, pp. 1-4). Το τοπίο είναι μια κεντρική ιδέα στην οικολογία του τοπίου, η οποία μπορεί να δημιουργήσει συνδετικό σημείο μεταξύ κοινωνίας, επιστημών και πολιτισμικών στοιχείων. Ο παράγοντας άνθρωπος στη συγκεκριμένη επιστήμη δεν είναι κεντρικό στοιχείο ταυτόχρονης μελέτης με το τοπίο αλλά αντιμετωπίζεται ως εξωτερικό στοιχείο και μόνον όταν προκαλεί σύγχυση με οποιοδήποτε τρόπο στην ισορροπία του περιβάλλοντος. Η σημερινή επιστήμη της οικολογίας τοπίου εξελίσσεται ακόμη και πλέον θεωρεί τον άνθρωπο αναπόσπαστο κομμάτι του τοπίου καθώς εισάγει την πολιτισμική έννοια του τοπίου στο αντικείμενο μελέτης της (Μαριά, 2009, σ. 54). Έτσι πλέον αναπλάθεται, από επιστήμη με αποκλειστικό ερευνητικό πεδίο οικολογικές διεργασίες σε επιστήμη που λειτουργεί πάνω στη βάση κοινωνιολογικών, ψυχολογικών, φιλοσοφικών και ιστορικών αντιλήψεων.

Μεγάλο μέρος της σύγχρονης έρευνας για τα τοπία προσπαθεί να συντρίψει την κλασική άποψη / σκηνικό έννοια του τοπίου. Ένας πιο ολοκληρωμένος ορισμός του τοπίου μπορεί να προκύψει από το διάλογο μεταξύ των ανθρωπιστικών και των άλλων επιστημών. (Menatti, 2017). Η **οικολογική ψυχολογία**, για παράδειγμα, υλοποιεί την έρευνα σχετικά με την αντίληψη του τοπίου χάρη στην έννοια των προσόντων, όπως έχει διαμορφώσει ο ψυχολόγος James Gibson (Gibson 1979, Heft 2010). Αυτή η προσπάθεια να συνδεθεί η οικολογία της αντίληψης με μια πολιτισμική θεωρία του τοπίου μας κάνουν να αντιληφθούμε το τοπίο ως προϊόν της αλληλεπίδρασης μεταξύ του πολιτισμού και της προσφοράς ενός τόπου. (Menatti, 2017)

2.1.4. Η προσέγγιση της έννοιας του τοπίου από τη Βιολογία

Η επιστήμη της **βιολογίας** και της βιολογικής οικολογίας τοπίου προσεγγίζει την έννοια του τοπίου και μετασχηματίζοντας ριζικά τις βασικές αρχές της παραδοσιακής Οικολογίας Τοπίου -αναγνωρίζει το τοπίο ως μια ζωντανή οντότητα και όχι απλώς τη χωρική κατανομή ειδών και κοινοτήτων στο έδαφος, (συχνά αναλύονται σε χωριστά θέματα νερό, ρύπανση κλπ..) Πιο συγκεκριμένα, το τοπίο χαρακτηρίζεται ως ο «οργανισμός ζωής που ενσωματώνει ένα σύνολο φυτών, ζώων και ανθρώπινων κοινοτήτων και του συστήματος φυσικών, ημι-φυσικών και ανθρώπινων πολιτισμικών οικοσυστημάτων σε μια συγκεκριμένη χωρική διαμόρφωση» (Ingegnoli, 2015). Παρόλο που ως τώρα η βιολογία επικεντρωνόταν περισσότερο στα αβιοτικά και βιοτικά στοιχεία και ο παράγοντας άνθρωπος λαμβάνονταν υπόψη σε δεύτερη φάση, πλέον μας οδηγεί αναπόφευκτα σε σημαντικές αλλαγές στον τρόπο αξιολόγησης και διαχείρισης του περιβάλλοντος. Η βιολογία ως επιστημονική προσέγγιση του τοπίου συμπεριλαμβάνει και τον άνθρωπο και όλα τα έμβια όντα εστιάζοντας όμως στην αντίληψη και στην επιθυμία του καθένα απ αυτούς για κάποιο συγκεκριμένο είδος τοπίου.

2.1.5. Η προσέγγιση της έννοιας του τοπίου από τη Δασολογία

Η επιστήμη της **δασολογίας** είναι ένας εφαρμοσμένος κλάδος της επιστήμης της οικολογίας. Ασχολείται εκτενώς με την έννοια του τοπίου κυρίως του δασικού καθώς το δασικό τοπίο θεωρείται το «απόλυτα» φυσικό τοπίο. Κύριο μέλημά της δασολογίας είναι η προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων παράλληλα με τη πιο αποδοτική χρήση του για οικονομικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά οφέλη, χωρίς αυτό να υποβαθμίζεται και να καταστρέφεται (Μαριά, 1998). Η νομοθεσία

κάνει διαχωρισμό μεταξύ δασών και δασικών εκτάσεων βασιζόμενη στην ωφελιμότητα των λειτουργιών τους ή της ιδιαίτερης θέσεώς τους. Νομοθετικά γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην παραγωγική και οικονομική εκμετάλλευση των δασών και δασικών εκτάσεων, είτε πρόκειται για αισθητικά δάση, εθνικούς δρυμούς, υγροτόπους, περιβάλλοντα χώρο αρχαιολογικών ή ιστορικών τόπων, πάρκα, άλση, δάση αναψυχής, παραδοσιακούς οικισμούς, βιομηχανικές ζώνες κ.ά. Η επιστήμη της δασολογίας είναι αναμφισβήτητα ένα διεπιστημονικό πεδίο έρευνας με ταυτόχρονες αντιλήψεις οικολογικές, κοινωνικές, πολιτιστικές, γεωγραφικές, οπτικές (Μαριά, 2009)

Η οικολογία είναι στενά συνδεδεμένη με το δασικό τοπίο και την αναδιαμόρφωσή του και μαζί με την επιστήμη της δασολογίας υιοθετείται μια συνολική αντίληψη για το τοπίο έτσι ώστε να σχεδιάζεται η χρήση και η προστασία κάθε είδους τοπίων και όχι μόνον των δασών (Herrmann, Babbitt, Baber, & Conflaton, 2005, pp. 423-439). Η άμεση οπτική εμπειρία που μπορεί να αποκομίσει ένας παρατηρητής σε ένα δασικό τοπίο χωρίς να έχει επιστημονική γνώση σε συνδυασμό με τις ιδιαίτερες αντιλήψεις του, συναισθήματα, ψυχισμό είναι αυτή που δίνει την οπτική διάσταση του δασικού τοπίου. Ο κάθε παρατηρητής επηρεάζεται από την ποικιλία των δασικών τοπίων, την ύπαρξη ή μη νερού καθώς και το πλήθος των διαφόρων γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών τους και διαμορφώνει μια εντελώς προσωπική άποψη για το συνολικό τοπίο που έρχεται μπροστά στα μάτια του. Η αξία της οπτικής διάστασης των δασών –κάνει τον ανθρώπινο παράγοντα να αφυπνιστεί για την προστασία και τη διαχείριση τους καθώς αναγνωρίζουν ως ιδιαίτερα σημαντική την οπτική εμπειρία που αποκομίζουν. Πρόσφατα για το δασικό τοπίο έχει αναπτυχθεί η έννοια της δασοπονίας πολλαπλών σκοπών (multipurpose forestry) στα περισσότερα κράτη, βάσει της οποίας δέντρα αναπτύσσονται σκοπίμως για περισσότερες από μία χρήσεις (παροχή τροφίμων, φύλλων, καυσόξυλων, αζώτου κ. ά.). (Hoogstra-Klein, 2017) Παρόλα αυτά ακόμα και σήμερα το τοπίο σπανίως προστατεύεται και αναγνωρίζεται ως σημαντικός οπτικός πόρος. (Μαριά, 2009) Για να γίνει λοιπόν πιο αποτελεσματική διαχείριση δασικού τοπίου και με τέτοιο τρόπο ώστε να μη βλάπτεται η οπτική αντίληψη του τοπίου αναπτύσσεται ο σχεδιασμός δασοπονικών δραστηριοτήτων που συνδέεται άμεσα με την αρχιτεκτονική τοπίου (Bell, 2001). Μια διαφορετική σκοπιά του δασικού τοπίου είναι η κοινωνικοπολιτισμική που υπήρχε από την αρχαιότητα καθώς ο άνθρωπος γεννιόταν, κινούνταν, ζούσε και επιβίωνε μέσα σε αυτό. Οι ανθρώπινες ρίζες ανέκαθεν βρισκόταν στο δασικό τοπίο που αποτελούσε το χώρο καταγωγής και εξέλιξής τους. Πολλές φορές τα δασικά πολιτισμικά τοπία

καταστρέφονται με τρόπο μη ορατό συνεπώς και μη αναστρέψιμο (Μαριά, 2009)(Van Mansvelt,1997). Οι επιστήμες της πολιτισμικής γεωγραφίας και της δασολογίας είναι εκείνες που ερευνούν, μελετούν, αναλύουν και διερευνούν τα πολιτισμικά δασικά τοπία.

2.1.6. Η Αρχιτεκτονική Τοπίου

Διερευνώντας την επιστήμη της **Αρχιτεκτονικής Τοπίου** παρατηρήθηκε ότι ήταν μια σύγχρονη εξέλιξη της κηποτεχνίας. Την περίοδο της Αναγέννησης περί τα τέλη του 17^{ου} αιώνα χρονολογείται η ανάπτυξη της κηποτεχνίας που ήταν η βάση της Αρχιτεκτονικής Τοπίου. Θεωρείται ότι η πρώτη επιστημονική οπτική της έννοιας του τοπίου έρχεται με την **κηποτεχνία** και τη χαρτογραφία. Η Αναγέννηση έφερε την ανανέωση και εξέλιξη της κηποτεχνίας, αρχικά στην Ιταλία, αργότερα στη Γαλλία και την υπόλοιπη Ευρώπη. Για την περίοδο πριν από το 1800, η ιστορία της κηπουρικής τοπίου (αργότερα ονομαζόμενη αρχιτεκτονική τοπίου) είναι εκείνη του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού κήπων για τα αρχοντικά, τα παλάτια και τις βασιλικές ιδιοκτησίες, τα θρησκευτικά συγκροτήματα και τα κέντρα διακυβέρνησης. Ένα παράδειγμα είναι το εκτεταμένο έργο του André Le Nôtre στο Vaux-le-Vicomte και στο Παλάτι των Βερσαλλιών για τον βασιλιά Louis XIV της Γαλλίας. (Εικ.4-5, Παράρτημα Α)

Η κηποτεχνία εξελίχθηκε στη σημερινή **Αρχιτεκτονική Τοπίου**, έναν πολυεπιστημονικό τομέα που ενσωματώνει πτυχές της βοτανικής, της κηπουρικής, των καλών τεχνών, της αρχιτεκτονικής, του βιομηχανικού σχεδιασμού, της γεωλογίας και των επιστημών της γης, της περιβαλλοντικής ψυχολογίας, της γεωγραφίας και της οικολογίας. Στη βιβλιογραφία δόθηκαν διάφοροι ορισμοί για την Αρχιτεκτονική Τοπίου με κοινό στοιχείο το ανθρωποκεντρικό καθώς και το στοιχείο της τέχνης. Οι δραστηριότητες ενός αρχιτέκτονα τοπίου μπορεί να είναι: δημιουργία δημόσιων πάρκων, σχεδιασμός τοποθεσιών για πανεπιστημιούπολεις, εταιρικά πάρκα γραφείων, σχεδιασμός κτιρίων και κατοικιών, σχεδιασμό πολιτικών υποδομών, διαχείριση μεγάλων περιοχών άγριας φύσης, αποκατάσταση υποβαθμισμένων τοπίων όπως τα ορυχεία ή οι χώροι υγειονομικής ταφής. Οι αρχιτέκτονες τοπίου εργάζονται σε όλους τους τύπους κατασκευών και στον εξωτερικό χώρο - μεγάλες ή μικρές, αστικές, προαστιακές και αγροτικές, με «σκληρά» (χτισμένα) και «μαλακά» (φυτεμένα) υλικά, ενώ δίνουν προσοχή στην οικολογική βιωσιμότητα. Στη βιβλιογραφία υποστηρίζεται ότι η Αρχιτεκτονική Τοπίου περιλαμβάνει χωρική οργάνωση εξωτερικών χώρων, ενώ ταυτόχρονα επιτυγχάνεται η ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος (Dee, 2001, p. 1).

Μία άλλη θέση υποστηρίζει ότι «Η Αρχιτεκτονική Τοπίου είναι το αποτέλεσμα μεταχείρισης ή διαχείρισης μιας περιοχής, βασισμένο σε ένα προκαθορισμένο σχέδιο, με σκοπό τη δημιουργία χρήσιμων, άνετων και ελκυστικών χώρων και τόπων, η Αρχιτεκτονική Τοπίου πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του ανθρώπου παροντικές και μελλοντικές, τις οποίες πρέπει να ικανοποιεί με τέτοιο τρόπο που να συμβάλει στην απόλαυση της ζωής» (Filor, 2001, pp. 121-129). Ο όρος Αρχιτεκτονική Τοπίου χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά ως επαγγελματικός τίτλος από τον αρχιτέκτονα τοπίου Frederick Law Olmsted το 1863. Ο όρος αρχιτέκτονας τοπίου χρησιμοποιήθηκε από επαγγελματίες που σχεδίασαν τοπία. Ο Frederick Law Olmsted χρησιμοποίησε τον όρο Αρχιτεκτονική Τοπίου ως επάγγελμα για πρώτη φορά κατά το σχεδιασμό του Central Park της Νέας Υόρκης των ΗΠΑ. (Εικ.6, Παράρτημα Α) Εδώ ο συνδυασμός της παραδοσιακής κηπουρικής τοπίου και της πολεοδομίας έδωσε την έννοια της Αρχιτεκτονικής Τοπίου. Η χρήση λοιπόν του όρου αρχιτέκτονας τοπίου καθιερώθηκε μετά τον Frederick Law Olmsted, όπου μαζί με άλλους ίδρυσαν την Αμερικανική Εταιρεία Αρχιτεκτόνων Τοπίου (ASLA) το 1899. Ο Lane Marshall (Πρόεδρος της ASLA) έδωσε τον εξής ορισμό για το ακριβές αντικείμενο του αρχιτέκτονα τοπίου: «αντικείμενο του αρχιτέκτονα τοπίου είναι η τέχνη της σχεδίασης, οργάνωσης και διαχείρισης των φυσικών κα ανθρωπογενών στοιχείων μέσω εφαρμογών των πολιτισμικών και επιστημονικών γνώσεων, με έμφαση στη διατήρηση των φυσικών πόρων και την επιμέλεια, ώστε το περιβάλλον που θα προκύψει ως αποτέλεσμα να εξυπηρετεί χρήσιμους και ευχάριστους στόχους».

Συνεπώς τρία είναι τα κύρια στοιχεία, που συνθέτουν την επιστήμη της Αρχιτεκτονικής Τοπίου και παράλληλα το αντικείμενο του αρχιτέκτονα:

- *Άνθρωπος*: ο οποίος έχει πρωταρχικό ρόλο στο αποτέλεσμα της αλλαγής ενός τοπίου, τη χρησιμότητά του καθώς και στην ερμηνεία του αποτελέσματος.
- *Οργάνωση*: κατά την οποία ορίζεται αρχικά το αντικείμενο, η ενέργεια και η τοποθεσία που θα γίνει η μετατροπή.
- *Σχεδίαση*: μια πιο αναλυτική λεπτομερής διαδικασία, όπου γίνεται περιγραφή όλων των απαραίτητων στοιχείων φύσης και ανθρώπινων κατασκευών προς τροποποίηση.

Παρόλο που η επιστήμη της Αρχιτεκτονικής Τοπίου είναι ευρέως γνωστή πολλοί είναι εκείνοι που θεωρούν «πολυτέλεια» τη- μελέτη ενός τοπίου. Αυτό συμβαίνει είτε

λόγω άγνοιας της σημαντικότητας της επιστήμης αυτής, είτε λόγω του ότι είναι αρκετά δύσκολο να σχεδιαστούν καινοτόμα, καλαίσθητα, βελτιωμένα και ταυτόχρονα καλοδιατηρημένα τοπία. Επιδιώκοντας η Αρχιτεκτονική Τοπίου να δώσει έναν ισχυρό ορισμό για την έννοια του τοπίου κατέληξε ότι τοπίο δεν είναι μόνο το άθροισμα που δίνουν φυσικά (έδαφος, χλωρίδα, πανίδα κ.ά.) και ανθρώπινα στοιχεία στον αμφιβληστροειδή μας. Βασισμένοι όμως στην Αρχιτεκτονική Τοπίου υποστηρίζεται ότι «τοπίο είναι η οπτική εικόνα που αποκτά ο ανθρώπινος παράγοντας που στέκει ή κινείται στον ελεύθερο χώρο ως κριτής του ελκυστικού ή του απωθητικού γι' αυτόν τοπίο» (Μαριά, 2009). Πολλοί είναι οι ορισμοί που έχουν δοθεί κατά καιρούς για το τοπίο και μέσω αυτών δίδεται ιδιαίτερη αξία στην έννοια της αντίληψης που έχει ο καθένας μας ως υποκείμενο για το τοπίο. Κι αυτό γιατί το ανθρώπινο μυαλό είναι εκείνο που διαμορφώνει και το αποτέλεσμα στην Αρχιτεκτονική Τοπίου αφού πρόκειται για μια επιστήμη καλαισθησίας υποκειμενικής μέσω του ανθρώπινου γένους ως κεντρικού ερμηνευτή της. Επηρεασμένοι από τις εμπειρίες, τα συναισθήματα, τις μνήμες αλλά και βασισμένοι στην προσωπικότητα του κάθε παρατηρητή θα μπορούσαμε να πούμε ότι η εικόνα που έχει ο καθένας μας γι αυτό που απλώνεται μπροστά στα μάτια μας είναι διαφορετική.

Η αντίληψη και η αισθητική για το τοπίο είναι στενά συνδεδεμένες με την Αρχιτεκτονική Τοπίου καθώς και με άλλες επιστήμες και τέχνες (γεωγραφία, φιλοσοφία, δασολογία, ζωγραφική, φωτογραφία κ.ά) (Μαριά, 2009). Η αισθητική είναι μια εμπειρία που δημιουργείται χάρη στην ανθρώπινη αντίληψη και το τοπίο είναι ένα αισθητικό αντικείμενο που διεγείρει τα συναισθήματα του ανθρώπου. Η αντίληψη είναι η διαδικασία οργάνωσης, αναγνώρισης και ερμηνείας των αισθητηριακών πληροφοριών για να αντιπροσωπεύουν και να κατανοούν τις πληροφορίες που παρουσιάζονται ή το περιβάλλον. (Schacter, 2011) Όλες οι αντιλήψεις περιλαμβάνουν σήματα που περνούν από το νευρικό σύστημα, τα οποία με τη σειρά τους προκύπτουν από φυσική ή χημική διέγερση του αισθητηριακού συστήματος. Για παράδειγμα, η όραση περιλαμβάνει το φως που χτυπά στον αμφιβληστροειδή του οφθαλμού, η μυρωδιά προκαλείται από μόρια οσμής και η ακοή περιλαμβάνει κύματα πίεσης (Schacter, 2011). Η αντίληψη δεν είναι μόνο η παθητική λήψη αυτών των σημάτων, αλλά και η μορφή της μάθησης, της μνήμης, της προσδοκίας και της προσοχής του παραλήπτη που διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο και καθορίζεται κυρίως από το πολιτισμικό τους περιβάλλον.

2.1.7. Η προσέγγιση της έννοιας του τοπίου από την Οικονομία

Κάτι που απασχολεί ιδιαίτερα την επιστήμη της **οικονομίας**, έχει φανατικούς οπαδούς και επηρεάζει άμεσα το τοπίο είναι η ολοκληρωμένη διαχείρισή του. Η αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού εφαρμόζει συνεχώς αυξανόμενες πιέσεις στη γη και τους πόρους της. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τις συγκρούσεις και τη μη βιώσιμη χρήση της γης -της πηγής της ανθρωπότητας. Νοικοκυριά, αγροκτήματα, βιομηχανία, ενέργεια, τουρισμός, και άγρια ζώα ανταγωνίζονται για πόρους. Για παράδειγμα, η γεωργία παραγωγής είναι μια κυρίαρχη χρήση της γης που επαναφορτίζει το νερό στις λεκάνες απορροής και η βιωσιμότητα των πληθυσμών άγριας πανίδας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο διαχείρισης των καλλιεργειών.

Η γεωργική επέκταση συχνά σπρώχνει πίσω την περιοχή που καλύπτεται από μόνιμα δάση, ενώ η υποβαθμισμένη γη που θα μπορούσε να αποκατασταθεί στην παραγωγή παραμένει αχρησιμοποίητη. Η ολοκληρωμένη διαχείριση του τοπίου είναι μια προσέγγιση για την αντιμετώπιση των μεγάλων παγκόσμιων προκλήσεων της φτώχειας, της επισιτιστικής ασφάλειας, της αλλαγής του κλίματος, της λειψυδρίας, της αποψίλωσης και της απώλειας της βιοποικιλότητας σε τοπικό επίπεδο.

Υπάρχει αυξανόμενη αποδοχή ότι οι τομεακές προσεγγίσεις για τη διαχείριση της γης δεν επαρκούν πλέον για την αντιμετώπιση παγκόσμιων προκλήσεων όπως η μείωση της φτώχειας, η διατήρηση της βιοποικιλότητας και η παραγωγή τροφίμων.

Η ολοκληρωμένη διαχείριση του τοπίου είναι η σύνδεση των γεωργικών πρακτικών, των θεσμών και των πολιτικών με άλλες τοπικές δραστηριότητες. Οι ολοκληρωμένες προσεγγίσεις τοπίου παρέχουν ένα βασικό πλαίσιο για την εξισορρόπηση των ανταγωνιστικών απαιτήσεων και την ενσωμάτωση πολιτικών για πολλαπλές χρήσεις γης σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Είναι ένας τρόπος διαχείρισης ενός τοπίου που συγκεντρώνει πολλούς ενδιαφερόμενους, οι οποίοι συνεργάζονται για να ενσωματώσουν την πολιτική και την πρακτική για τους διαφορετικούς στόχους χρήσης γης, με σκοπό την επίτευξη βιώσιμων τοπίων. Ο τρόπος με τον οποίο κάθε ένας από αυτούς τους τομείς επιδιώκει τους στόχους του μπορεί να έχουν επιπτώσεις στους άλλους. Η πρόθεση είναι να ελαχιστοποιηθεί η σύγκρουση μεταξύ αυτών των διαφορετικών στόχων χρήσης γης και των υπηρεσιών οικοσυστήματος. Οι υποστηρικτές της ολοκληρωμένης διαχείρισης του τοπίου υποστηρίζουν ότι είναι κατάλληλη για την αντιμετώπιση πολύπλοκων παγκόσμιων προκλήσεων, όπως αυτές που αποτελούν το επίκεντρο των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης.

2.2. Η προσέγγιση του τοπίου από τις Τέχνες

2.2.1. Η Ζωγραφική τοπίου

Ερευνώντας τη **ζωγραφική τοπίου** παρατηρούμε αντίθεση μεταξύ της ζωγραφικής τοπίων στη Δύση και την Ανατολική Ασία. Ενώ στη Δύση μέχρι τον 19ο αιώνα κατέλαβε μια χαμηλή θέση στην αποδεκτή ιεραρχία των ειδών, στην Ανατολική Ασία η κλασική κινεζική ζωγραφική μελάνης βουνού-νερού ήταν παραδοσιακά η πλέον διακεκριμένη μορφή εικαστικής τέχνης. Εδώ και αρκετούς αιώνες τα τοπία προωθούνταν τακτικά στην κατάσταση της ζωγραφικής ιστορίας με την προσθήκη μικρών στοιχείων για να δημιουργήσουν μια αφηγηματική σκηνή, τυπικά θρησκευτική ή μυθολογική.²

Στην Ευρώπη, κατά τον John Ruskin και τον Sir Kenneth Clark, η ζωγραφική τοπίου ήταν η «κύρια καλλιτεχνική δημιουργία του δέκατου ένατου αιώνα» και η «κυρίαρχη τέχνη». Το ρομαντικό κίνημα ενεθάρρυνε το υπάρχον ενδιαφέρον για την τέχνη του τοπίου, και τα απομακρυσμένα και άγρια τοπία, τα οποία υπήρξαν ένα επαναλαμβανόμενο στοιχείο στην προηγούμενη τέχνη του τοπίου, έγιναν τώρα πιο γνωστά. Οι Γάλλοι ζωγράφοι άργησαν να αναπτύξουν το τοπίο της ζωγραφικής, αλλά από περίπου το 1830 ο Γάλλος ζωγράφος Jean-Baptiste-Camille Corot (γνωστός για τις τοπιογραφίες του) και άλλοι ζωγράφοι καθιέρωσαν μια γαλλική τοπική παράδοση που θα γίνει η μεγαλύτερη επιρροή στην Ευρώπη για έναν αιώνα, με τους ιμπρεσιονιστές. Οι ιμπρεσιονιστές, για πρώτη φορά, κάνουν τη ζωγραφική τοπίου την κύρια πηγή γενικής στιλιστικής καινοτομίας σε όλους τους τύπους ζωγραφικής.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η σχολή Hudson River School, εξέχουσα μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα, γίνεται ίσως η πιο γνωστή τοπική ανάπτυξη της τέχνης τοπίου. Αυτοί οι ζωγράφοι δημιούργησαν έργα μαμούθ που προσπάθησαν να συλλάβουν το επικό πεδίο των τοπίων που τους ενέπνευσαν. Το έργο του αγγλικής καταγωγής ζωγράφου Thomas Cole με θεματολογία ιστορικών παραστάσεων και φυσικών τοπίων, του γενικά αναγνωρισμένου ιδρυτή της σχολής, έχει πολλά κοινά με τα φιλοσοφικά ιδεώδη των ευρωπαϊκών ζωγραφιών τοπίου. Μερικοί από τους μεταγενέστερους καλλιτέχνες του Hudson River School, όπως ο αμερικανός ζωγράφος Albert Bierstadt, δημιούργησαν λιγότερο ευχάριστα έργα που έδωσαν μεγαλύτερη έμφαση (με μεγάλη ρομαντική υπερβολή) στην ωμή, ακόμη και τρομακτική δύναμη της

---

² https://en.wikipedia.org/wiki/Landscape#Landscape_painting

φύσης. Περί το 1920 χρονολογούνται παραδείγματα καναδικών έργων τέχνης της Ομάδας των Επτά.³

2.2.2. Η Λογοτεχνία τοπίου & η Τοπογραφική ποίηση

Στοιχεία για την αντίληψη του ανθρώπου γύρω από το τοπίο παίρνουμε από λογοτεχνικά κείμενα, καθώς επίσης και από τη δυτική ποιμαντική ποίηση όπου εκεί εκπροσωπείται η αρχαιότερη μορφή **λογοτεχνίας τοπίου**, αν και αυτό το λογοτεχνικό είδος παρουσιάζει ένα εξιδανικευμένο τοπίο λαϊκό από ποιμένες και δημιουργεί «μια εικόνα ειρηνικής ασταθούς ύπαρξης». Η ποιμαντική έχει τις ρίζες της στα έργα του Έλληνα ποιητή Θεόκριτου (περ. 316 - περ. 260 π.Χ.). (Marinelli, 1971) Η **τοπογραφική ποίηση** είναι ένα είδος ποίησης που περιγράφει και συχνά επαινεί ένα τοπίο ή τόπο. Το ποίημα του John Denham του 1642 "Cooper Hill" καθιέρωσε το είδος, το οποίο κορυφώθηκε σε δημοτικότητα στην Αγγλία του 18ου αιώνα.

Άλλα παραδείγματα τοπογραφικών στίχων χρονολογούνται, ωστόσο, στην Ύστερη Κλασική περίοδο και μπορούν να βρεθούν σε όλη τη Μεσαιωνική εποχή και κατά την Αναγέννηση. Παρόλο που περιγράφει τοπίο ή σκηνικό, η τοπογραφική ποίηση συχνά, τουλάχιστον σιωπηρά, αντιμετωπίζει με κάποιο τρόπο ένα πολιτικό ζήτημα ή την έννοια της εθνικότητας. Η περιγραφή του τοπίου γίνεται επομένως –πολλές φορές ποιητικό μέσο για ένα πολιτικό μήνυμα. Ο ποιητής William Wordsworth συνέβαλε σημαντικά στη λογοτεχνία του τοπίου, όπως και ο σύγχρονος ποιητής και μυθιστοριογράφος Walter Scott. Η επιρροή του Walter Scott ήταν αισθητή σε όλη την Ευρώπη. Λέγεται επίσης ότι ο Βρετανός Thomas Hardy "είναι ίσως ο μεγαλύτερος συγγραφέας της αγροτικής ζωής και του τοπίου" στα αγγλικά. (Drabble, 1979)

«Sure we have poets that did never
dream
Upon Parnassus, nor did taste the
stream
Of Helicon, and therefore I suppose
Those made not poets, but the poets
those.
And as Courts make not Kings, but
Kings the Court,
So where the Muses and their troops
resort,
Parnassus stands, if I can be to thee
A poet, thou Parnassus art to me.»

"Cooper Hill"
John Denham

³ <http://www.collectionscanada.ca/virtual-vault/026018-119.01-e.php?q1=Landscape&PHPSESSID=709io6475tfesngi2m7226o454>

2.2.3. Η Φωτογραφία τοπίου

Μια σύγχρονη τέχνη, αυτή της φωτογραφίας τοπίου μας δίνει πολλά στοιχεία για το πώς αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος την έννοια του τοπίου. Πολλές **φωτογραφίες τοπίου** δείχνουν ελάχιστη ή καθόλου ανθρώπινη δραστηριότητα και δημιουργούνται στην αναζήτηση μιας αγνής, άθικτης απεικόνισης της φύσης που στερείται ανθρώπινης επιρροής, αλλά αντικατοπτρίζει θέματα όπως οι οριοθετημένες μορφές της γης, ο καιρός και το φως του περιβάλλοντος.

Όπως συμβαίνει με τις περισσότερες μορφές τέχνης, ο ορισμός μιας φωτογραφίας τοπίου είναι ευρύς και μπορεί να περιλαμβάνει αστικές ρυθμίσεις, βιομηχανικές περιοχές και φωτογραφία φύσης. Αξιοσημείωτοι φωτογράφοι τοπίου: Ansel Adams (Εικ.7, Παράρτημα Α), Galen Rowell, Edward Weston, Ben Heine, Mark Gray και Fred Judge

3. Ο Ορισμός της έννοιας «τοπίο»

Η έννοια του τοπίου δύσκολα ορίζεται καθώς προσεγγίζεται από διάφορους Επιστημονικούς τομείς. Αποδεικνύεται όμως ότι αποτελεί χώρο συνύπαρξης τόσο αντικειμενικών (πραγματικών, φυσικών) στοιχείων στον χώρο, όσο και των υποκειμενικών. Πράγματα που υφίστανται ανεξάρτητα από το εάν και πώς γίνονται αντιληπτά από ένα άτομο ή ένα πολιτισμό, καθώς και των νοημάτων και αντιλήψεων που προκύπτουν από την επεξεργασία των προσλαμβανόμενων στοιχείων περασμένα μέσα από ιδεολογικά και άλλα ανθρώπινα φίλτρα. Είναι πραγματικά ενδιαφέρον ότι επειδή το τοπίο συνεχώς διαμορφώνεται από τον άνθρωπο, οι αντικειμενικές και υποκειμενικές αξίες του είναι πλήρως αλληλοεξαρτώμενες. (Δοξιάδης, 2003). Μέχρι να φτάσουμε στο σημερινό ορισμό του τοπίου οι διαφορετικές συνθήκες ζωής βασιζόμενες στα γεγονότα κάθε εποχής επηρέασαν κατά κύριο λόγο το ίδιο το τοπίο καθώς και τους μελετητές του. Παρατηρείται απομάκρυνση από το ορισμό του τοπίου ως φύση-φυσικό περιβάλλον και αναζήτηση ενός πληρέστερου ορισμού μέσα από μια πιο σύγχρονη και πιο ολοκληρωμένη επιστημονική θεώρηση.

Για παράδειγμα η αρχιτέκτων τοπίου Nassauer (1995) βασισμένη στις κύριες θεωρίες της αντίληψης του τοπίου, στοχεύει στο να συμφιλιώσει την οικολογία και την αισθητική και τις φιλοσοφίες της αντίληψης και της αισθητικής προτίμησης γενικότερα. Κατά την άποψή αυτή, ένα από τα βασικά στοιχεία που απαιτούνται για την ανάλυση και διαχείριση τοπίων είναι η ανθρώπινη αντίληψη. Οι ανθρώπινες προτιμήσεις για τοπία καταδεικνύουν σαφώς ότι η αντίληψη, η γνώση και η

αξιολόγηση είναι αλληλένδετες διαδικασίες. (Nassauer, 1995) Ομοίως, ο γεωγράφος Kaplan υποστηρίζει ότι η ανθρώπινη αντίληψη των τοπίων δεν είναι προαιρετική στον ορισμό του τοπίου (Kaplan 1987). Το τοπίο είναι επομένως μια πολύπλοκη ιδέα που γεννιέται από τη θεωρία της τέχνης, συχνά παγιδευμένη σε μια όμορφη θέα. Η έννοια του τοπίου αντιπροσωπεύει συγκεκριμένες αισθητικές προτιμήσεις, αλλά αποτελεί επίσης μια ευρύτερη διαδικασία μέσω της οποίας τα εδάφη / χώροι διαμορφώνονται από διαφορετικές απαιτήσεις. Ο Γερμανός γεωγράφος Carl Troll αντιλαμβάνεται το τοπίο όχι ως νοητικό κατασκεύασμα αλλά ως αντικειμενικά δεδομένη «οργανική οντότητα», «αρμονικό άτομο του χώρου». Ο γεωγράφος Ernst Neef (ένας από τους ιδρυτές της οικολογίας τοπίου μαζί με τον Carl Troll) ορίζει τα τοπία ως τμήματα της αδιάκοπης διασύνδεσης γεωφωτογραφιών σε όλη τη γη, τα οποία ορίζονται ως τέτοια βάσει της ομοιομορφίας τους ως προς μια συγκεκριμένη χρήση της γης και καθορίζονται έτσι με έναν ανθρωποκεντρικό και σχετικιστικό τρόπο.

Σύμφωνα με τον «πατέρα» της οικολογίας τοπίου Richard Forman, ένα τοπίο είναι μια ετερογενής έκταση που αποτελείται από ένα σύμπλεγμα αλληλεπιδρώντων οικοσυστημάτων, το οποίο επαναλαμβάνεται σε παρόμοια μορφή σε όλη την έκταση, όπου καταγράφουν δάση, λιβάδια, έλη και χωριά ως παραδείγματα οικοσυστημάτων του τοπίου, και δηλώνουν ότι ένα τοπίο είναι μια περιοχή πλάτους τουλάχιστον λίγων χιλιομέτρων. Ο οικολόγος John A. Wiens ορίζει το «τοπίο» ως «το πρότυπο στο οποίο τα χωρικά πρότυπα επηρεάζουν τις οικολογικές διαδικασίες». Άλλες επιστημονικές θέσεις ορίζουν το «τοπίο» ως περιοχή που περιέχει δύο ή περισσότερα οικοσυστήματα σε άμεση γειτνίαση.

Το τοπίο μπορεί να αναφέρεται στο φυσικό, το τεχνητό ή το νοηματικό περιβάλλον, έτσι π.χ. μιλάμε για το φυσικό τοπίο, το οπτικό τοπίο, το ακουστικό τοπίο, το μουσικό τοπίο, το χρωματικό τοπίο, το πολιτικό τοπίο, το πολιτιστικό τοπίο κλπ. Με τη γενική έννοια του όρου, κάθε άτομο μπορεί να έχει διαφορετική άποψη και αντίληψη για το τοπίο, να αντιλαμβάνεται δηλαδή τα στοιχεία που το συνθέτουν σύμφωνα με τις προσωπικές του εμπειρίες, την καταγωγή του και την αισθητική του. Ένα πολιτιστικό τοπίο για παράδειγμα, όπως ορίζεται από την Επιτροπή Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, είναι οι "πολιτισμικές ιδιότητες που αντιπροσωπεύουν τα συνδυασμένα έργα της φύσης και του ανθρώπου".

Κοινό χαρακτηριστικό όλων των εννοιών του τοπίου είναι η παρουσία ενός παρατηρητή ο οποίος αντιλαμβάνεται τα μέρη που συνθέτουν το τοπίο ως ένα

σύνολο, χρησιμοποιώντας τις αισθήσεις, τη μνήμη και την αντίληψη. Ένα τοπίο αποτελείται από τα ορατά χαρακτηριστικά μιας έκτασης γης. Το φυσικό τοπίο συμπεριλαμβάνει φυσικά στοιχεία όπως βουνά, λόφους, ποταμούς, λίμνες, θάλασσα, ζώντα στοιχεία της γης, εγχώρια βλάστηση, κτίρια και μεταβλητά στοιχεία όπως το φώς και οι καιρικές συνθήκες. Συνδυάζοντας τόσο τη φυσική τους προέλευση όσο και την ανθρώπινη παρουσία, που συχνά δημιουργείται εδώ και χιλιετίες, τα τοπία αντικατοπτρίζουν μια ζωντανή σύνθεση ανθρώπων και έναν τόπο που είναι ζωτικός για την τοπική και εθνική ταυτότητα. Ο χαρακτήρας ενός τοπίου διαμορφώνεται από τους κατοίκους της κάθε περιοχής και τη γενική αίσθηση που δίνει ο τόπος έτσι λοιπόν διαφοροποιείται κάθε περιοχή από άλλες. Είναι το σκηνικό της ζωής των ανθρώπων. Το τοπίο μπορεί να είναι τόσο ποικίλο όσο η γεωργική γη, ένα πάρκο ή η ερημιά. Κοινώς ένα τοπίο αναφέρεται είτε σε όλα τα ορατά χαρακτηριστικά μιας έκτασης γης (συνήθως αγροτικής), υπό το μάτι της αισθητικής, είτε σε μια γραφική αναπαράσταση μιας περιοχής της υπαίθρου (π.χ. μέσω της ζωγραφικής τοπίου). Όταν οι άνθρωποι βελτιώνουν σκόπιμα την αισθητική εμφάνιση ενός τεμαχίου γης - μεταβάλλοντας τα περιγράμματα και τη βλάστηση κ.λπ. - λέγεται ότι εξωραϊσθηκε ακόμη κι αν το αποτέλεσμα μπορεί να μην αποτελεί τοπίο σύμφωνα με ορισμένους ορισμούς.

Η σημερινή έννοια του τοπίου ξεπερνά το χαρακτηρισμό τοπίου και τον περιορισμό της κλασικής αισθητικής και της τέχνης, σχετίζεται με τις έννοιες του κοινού αγαθού, των κοινών και των κοινόχρηστων πόρων (Common Pool Resource) . (Menatti, 2017) Το τοπίο αναγνωρίζεται πλέον ως μια πολύπλοκη διαδικασία στην οποία τα ανθρώπινα όντα η ιστορία, ο πολιτισμός τους και το περιβάλλον τους ορίζονται αμοιβαία. Εξετάζοντας σύγχρονα κείμενα για το τοπίο (δηλαδή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το Τοπίο, της Λατινικής Αμερικής Πρωτοβουλίας για το Τοπίο και της Διακήρυξης της Φλωρεντίας της UNESCO) συμπεραίνει κανείς ότι το τοπίο μπορεί να οριστεί ως κοινό αγαθό, μπορεί να περιλαμβάνει τα κοινά και τη συλλογική διαχείριση των εκτάσεων και των κοινόχρηστων πόρων. Το τοπίο είναι ένας τομέας σε σχέση με τον οποίο μπορούν να διεκδικηθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, μπορεί να θεωρηθεί ως δικαίωμα στο οποίο έχουν δικαίωμα όλα τα ανθρώπινα όντα. (Menatti, 2017)

Η έννοια του τοπίου στην επιστήμη του δικαίου έχει σήμερα διαφοροποιηθεί από την κλασική έννοια της θέας ή του πανοράματος, που χαρακτήριζε πολλούς εθνικούς και προστατευτικούς νόμους και πολιτικές μέχρι το τέλος του 20^{ου} αιώνα, όσο και από

την έννοια του περιβάλλοντος ή της φύσης. (Olwig, 2005) Κατά τον Yves Luginbuhl σταδιακά γίνεται από το δίκαιο μια άλλη προσέγγιση του τοπίου ως έννοιας αντικειμενικής (χώρος, περιοχή) και υποκειμενικής (αντίληψη παρατηρητή). Το τοπίο αρχίζει να εκλαμβάνεται πλέον ως η έκφραση των σχέσεων των ανθρώπων με το περιβάλλον τους. Η έννοια του τοπίου δεν είναι πλέον ούτε φιλοσοφική ούτε υποκειμενική. Με τη βοήθεια των νέων επιστημών , οικολογία τοπίου και Αρχιτεκτονική Τοπίου, γίνεται επιτακτική η ανάγκη μιας σαφέστερης νομικής επεξεργασίας του. Η νομική έννοια του τοπίου μέσα από μια μακρά πορεία εκσυγχρονισμού και διερεύνησης από άποψη περιεχομένου γίνεται πιο κοινωνική αφού εμπεριέχει και την κοινωνική αντίληψη του χώρου. Πλέον το τοπίο δεν είναι μια προνομιακή ή ελιτιστική έννοια αλλά μια ταυτόχρονη έκφραση φυσικής και πολιτιστικής θεώρησης του περιβάλλοντος και της αλληλεπίδρασής του στο χρόνο. Έτσι λοιπόν μετατοπίζεται το ενδιαφέρον από τα μοναδικά ή αντιπροσωπευτικά στα καθημερινά, συνηθισμένα, κοινά τοπία ώστε να γίνει θεώρησή τους ως ενιαίο τμήμα του πλαισίου ζωής. (Μαριά Ε. Α., 2009)

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι ο ορισμός του τοπίου είναι υπό συζήτηση. Η έννοια του τοπίου στη βιβλιογραφία (Menatti, 2017), στις ανθρωπιστικές ειδικότητες εξελίχθηκε από ένα όμορφο σκηνικό, σε μια πολιτισμική σχέση μεταξύ του περιβάλλοντος και των ανθρώπων. Έτσι οδηγούμαστε σε ένα από τους πιο ολοκληρωμένους ορισμούς του τοπίου που παρέχεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο, η οποία δηλώνει ότι :

- α. «Τοπίο» σημαίνει μία περιοχή, όπως γίνεται αντιληπτή από ανθρώπους, του οποίου ο χαρακτήρας είναι το αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών και/ή ανθρώπινων παραγόντων.
- Άμεση συσχέτιση με την έννοια του τοπίου έχουν και άλλοι ορισμοί που διατυπώνονται στην Σύμβαση, όπως :
- β. «Πολιτική τοπίων» σημαίνει μια έκφραση από τις αρμόδιες αρχές γενικών αρχών, στρατηγικών και οδηγιών, που επιτρέπουν τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων, τα οποία αποσκοπούν στην προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό των τοπίων.
- γ. «Στόχοι ποιότητας τοπίων» σημαίνει, για ένα συγκεκριμένο τοπίο, τη διαμόρφωση από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές των προσδοκιών του κοινού όσον αφορά στα χαρακτηριστικά των τοπίων και του περιβάλλοντός τους.
- δ. «Προστασία τοπίων» σημαίνει δράσεις για να συντηρηθούν και να διατηρηθούν τα σημαντικά ή ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός τοπίου, που δικαιολογούνται από την

αξία του ως κληρονομιάς, η οποία πηγάζει από τη φυσική του διαμόρφωση και/ ή από την ανθρώπινη δραστηριότητα.

ε. «Διαχείριση τοπίων» σημαίνει δράση, από την προοπτική της βιώσιμης ανάπτυξης, για να διασφαλιστεί η σε τακτική βάση συντήρηση ενός τοπίου, ώστε να κατευθύνονται και να εναρμονίζονται μεταβολές που προξενούνται από κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές διαδικασίες.

στ. «Σχεδιασμός τοπίων» σημαίνει δυναμική δράση με μακροπρόθεσμη προοπτική, για να ενισχύονται, αποκαθίστανται ή να δημιουργούνται τοπία.

(Συμβούλιο της Ευρώπης 2000α: Άρθρο 1)

Κεφάλαιο Δεύτερο

Διαχρονική εξέλιξη της νομοθεσίας για το τοπίο

1. Θεσμικό πλαίσιο για την προστασία του τοπίου

Εισαγωγή

Αφού μελετήθηκε εκτενώς παραπάνω ο ορισμός της έννοιας του τοπίου μέσα από τα διάφορα νομοθετικά κείμενα, στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστεί περιληπτικά το νομικό πλαίσιο της προστασίας του τοπίου όπως έχει διαμορφωθεί μέχρι σήμερα και προσεγγίζεται από την Επιστήμη του Δικαίου.

1.1. Η νομική προστασία του Τοπίου στο Διεθνές Δίκαιο

Το διεθνές δίκαιο είναι το νομικό σύστημα που διέπει οργανωτικά τη διεθνή κοινότητα, διανέμει τις αρμοδιότητες και περιλαμβάνει πλήθος κανόνων, που εντάσσονται στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών. Έτσι, διευρύνονται οι τομείς που διέπονται από το διεθνές δίκαιο και επιζητείται λειτουργικότητα των περισσότερων θεσμών του, ώστε να στοιχειοθετείται ένα διεθνές ποινικό πλαίσιο, με την εξειδίκευση των κανόνων της διεθνούς ευθύνης.⁴ Σε επίπεδο διεθνούς δικαίου για την προστασία του τοπίου υπήρξε μεγάλη κινητικότητα. Παγκόσμιοι Οργανισμοί, όπως ο ΟΗΕ καθώς και Περιφερειακοί, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης ανέπτυξαν σχετικά κείμενα. Σε διεθνές επίπεδο και προτού γίνει κινητοποίηση από το Συμβούλιο της Ευρώπης, το τοπίο είχε αναχθεί σε προστατευόμενο αγαθό από το 1972, έτος υπογραφής, στο πλαίσιο της UNESCO, της «Σύμβασης για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς». Από άλλα κράτη είχαν αναπτυχθεί –έπίσης νομικά κείμενα όπως για παράδειγμα : η «Διακρατική Σύμβαση για τη διατήρηση της φύσης και την προστασία του τοπίου (BENELUX Convention Nature and Landscape Protection, 1982)», ο «Μεσογειακός Χάρτης για το τοπίο, 1994», το «Κείμενο της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς (Intergovernmental Committee for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage), 1999 καθώς και η «Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το τοπίο», Φλωρεντία - έναρξη ισχύος 1^η Μαρτίου 2004. Η τελευταία, αποτελεί ορόσημο καθώς παρουσιάστηκε στα κράτη-

⁴ <http://www.nomothesia.net/wp-content/uploads/2016/02/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%BF-%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AD%CF%82-%CE%94%CE%AF%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF.pdf> (Τρίκη)

μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης για υπογραφή μια σύμβαση, πλήρως αφιερωμένη στο τοπίο, τη διαχείριση, το σχεδιασμό και την προστασία του. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο (European Landscape Convention – **E.L.C.**), εισάγει μια καινοτομία δίνοντας αξία σε όλους τους τύπους τοπίου οπουδήποτε: «ως μια περιοχή, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τον λαό της».

Κατά τη Σύμβαση, το τοπίο αναγνωρίζεται ως σημαντικός παράγων της ποιότητας ζωής στις αστικές περιοχές, στην ύπαιθρο, σε περιοχές υψηλής ποιότητας ή υποβαθμισμένες, αλλά και ως «σημείο -κλειδί για την ατομική και κοινωνική ευημερία», για τη στήριξη του δημοσίου συμφέροντος από περιβαλλοντικής, πολιτιστικής, οικονομικής και κοινωνικής άποψης. Στα κράτη μέλη εναπόκειται να προωθήσουν κατάλληλες πολιτικές, να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν συγκεκριμένα μέτρα, να εντάξουν το τοπίο στις αστικές και περιφερειακές πολιτικές σχεδιασμού, «στις πολιτιστικές, περιβαλλοντικές, αγροτικές, κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές...». Όπως επίσης να αυξήσουν την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας «σχετικά με την αξία των τοπίων, το ρόλο τους και τις μεταβολές σε αυτά», αλλά και «να συνεργάζονται προκειμένου να βελτιώνουν την αποτελεσματικότητα των μέτρων...», παρέχοντας, αμοιβαία, τεχνική στήριξη και επιστημονική βοήθεια, ανταλλάσσοντας πληροφορίες και εμπειρία. (Βλαντού, 2010). Πλέον καθιερώνεται το τοπίο ως στοιχείο της καθημερινής ζωής συνδεδεμένο άμεσα με τη ποιότητά της και εκλαμβάνόμενο ως δικαίωμα σε ένα ποιοτικό περιβάλλον (Μαριά, 2009).

1.2. Η νομική προστασία του Τοπίου στο Ενωσιακό Δίκαιο

Το Ελληνικό κράτος είναι υποχρεωμένο είτε να εφαρμόζει άμεσα είτε να ενσωματώνει στο εσωτερικό δίκαιο τους κανόνες δικαίου (Κανονισμοί και Οδηγίες αντίστοιχα) του Ενωσιακού δικαίου.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση σαφώς, επηρεασμένη από το Συμβούλιο της Ευρώπης για την προστασία του τοπίου καθώς και την κινητικότητα του Διεθνούς Δικαίου, επιδιώκει την αναβάθμιση του ρόλου του τοπίου μέσω διαφόρων νομοθετικών εργαλείων. Έμμεση αναφορά για το τοπίο γίνεται μέσω της προστασίας των υδάτων, εδάφους, αποβλήτων, καθώς και περιβαλλοντικών στρατηγικών (προστασία του εδάφους, προστασία και διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, αειφόρος χρήση γεωργικών φαρμάκων, ατμοσφαιρική ρύπανση, αστικό περιβάλλον, αειφόρος χρήση πόρων και ανακύκλωση αποβλήτων) . Όμως το τοπίο υπό την έννοια που μελετάται εδώ, ως αυτόνομο και αυτοτελές στοιχείο δεν εντάσσεται σε κάτι από τα παραπάνω, ούτε

περιλαμβάνεται στις μέχρι σήμερα νομοθετικές πράξεις της ΕΕ. Μετά τη θέση σε ισχύ της Σύμβασης της Φλωρεντίας, η Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προσκαλεί την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και οποιοδήποτε Ευρωπαϊκό Κράτος, το οποίο δεν είναι μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης, να προσχωρήσει στη Σύμβαση (άρθρο 14). Μέχρι και σήμερα η ΕΕ δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το Τοπίο και δεν έχει προσχωρήσει ούτε έχει υπογράψει τη Σύμβαση της Φλωρεντίας για το τοπίο ως ΕΕ. Κάτι τέτοιο συμβαίνει διότι η ΕΕ δεν διαθέτει μια ενιαία πολιτική για την προστασία του τοπίου ως αυτοτελούς και διακριτής έννοιας και ολότητας σύνθεσης φύσης και πολιτισμού (Μαριά Ε. Α., 2009). Ως πιθανή εξήγηση μπορεί να αναφερθεί το γεγονός ότι επειδή το τοπίο αποτελεί στοιχείο της ταυτότητας του κάθε πολιτισμού των κρατών μελών, προκρίνεται ως προτιμότερο η προστασία του να προβλέπεται από το κάθε κράτος χωριστά και σύμφωνα με την ιδιαίτερη κουλτούρα και πολιτισμό του παρά κεντρικά από την ΕΕ. Παρόλα αυτά, κάθε κράτος μέλος της ΕΕ είναι ελεύθερο να αποφασίσει για το πότε και εάν θέλει να υπογράψει και να κυρώσει τη Σύμβαση της Φλωρεντίας για το Τοπίο.

1.3. Η νομική προστασία του Τοπίου στο Ελληνικό Δίκαιο

1.3.1. Εξέλιξη της νομοθεσίας για το Τοπίο στην Ελλάδα

Το Σεπτέμβριο του 2010 τέθηκε σε ισχύ στην Ελλάδα η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου ή Σύμβαση της Φλωρεντίας, η πρώτη Διεθνής Σύμβαση για το Τοπίο, έκφραση της εθελούσιας συμφωνίας των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Σκοπός της είναι τα συμβαλλόμενα κράτη να μεριμνήσουν για την αειφορική διαχείριση και προστασία της ταυτότητας, αναγνωρισιμότητας και διαφορετικότητας του τοπίου στο σύνολο του Ευρωπαϊκού χώρου. Ένα σπουδαίο νομικό κείμενο προστέθηκε στο εθνικό μας δίκαιο για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της Πολιτείας και του κάθε πολίτη έναντι της προστασίας του τοπίου. (Βλαντού, 2010)

Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση το 2010 που είχε υπογραφεί ήδη από το 2000. Υπήρξε καθυστέρηση για διάφορους λόγους: γραφειοκρατικά προβλήματα, κάλυψη άλλων σημαντικότερων αναγκών και προτεραιοτήτων για τη χώρα μας. (Βλαντού, 2010) Παρόλα αυτά, η κύρωση της Σύμβασης αφυπνίζει τη συνείδηση και την ευαισθησία σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο σε θέματα προστασίας τοπίου στην Ελληνική γή. Μετά την τεράστια καταστροφή που το τοπίο είχε υποστεί ήδη από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο προστίθενται και οι ανθρώπινες παρεμβάσεις που έχουν προσπαθήσει να

«αξιοποιήσουν» με τέτοιο τρόπο τα τοπία που πλέον έχουν πληγεί με τρόπο μη αναστρέψιμο.

Η ελληνική έννομη τάξη κινητοποιήθηκε λόγω της ανάγκης για σεβασμό στη φύση πρώτα υπό την έννοια του φυσικού περιβάλλοντος και όχι μόνο, για αισθητικούς λόγους, για λόγους πολιτιστικούς καθώς και λόγους ανάπτυξης της εθνικής μας οικονομίας. Από το 1938 (α.ν.856) οι εθνικοί δρυμοί γίνονται αντικείμενο προστασίας. Ακολουθούν οι ν.1469/1950 με την έννοια των τόπων χαρακτηριζόμενων ως ιδιαίτερου φυσικού κάλλους με καθεστώς προστασίας βάσει του τότε νόμου περί αρχαιοτήτων (ν.5351/1932). Ο ν.1469/1950 ασχολήθηκε μόνο με τα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους χωρίς όμως κριτήρια επιλογής, χωρίς κατηγοριοποίηση, χωρίς βαθμό προστασίας, αλλά μόνο με το τοπίο ως αισθητικό αντικείμενο με αφηρημένη και φιλοσοφική έννοια ίσως και υποκειμενική. Το πλαίσιο αυτό, το αυστηρά προσανατολισμένο στα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και μόνον δεν προβλέπει ποινές ή κυρώσεις για την περίπτωση των ανθρωπίνων παρεμβάσεων που αλλοίωναν ή εξαφάνιζαν παντελώς τα τοπία. Ίδια αντιμετώπιση είχαν και τα δασικά οικοσυστήματα και τα διατηρητέα μνημεία. Ο άνθρωπος προσεγγιζόταν φιλοσοφικά ως «εξουσιαστής» της φύσης η δε φύση ως υπηρέτης του ανθρώπου.

Στη συνέχεια ακολούθησαν τα ν.δ.8/1969 και 996/1971 που εισάγουν τις έννοιες:

- i. Αισθητικά δάση, δάση αναψυχής υγείας και περιπάτου ή τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.
- ii. Διατηρητέα μνημεία της φύσεως, εκτάσεις με ιδιαίτερη παλαιοντολογική-γεωμορφολογική και ιστορική σημασία.

Πρόκειται για έννοιες που πάλι εντάσσουν το τοπίο στο πλαίσιο του φυσικού περιβάλλοντος αποκλειστικά και μάλιστα στο πλαίσιο της δασικής νομοθεσίας.

Το Σύνταγμα του 1975-ανήγαγε την προστασία του περιβάλλοντος σε Συνταγματικά προστατευόμενη αξία και υποχρέωση του κράτους. Το γεγονός αυτό αποτελεί τομή καθοριστικής σημασίας για τη νομική προστασία του περιβάλλοντος και άρα και του τοπίου στην Ελλάδα και επηρέασε σημαντικά και την μετέπειτα κοινή περιβαλλοντική νομοθεσία (Μαριά, 2009). Με το ν.1650/1986 έγινε νέα προσέγγιση

της έννοιας του περιβάλλοντος ως «το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων, τα οποία βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία και ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες» (άρθρο 2 παρ. 1). Αναγνωρίστηκε δε η προστασία του περιβάλλοντος ως «θεμελιώδες και αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής και αναπτυξιακής διαδικασίας και πολιτικής» και θεσπίστηκε ως ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς. Αντικείμενο προστασίας αποτελούν περιοχές, μεμονωμένα στοιχεία ή σύνολα της φύσης και του τοπίου «λόγω της οικολογικής, γεωμορφολογικής, βιολογικής, επιστημονικής ή αισθητικής σημασίας τους». Η βούληση του νομοθέτη ενισχύθηκε με την εισαγωγή της έννοιας του «οικοσυστήματος» (σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων), η προστασία του οποίου απαιτείται να είναι συνολική και συγχρόνως εξατομικευμένη στη βάση των, κατά περίπτωση, ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του (Καράκωστας, 2000)

Νομικά, με βάση τα «κριτήρια χαρακτηρισμού και αρχές προστασίας», κατατάχθηκαν τα αντικείμενα προστασίας και διατήρησης της φύσης και του τοπίου σε κατηγορίες, μεταξύ των οποίων οι «προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί, προστατευόμενα τοπία ή στοιχεία του τοπίου» (ν. 1650/86, άρθ. 18,19) Στην ίδια κατευθυντήρια γραμμή ο ν. 3937/2011 θεσμοθετεί τα «Προστατευόμενα τοπία ή προστατευόμενους φυσικούς σχηματισμούς», βάσει των φυσικών ή ανθρωπογενών χαρακτηριστικών τους, της οικολογικής, αισθητικής ή πολιτισμικής αξίας, της προσφοράς για αναψυχή του κοινού. Κατά την κρατούσα νομολογιακή άποψη, σύμφωνα με το άρθρο 24 του Συντάγματος, «επιβάλλεται ειδική προστασία και των περιοχών των οποίων τα οικοσυστήματα έχουν ιδιαίτερη αισθητική αξία συνδυαζόμενη, μάλιστα, και με πολιτιστικά ανθρωπογενή χαρακτηριστικά με τα οποία αποτελούν ενιαίο σύνολο». Ως εκ τούτου «ενιαία και αυτοτελή συστήματα τοπίου φυσικού και πολιτιστικού χαρακτήρα δεν μπορούν να γίνουν αντικείμενα πολεοδόμησης ούτε να ενταχθούν στον οικιστικό ιστό της πόλης ως χώροι πρασίνου».(Βλαντού, 2010).

Ιδιαίτερη σημασία για τα θέματα της νομικής προστασίας του τοπίου έχει η αφιέρωση ενός ειδικού ορισμού για το τοπίο στο πλαίσιο του ν. 1650/1986. Έτσι, όπως ορίζεται στο άρθρο 2 παρ. 16 του νόμου αυτού, Τοπίο είναι «κάθε δυναμικό σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που μεμονωμένα ή αλληλοεπιδρώντας σε συγκεκριμένο χώρο συνθέτουν μια οπτική εμπειρία».

Πρόκειται για έναν ορισμό που διατυπώθηκε πολύ πριν τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Τοπίο καθώς και την κύρωσή της με τον ν. 3827/2010. Ο ορισμός

αυτός αντανακλά την τότε αντίληψη (1986) για την έννοια του Τοπίου και σε κάθε περίπτωση, παρά τα όποια μειονεκτήματά του, αποτελεί τον προάγγελο του σύγχρονου ισχύοντος πλέον από το 2010 ορισμού για το Τοπίο (Μαριά, 2009).

1.3.2. Σχόλια-συμπεράσματα

Η χώρα μας έχει εφοδιαστεί με ικανά νομοθετήματα για το Τοπίο (εθνικού δικαίου, ενωσιακού δικαίου, διεθνών συμβάσεων) ανεξάρτητα από τις όποιες ασάφειες, ελλείψεις, αδυναμίες ή και κενά παρουσιάζουν. Η Διοίκηση λόγω αδυναμιών και φόρτου υποχρεώσεων, προχωράει με πολύ αργό ρυθμό στην εκπλήρωση του έργου της και κυρίως στην εφαρμογή των σχετικών διατάξεων για το Τοπίο. Παράλληλα, τα ληφθέντα μέτρα ακολουθούνται από καταστρατήγηση, αθέτηση, αδυναμία παρακολούθησης και ελέγχου της εφαρμογής τους. Επιπλέον δυσκολίες συναντά το έργο της λόγω ανεπάρκειας των διοικητικών δομών, χρόνιων αδυναμιών οργάνωσης και συντονισμού συναρμόδιων αρχών και φορέων, πλασματικών εικόνων οικονομικού και χρονικού προγραμματισμού και έλλειψη συνέπειας και συνέχειας των πολιτικών επιλογών. Πλέον θα έπρεπε οι ανθρώπινες παρεμβάσεις (υποδομές, κατασκευές, δόμηση, κ.ά.) να συνυπάρχουν αρμονικά με τον τόπο και το Τοπίο. Όσο για το σχεδιασμό των τοπίων, θα πρέπει να αναληφθεί δυναμική δράση με μακροπρόθεσμη προοπτική που διασφαλίζει την προστασία και αποκατάστασή τους, κυρίως για λόγους κοινωνικοοικονομικού και περιβαλλοντικού οφέλους (Βλαντού, 2010).

Τα κριτήρια χαρακτηρισμού και κατηγοριοποίησης των προστατευόμενων τοπίων, που εισήγαγε ο ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκαν μεταγενέστερα με τον ν. 3937/2011, μπορούν να διευρυνθούν, να εμπλουτιστούν με νέες αξίες, όπως οι μεταβολές στον κύκλο των εποχών και στο πέραςμα του χρόνου, η αίσθηση της διαχρονικότητας (σχέσεις ανθρώπου με το παρόν, αναμνήσεις του παρελθόντος, οραματισμός του αύριο), ή της προσφοράς στις αισθήσεις, όχι μόνο της όρασης, αλλά και της όσφρησης, της ακοής, της αφής (ΕΜΠ, ερευνητικό έργο, 1998). Κυρίως όμως τα παραπάνω κριτήρια μπορούν να εκσυγχρονιστούν υπό τη θετική επίδραση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Τοπίο και του κυρωτικού της νόμου 3827/2010 προσδίδοντας ένα διαφοροποιημένο περιεχόμενο και μια νέα δυναμική στην έννοια των προστατευόμενων τοπίων (Μαριά, 2009).

Απαραίτητη κρίνεται η βελτίωση του νομικού πλαισίου, χωρίς όμως να περιθωριοποιηθούν και απαξιωθούν οι θεσμοί λόγω μη παρακολούθησης και ελέγχου. Θα πρέπει να υπάρξει αντίκρισμα στην πράξη, διότι αλλιώς θα οδηγηθούμε σε περαιτέρω αλλοίωση και αφανισμό της φυσιογνωμίας του τοπίου. Πρώτα απ' όλα χρειάζεται να αποδεχτούμε την αρμονική συνύπαρξή μας με το τοπίο και να αποστραφούμε την καταστροφική εναντίωση, χωρίς αλλοίωση, παραμόρφωση, εξαφάνιση. Επίσης απαραίτητη είναι η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σε κάθε προσπάθεια σεβασμού της φυσιογνωμίας του τοπίου. Οι πολίτες σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο θα ήταν απαραίτητο να ενστερνιστούν, να απαιτήσουν και να στηρίξουν τη νέα προσέγγιση ως θετικό παράγοντα της ποιότητας ζωής τους. Κάτι τέτοιο θα ήταν πιο εύκολα αποδεκτό διαμέσου μαθημάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο σχολείο ή και ένταξης μαθημάτων για το Τοπίο ειδικότερα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και μάλιστα σε Σχολές με γνωστικά αντικείμενα που σχετίζονται με το Τοπίο. Ας περιθωριοποιήσουμε πλέον το όφελος του άμεσα απτού και εύκολα μετρήσιμου κέρδους, ας ενταχθεί στην καθημερινότητά μας η φυσική γοητεία των αξιών και του μακροπρόθεσμου οφέλους που το τοπίο εκφράζει. (Βλαντού, 2010)

Κεφάλαιο Τρίτο

Σύγχρονη έρευνα στη κοινότητα του Πολυτεχνείου

1. Έρευνα-Στατιστική ανάλυση

Εισαγωγή

Όπως προαναφέρθηκε, η E.L.C. αναγνωρίζει ότι οι εθνικές διοικήσεις των συμβαλλομένων μερών πρέπει:

- να αναλάβουν μέτρα και πρωτοβουλίες με σκοπό τη *δημιουργία συνείδησης για το τοπίο*,
- την *ενδυνάμωση της συνείδησης* αυτής και
- την *ενσωμάτωση του κοινού στη διαδικασία υιοθέτησης και εφαρμογής των πολιτικών αποφάσεων* για τα θέματα αυτά (άρθρο 6).

Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιήθηκε έρευνα στο Πολυτεχνείο Κρήτης σε φοιτητές και φοιτήτριες όλων των ετών φοίτησης και όλων των Σχολών του, με σκοπό τη διερεύνηση της γνώσης της έννοιας του τοπίου στους νέους αυτούς ανθρώπους. Η γνώση αυτή είναι προϋπόθεση, όπως αναφέραμε, για την εφαρμογή των διατάξεων της E.L.C. σε πρακτικό επίπεδο. Η έλλειψη γνώσης καθιστά δύσκολη οποιαδήποτε παρέμβαση (κοινωνική και πολιτική) που θα μπορούσε να ενσωματώσει τη συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία υιοθέτησης και εφαρμογής των αποφάσεων για τα θέματα του τοπίου. Τη στιγμή μάλιστα, που το τοπίο συνιστά πόρο που ευνοεί την ανάπτυξη οικονομικής δραστηριότητας (ιδιαίτερα στην Κρήτη) και η προστασία του, η διαχείριση και ο σχεδιασμός του μπορούν να συμβάλλουν στη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις/χρονικές περιόδους

I) Η 1^η φάση έγινε κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2011-12.

II) Η 2^η φάση πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του εαρινού εξαμήνου του ακαδημαϊκού έτους 2016-17.

Τόσο η 1^η όσο και η 2^η φάση της έρευνας εστιάζονται στα εξής σημαντικά ζητήματα:

- (α) στη **γνώση της έννοιας του τοπίου** (τι είναι τοπίο, πώς γίνεται αντιληπτό, πώς προκύπτει, αν είναι τοπίο συγκεκριμένες περιοχές κ.α.)
- (β) στο **τοπίο και στην εκπαίδευση** (εάν ο φοιτητής/φοιτήτρια έχει διδαχθεί μέχρι τη στιγμή της έρευνας κάποιο μάθημα σχετικό με το τοπίο, που το διδάχθηκε, είναι σημαντική η παρουσία τέτοιων μαθημάτων στα εκπαιδευτικά προγράμματα και τι είδους μαθήματα πρέπει να είναι αυτά), και.

(γ) στο **τοπίο και στη δημόσια συμμετοχή** (ζητήθηκε από τους φοιτητές/φοιτήτριες να χαρακτηρίσουν το τοπίο του Πολυτεχνείου Κρήτης, όπως επίσης, και να απαντήσουν στο εάν θα συμμετείχαν σε τυχόν δράσεις βελτίωσης ή ανασχεδιασμού του).

Η 2^η φάση έχει επιπλέον σκοπό εκτός του ότι να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα, μετά από ένα εύλογο χρονικό διάστημα, να εξεταστεί εάν υπάρχει μεταβολή στη γνώμη και γνώση των φοιτητών/φοιτητριών έπειτα από τις τυχόν παρεμβάσεις που έχουν γίνει, στο μεσοδιάστημα, στο χώρο αυτό.

Η μελέτη/έρευνα έχει ακόμα ως σκοπό/στόχο να επισημάνει βασικούς τομείς ενδιαφέροντος, στους οποίους χρειάζεται να εμβαθύνουν οι δημόσιες αρχές/πολιτεία, προκειμένου να βοηθήσουν τους νέους ανθρώπους να κατανοήσουν το τοπίο, τις δυνάμεις και πιέσεις που το μεταβάλλουν, καθώς και να τους ενθαρρύνουν να συμμετάσχουν στο μέλλον στο δημόσιο διάλογο για τα θέματα αυτά.

1.1. Μεθοδολογία Έρευνας

Για τη διεξαγωγή της έρευνας αυτής (τόσο στη 1^η όσο και στη 2^η φάση), χρησιμοποιήθηκε ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο (Bechhofer & Paterson, 2000, Burns, 2000) -- το οποίο κάθε φορά αναπροσαρμοζόταν ανάλογα με τις ανάγκες της έρευνας -- σχεδιασμένο ώστε να, πληροί τα πρότυπα σχεδιασμού ενός ερευνητικού ερωτηματολογίου (McNeill, 1990). Πριν διανεμηθεί στους φοιτητές/φοιτήτριες, προηγήθηκε έλεγχος και ακολούθησε η πιλοτική εφαρμογή του. Το είδος των ερωτήσεων του είναι (Alreck & Settle, 1995):

- i) *κλειστές ερωτήσεις* (διχοτομικές, συγκεκριμένων απαντήσεων κατηγοριών, πολλαπλών επιλογών και υποχρεωτικής κατάταξης) και
- ii) *ανοιχτές ερωτήσεις* (Bradburn et al., 2004).

Μετά τη συμπλήρωση και τη συλλογή των ερωτηματολογίων, ακολούθησε

- η κωδικοποίησή τους που πραγματοποιήθηκε με εννοιολογική συνέπεια και
- η στατιστική ανάλυση των απαντήσεων, με το στατιστικό πακέτο SPSS (Green et al., 2000, Αποστολάκης κ.α., 2003, Αποστολάκης & Σταμούλη 2007).

Για τον έλεγχο της εγκυρότητάς του ερωτηματολογίου, πραγματοποιήθηκε έλεγχος της εγκυρότητας όψεως. Η αξιοπιστία του, υπολογίστηκε με το συντελεστή

Cronbach's alpha, ο οποίος έδωσε τιμή 0,8 (Cronbach 1951, Apostolakis & Stamouli, 2006).

Το ερωτηματολόγιο μοιράστηκε σε φοιτητές/φοιτήτριες όλων των ετών και των 5 Σχολών του Πολυτεχνείου Κρήτης. Μετά την καταχώρηση των δεδομένων έγινε επίσης **στάθμιση** ώστε να συμμετέχουν στο τελικό δείγμα φοιτητές/φοιτήτριες των διαφόρων ετών και Σχολών σε αναλογία ίση με την πληθυσμιακή.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείτο από τέσσερις ενότητες ερωτήσεων.

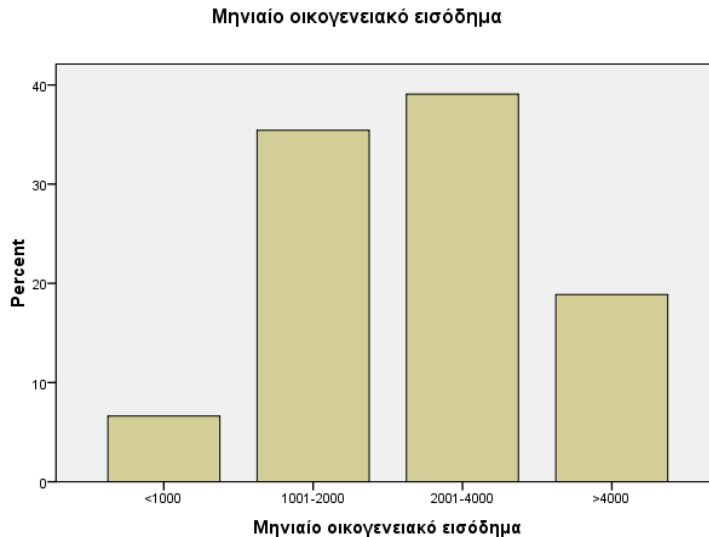
- Η *πρώτη ενότητα* περιείχε (δημογραφικές) ερωτήσεις που αφορούσαν πληροφορίες γι' αυτούς που συμμετείχαν στην έρευνα (όπως φύλο, σχολή, έτος σπουδών, οικονομική κατάσταση, τόπος μόνιμης κατοικίας).
- Η *δεύτερη ενότητα* αποτελείτο από ερωτήσεις σχετικά με τη *γνώση της έννοιας του τοπίου* (τι είναι τοπίο, πως γίνεται αντιληπτό, πως προκύπτει, αν είναι τοπίο ορισμένες συγκεκριμένες περιοχές/επιλογές κ.α.).
- Η *τρίτη* αναφερόταν στο τοπίο και την εκπαίδευση (εάν ο φοιτητής/φοιτήτρια είχε διδαχθεί μάθημα σχετικό με το τοπίο, πού το διδάχθηκε, εάν είναι σημαντική η παρουσία τέτοιων μαθημάτων στα εκπαιδευτικά προγράμματα και τι είδους μαθήματα πρέπει να είναι αυτά).
- Η *τέταρτη ενότητα* αναφερόταν στο τοπίο του Πολυτεχνείου Κρήτης (ζητήθηκε να το χαρακτηρίσουν, ρωτήθηκαν εάν γνώριζαν το τοπίο από πριν όπως επίσης και το αν θα συμμετείχαν σε τυχόν ανασχεδιασμό ή βελτίωσή του).

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα ευρήματα από τη στατιστική επεξεργασία του ερωτηματολογίου καθώς και τα συμπεράσματα.

1.2. Δειγματοληψία

Το δείγμα στη 1^η φάση αποτελείτο από 333 φοιτητές/φοιτήτριες (187 φοιτητές και 146 φοιτήτριες) ενώ στη 2^η από 274 νέους/νέες (151 φοιτητές και 123 φοιτήτριες) όλων των ετών και των 5 Σχολών του Πολυτεχνείου Κρήτης.

Ποσοστό 64,8% του δείγματος **κατοικούν** σε αστική περιοχή, 27,2% σε ημιαστική και το 7 % σε αγροτική (1^η φάση). Ακόμα, το 6,6% του δείγματος δήλωσε ότι το **μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα** τους είναι μικρότερο από 1000 ευρώ, το 35,4% από 1001-2000 ευρώ, το 39,1% από 2001-4000 ευρώ και το 18,9% εισόδημα μεγαλύτερο από 4000 ευρώ (1^η φάση) (διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1: Μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα (1^η φάση)

1.3. Ευρήματα από τη στατιστική επεξεργασία

Στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης σε δύο ενότητες.

- Στην πρώτη, δίνονται οι συχνότητες εμφάνισης των απαντήσεων/ επιλογών σε κάθε μια από τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.
- Στη δεύτερη (συσχετίσεις), έγινε μία παραπέρα στατιστική επεξεργασία η οποία βασίστηκε σε πέντε άξονες και συγκεκριμένα στα εξής:
  - (Α) Φύλο,
  - (Β) Έτος Σπουδών,
  - (Γ) Σχολή Φοίτησης.
  - (Δ) Οικογενειακό εισόδημα (μόνον κατά την 1^η φάση)
  - (Ε) Τόπος μόνιμης κατοικίας (μόνον κατά την 1^η φάση)

Σκοπός της ανάλυσης ήταν να δούμε αν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα σε κάποιον από τους παραπάνω παράγοντες και σε θέματα όπως:

1. Αντίληψη της έννοιας του τοπίου.
2. Πως προκύπτει το τοπίο.
3. Τι συμβαίνει σε αυτό όταν επεμβαίνει ο άνθρωπος
4. Το αν συνδέεται το τοπίο με την πολιτιστική παράδοση.
5. Χρήση του τοπίου στο λεξιλόγιο.
6. Διδασκαλία μαθήματος για το τοπίο.
7. Χαρακτηρισμός τοπίου πολυτεχνειούπολης.

8. Συμμετοχή για βελτίωση ή ανασχεδιασμό πολυτεχνειούπολης κ.λπ.

2. Ανάλυση των ερωτηματολογίων της Έρευνας

2.1. Η γνώση για το τοπίο

Η γνώση της έννοιας του τοπίου είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή των διατάξεων της Ε.Λ.Σ. σε πρακτικό επίπεδο. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται στη σύμβαση, το τοπίο είναι «μια περιοχή, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από το λαό...». Η αντίληψη δηλαδή διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη γνώση της έννοιας του τοπίου.

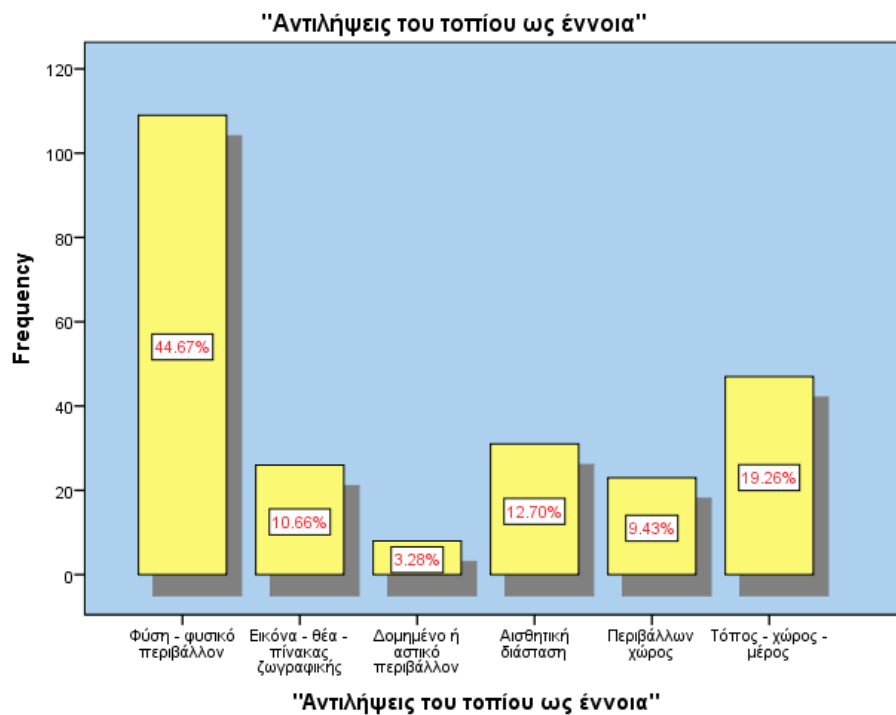
(i) Ερώτηση: «ποια είναι η πρώτη σας σκέψη όταν ακούτε τη λέξη «τοπίο»;

Από τη στατιστική ανάλυση (2^η φάση) και στην ερώτηση «ποια είναι η πρώτη σας σκέψη όταν ακούτε τη λέξη «τοπίο» (δηλαδή πως αντιλαμβάνονται το τοπίο) προέκυψε ότι (πίνακας 1 , διάγραμμα 2)

- ✓ η πλειοψηφία των ατόμων του δείγματος το 44,7% όπως ίσως αναμενόταν, δήλωσε σαν τοπίο τη «φύση – φυσικό περιβάλλον»,
- ✓ το 10,7% θεωρεί σαν τοπίο την «εικόνα – θέα – πίνακας ζωγραφικής»,
- ✓ το 3,3% το «δομημένο ή αστικό περιβάλλον»,
- ✓ το 12,7% έδωσε κάποια «αισθητική διάσταση»,
- ✓ το 9,4% θεωρεί σαν τοπίο να είναι ο «περιβάλλον χώρος» και για
- ✓ το 19,3% τοπίο είναι ο «τόπος – χώρος – μέρος ».

Πίνακας 1: "Αντιλήψεις του τοπίου ως έννοια" (2^η φάση)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Φύση - φυσικό περιβάλλον	109	39.8	44.7	44.7
	Εικόνα - θέα - πίνακας ζωγραφικής	26	9.5	10.7	55.3
	Δομημένο ή αστικό περιβάλλον	8	2.9	3.3	58.6
	Αισθητική διάσταση	31	11.3	12.7	71.3
	Περιβάλλον χώρος	23	8.4	9.4	80.7
	Τόπος - χώρος - μέρος	47	17.2	19.3	100.0
	Total	244	89.1	100.0	
Missing	99	30	10.9		
Total		274	100.0		

Διάγραμμα 2: Αντιλήψεις του τοπίου ως έννοια (2^η φάση)

Τα αντίστοιχα αποτελέσματα για την 1^η φάση ήσαν (ανάλογα):

- ✓ 55,9% αντιλαμβάνονται το τοπίο σα «φύση – φυσικό περιβάλλον»
- ✓ το 21,9% θεωρεί σαν τοπίο την «εικόνα – θέα – πίνακας ζωγραφικής»,
- ✓ το 3,5% το «δομημένο ή αστικό περιβάλλον»,
- ✓ το 8,7% έδωσε κάποια «αισθητική διάσταση»,
- ✓ το 4,9% θεωρεί σαν τοπίο να είναι ο «περιβάλλον χώρος» και για το
- ✓ 5,2% τοπίο είναι ο «τόπος –χώρος – μέρος».

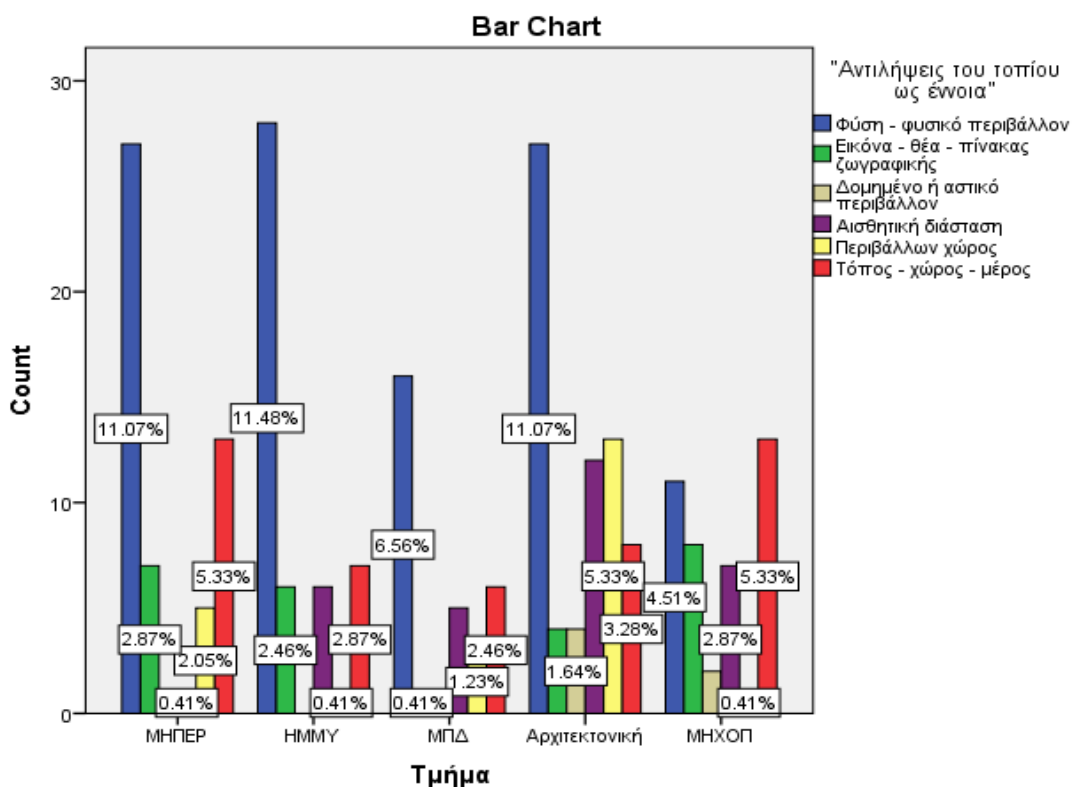
Είναι φανερό ότι σχεδόν οι μισοί από τους ερωτώμενους, κάθε φορά, θεωρούν σαν τοπίο τη/το «φύση – φυσικό περιβάλλον»

Υπάρχει μια σημαντική ποσοστιαία διαφορά ανάμεσα στη Σχολή που φοιτά κάποιος και στην αντίληψη που έχει για το τοπίο σαν έννοια. Έτσι, το ποσοστό των φοιτητών/φοιτητριών της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών που θεωρούν το τοπίο σαν φύση-φυσικό περιβάλλον είναι 39.7%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στους φοιτητές/φοιτήτριες της Σχολής των ΜΠΔ και ΜΗΠΕΡ ανεβαίνει στο 50%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τις υπόλοιπες Σχολές είναι ΗΜΜΥ 58.3%, και ΜΗΧΟΠ 26,2% (αποτελέσματα 2^{ης} φάσης). Η διαφορά της αντίληψης μεταξύ των

φοιτητών/φοιτητριών της Σχολής ΗΜΜΥ και της Σχολής ΜΗΧΟΠ είναι στατιστικά σημαντική (p-value = 0,0031) (πίνακας 2 , διάγραμμα 3).

Πίνακας 2: Σχολή * "Αντιλήψεις του τοπίου ως έννοια" Crosstabulation (2^η φάση)

		"Αντιλήψεις του τοπίου ως έννοια"						Total
		Φύση - φυσικό περιβάλλον	Εικόνα - θέα - πίνακας ζωγραφικής	Δομημένο ή αστικό περιβάλλον	Αισθητική διάσταση	Περιβάλλον χώρος	Τόπος - χώρος - μέρος	
Σχολή	ΜΗΠΕΡ	Count 27	7	1	1	5	13	54
	% within Σχολή	50,0%	13,0%	1,9%	1,9%	9,3%	24,1%	100,0%
	ΗΜΜΥ	Count 27	6	0	6	1	7	47
	% within Σχολή	57,4%	12,8%	0,0%	12,8%	2,1%	14,9%	100,0%
	ΜΠΔ	Count 16	1	1	5	3	6	32
	% within Σχολή	50,0%	3,1%	3,1%	15,6%	9,4%	18,8%	100,0%
	Αρχιτεκτονική	Count 27	4	4	12	13	8	68
	% within Σχολή	39,7%	5,9%	5,9%	17,6%	19,1%	11,8%	100,0%
	ΜΗΧΟΠ	Count 11	8	2	7	1	13	42
	% within Σχολή	26,2%	19,0%	4,8%	16,7%	2,4%	31,0%	100,0%
Total		Count 109	26	8	31	23	47	244
% within Σχολή		44,7%	10,7%	3,3%	12,7%	9,4%	19,3%	100,0%

Διάγραμμα 3 : Αντιλήψεις του τοπίου ως έννοια αναφορικά με τη Σχολή (Τμήμα) (2^η φάση)

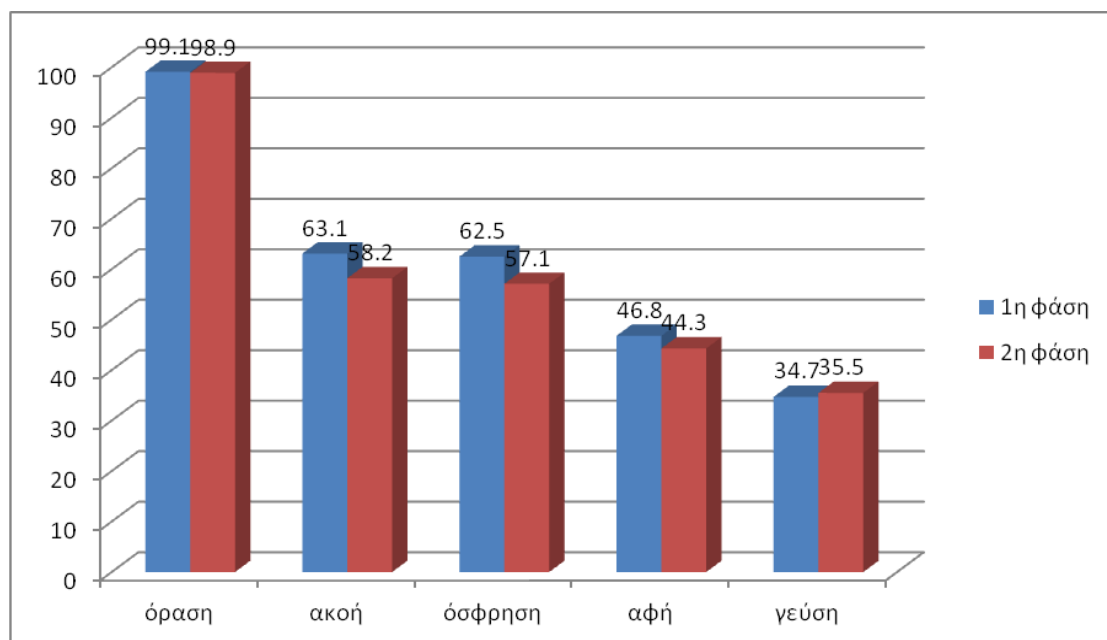
Σημαντική ποσοστιαία διαφοροποίηση ανάμεσα στη Σχολή που φοιτά κάποιος και την αντίληψη που έχει για το τοπίο σαν έννοια υπήρχε και στη 1^η φάση. Εδώ, το ποσοστό των φοιτητών/φοιτητριών Αρχιτεκτονικής που θεωρούν το τοπίο σα φύση-φυσικό περιβάλλον ήταν 45% (το μικρότερο από τα πέντε τμήματα) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στους φοιτητές/φοιτήτριες ΜΠΔ ανεβαίνει στο 69%. Η διαφοροποίηση αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value}=0,0107$).

(ii) Ερώτηση: «**πως γίνεται αντιληπτό το τοπίο (αίσθηση)**»

Στην ερώτηση «**πως γίνεται αντιληπτό το τοπίο (αίσθηση)**»:

- ✓ το 98.9% απάντησε ότι γίνεται αντιληπτό με την όραση (99,1%)
- ✓ το 58.2 % με την ακοή (63,1%)
- ✓ το 57.1 % με την όσφρηση (62,5%)
- ✓ το 44.3 % με την αφή (46,8%)
- ✓ το 35.5 % με τη γεύση αντίστοιχα. (34,7%)

(σε παρένθεση, στο δεξιό μέρος εμφανίζονται τα αντίστοιχα ποσοστά της 1^{ης} φάσης) (διάγραμμα 4)

Διάγραμμα 4: Αίσθηση αντίληψης του τοπίου (1^η & 2^η φάση)

Τα αντίστοιχα ποσοστά κατά την 1^η φάση ήταν: 99,1% για την όραση, 63,1% για την ακοή, 62,5% για την όσφρηση, 46,8% για την αφή και 34,7% για τη γεύση (ποσοστά δηλαδή εξ ίσου υψηλά και ανάλογα με αυτά της 2^{ης} φάσης).

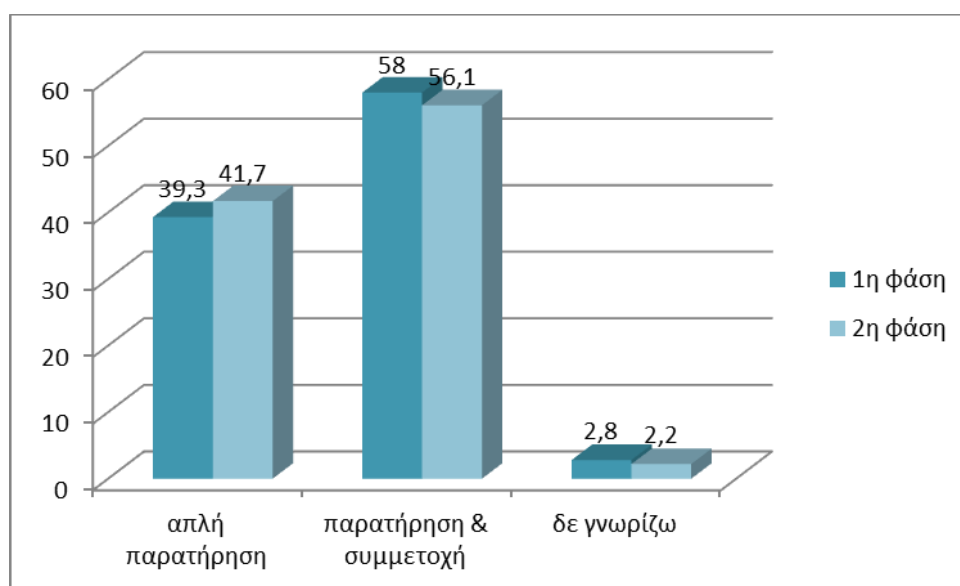
Ακόμα, όπως και εδώ ίσως αναμενόταν, σχεδόν όλοι και στις δύο φάσεις θεωρούν ότι το τοπίο γίνεται αντιληπτό (τουλάχιστον) με την όραση. (διάγραμμα 4)

(iii) Ερώτηση: «πώς προκύπτει το τοπίο»

Στην ερώτηση του «πώς προκύπτει το τοπίο»:

- ✓ το 41.7% απάντησε ότι το τοπίο προκύπτει από απλή παρατήρηση, (39,3%)
- ✓ το 56.1 % από παρατήρηση και συμμετοχή (58%)
- ✓ το 2,2 % απάντησε δεν γνωρίζω. (2,8%)

(σε παρένθεση, στο δεξιό μέρος εμφανίζονται τα αντίστοιχα ποσοστά της 1^{ης} φάσης)
Η ανάλυση, κατά την 1^η φάση, έδειξε ότι υπάρχει σημαντική ποσοστιαία διαφοροποίηση ανάμεσα στην άποψη που έχεις κάποιος ότι το «τοπίο προκύπτει από παρατήρηση και συμμετοχή» και το φύλο του. Πράγματι, περισσότερες γυναίκες θεωρούν ότι το τοπίο προκύπτει από παρατήρηση και συμμετοχή σε ποσοστό 67% σε σχέση με το 48,6% των ανδρών. Κατά τη 2^η φάση τα αποτελέσματα ήταν ανάλογα. Το 60,7% των γυναικών σε σχέση με το 52,3 % των ανδρών, θεωρούν και εδώ ότι το τοπίο προκύπτει από παρατήρηση και συμμετοχή. Η διαφορά αυτή όμως δεν κρίνεται στατιστικά σημαντική. (διάγραμμα 5, πίνακας 3).

Διάγραμμα 5: Πώς προκύπτει το τοπίο (1^η & 2^η φάση)

Πίνακας 3: Φύλο * Πως προκύπτει το "τοπίο" Crosstabulation (2^η φάση)

		Πως προκύπτει το "τοπίο"			Total
		Απλή παρατήρηση	Παρατήρηση και συμμετοχή	Δε γνωρίζω	
Φύλο	Ανδρας	Count 66	78	5	149
	% within Φύλο	44,3%	52,3%	3,4%	100,0%
Γυναίκα	Count	47	74	1	122
	% within Φύλο	38,5%	60,7%	0,8%	100,0%
Total	Count	113	152	6	271
	% within Φύλο	41,7%	56,1%	2,2%	100,0%

Ακόμα, στατιστικά σημαντική ποσοστιαία διαφοροποίηση (κατά την 1^η φάση) υπάρχει και ανάμεσα στο έτος σπουδών (ως προς το «πως προκύπτει το τοπίο»). Έτσι, οι φοιτητές και φοιτήτριες του 1^{ου} και 2^{ου} έτους σπουδών θεωρούν ότι το τοπίο προκύπτει από παρατήρηση και συμμετοχή σε ποσοστό 66%, σε αντίθεση με τους μεγαλύτερους του 2^{ου} έτους φοιτητές και φοιτήτριες που έχουν την ίδια άποψη σε ποσοστό μόνον 47% , αν και κάποιος θα περίμενε το αντίθετο (p-value = 0,0010). (πίνακας 4).

Πίνακας 4 :Πως προκύπτει το τοπίο σε σχέση με το έτος σπουδών (1^η φάση)

Crosstab

Count		Πως προκύπτει το "τοπίο"				Total
		1	2	3	9	
Έτος Σπουδών	1ο -2ο	55	119	3	3	180
	>=3ου	59	58	4	4	125
	Άλλο	13	11	1	0	25
		1	1	1	0	3
Total		128	189	9	7	333

Τα αποτελέσματα για τη 2^η φάση ήταν: οι φοιτητές και φοιτήτριες του 1^{ου} και 2^{ου} έτους σπουδών που θεωρούν ότι το τοπίο προκύπτει από παρατήρηση και συμμετοχή ήταν 58,2%, σε αντίθεση με τους μεγαλύτερους του 2^{ου} έτους φοιτητές και φοιτήτριες που έχουν την ίδια άποψη σε ποσοστό μόνον 53,8%. Η διαφορά εδώ δεν θεωρείται στατιστικά σημαντική (πίνακας 5).

Πίνακας 5: Έτος Σπουδών * Πως προκύπτει το "τοπίο" Crosstabulation (2^η φάση)

			Πως προκύπτει το "τοπίο"			Total
			Απλή παρατήρηση	Παρατήρηση και συμμετοχή	Δε γνωρίζω	
Έτος Σπουδών	1ο -2ο	Count	58	82	1	141
		% within Έτος Σπουδών	41,1%	58,2%	0,7%	100,0%
	>=3ου	Count	51	63	3	117
		% within Έτος Σπουδών	43,6%	53,8%	2,6%	100,0%
	Άλλο	Count	3	7	1	11
		% within Έτος Σπουδών	27,3%	63,6%	9,1%	100,0%
Total	Count		112	152	5	269
	% within Έτος Σπουδών		41,6%	56,5%	1,9%	100,0%

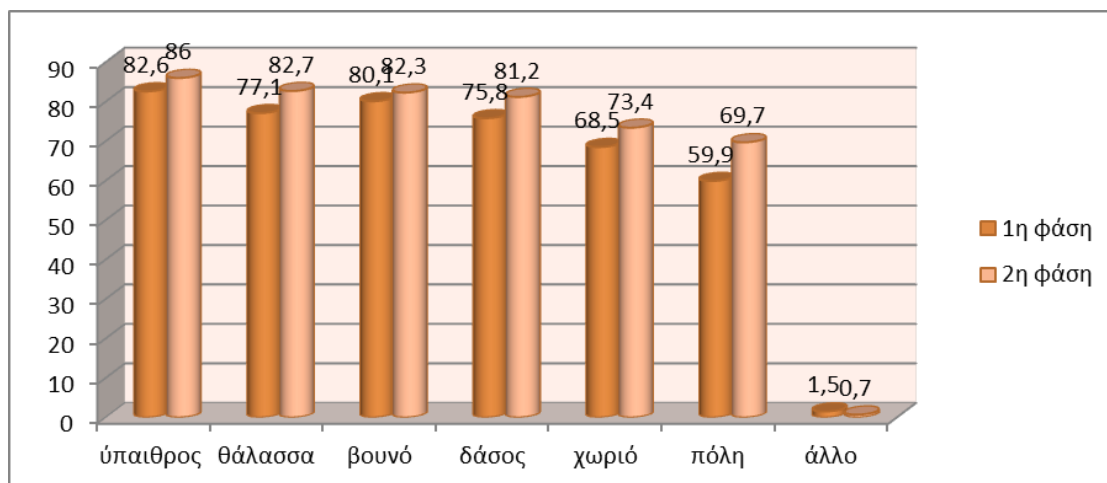
Τέλος, υπάρχει σημαντική ποσοστιαία διαφοροποίηση (κατά την 1^η φάση) ανάμεσα στο τόπο κατοικίας κάποιου και στο πως πιστεύει, *ότι προκύπτει το τοπίο*. Το 41,5% των φοιτητών/φοιτητριών που η μόνιμή τους κατοικία είναι σε αστική περιοχή, το 30,1% αυτών που ζουν μόνιμα σε ημιαστική και το 40% περίπου αυτών που ζουν σε αγροτική περιοχή θεωρούν ότι το τοπίο προκύπτει από απλή παρατήρηση. Η διαφορά και εδώ δεν θεωρείται στατιστικά σημαντική

(iv) Ερώτηση: «τι προσδιορίζει περισσότερο το τοπίο»

Στην ερώτηση «**τι προσδιορίζει περισσότερο το τοπίο**», οι απαντήσεις που έδωσαν (κατά τη 2^η φάση) οι φοιτητές/φοιτήτριες ήσαν:

- ✓ 86% η ύπαιθρος, (82,6%)
- ✓ 82,7% η θάλασσα, (77,1%)
- ✓ 82,3% το βουνό, (80,1%)
- ✓ 81,2 % το δάσος, (75,8%)
- ✓ 73,4 % το χωριό, (68,5%)
- ✓ 69,7% η πόλη και (59,9%)
- ✓ 0,7% άλλο. (1,5%)

(σε παρένθεση, στο δεξιό μέρος εμφανίζονται τα αντίστοιχα ποσοστά της 1^{ης} φάσης)
(διάγραμμα 6)

Διάγραμμα 6: Τι προσδιορίζει περισσότερο το τοπίο (1^η & 2^η φάση)

(v) Ερώτηση: «είναι τοπίο ή όχι (7 επιλογές)»

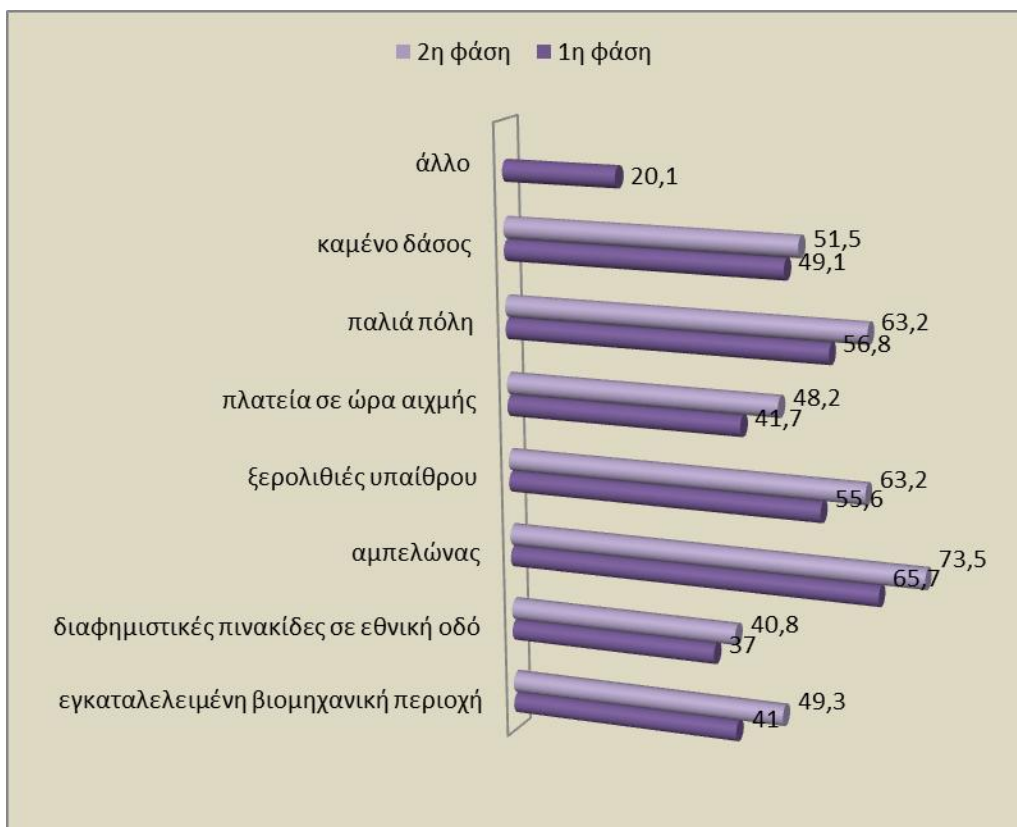
Στη συνέχεια του ερωτηματολογίου δόθηκαν 7 διαφορετικές επιλογές (τοπία) και οι φοιτητές/ φοιτήτριες ρωτήθηκαν για κάθε ένα από αυτά **αν είναι τοπίο ή όχι**. Εδώ τα ποσοστά είναι πολύ μικρότερα από τα παραπάνω που σχετίζουν το τοπίο με τη φύση - φυσικό περιβάλλον. Έτσι θεωρούν τοπίο σε ποσοστό:

- ✓ (μόνον) 49,3 % μια εγκαταλελειμμένη βιομηχανική περιοχή, (41%)
- ✓ 40,8% τις διαφημιστικές πινακίδες σε εθνική οδό, (37%)
- ✓ 73,5 % έναν αμπελώνα, (65,7%)
- ✓ 63,2% τις ξερολιθιές υπαίθρου, (55,6%)
- ✓ 48,2% μια πλατεία σε ώρα αιχμής, (41,7 %)
- ✓ 63,2 % μια παλιά πόλη, (56,8%)
- ✓ 51,5% ένα καμένο δάσος. (49,1%)
- ✓ 2,6% Άλλο (20,1%)

(σε παρένθεση, στο δεξιό μέρος εμφανίζονται τα αντίστοιχα ποσοστά της 1^{ης} φάσης).

(διάγραμμα 7)

Διάγραμμα 7 : Ποια από τις παραπάνω επιλογές είναι για σας τοπίο

(vi) Ερώτηση: «το τοπίο συνδέεται με την πολιτιστική παράδοση»

Η πλειοψηφία των φοιτητών/φοιτητριών (κατά τη 2^η φάση), σε ποσοστό 68,1% θεωρούν ότι **το τοπίο συνδέεται με την πολιτιστική παράδοση**. Το 23,8% θεωρούν ότι δεν συνδέεται, ενώ υπάρχει ένα ποσοστό 8,1% που δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν. Τα αντίστοιχα ποσοστά για την 1^η φάση ήταν ανάλογα: ποσοστό 70% θεωρούν ότι το τοπίο συνδέεται, 23,9% θεωρούν ότι δεν συνδέεται, ενώ ποσοστό 6,1% δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν.

Υπάρχει σημαντική ποσοστιαία διαφοροποίηση των φοιτητών/φοιτητριών (κατά την 1^η φάση), αναφορικά με το έτος σπουδών, και τη γνώμη τους αν συνδέεται το τοπίο με την πολιτιστική παράδοση. Η πλειοψηφία των 1^{ων}-2^{ων} πιστεύει, σε ποσοστό 65%, πως ναι όπως και το 75% των φοιτητών μεγαλύτερου του 2^{ου} έτους. Η διαφορά αυτή δεν θεωρείται στατιστικά σημαντική (πίνακας 6).

Πίνακας 6: Σύνδεση τοπίου με την πολιτιστική παράδοση σε σχέση με το έτος σπουδών (1^η φάση)

Crosstab					
Count					
		Συνδέεται το "τοπίο" με την πολιτιστική παράδοση;			Total
		Ναι	Όχι	Δε γνωρίζω	
Έτος Σπουδών	1ο -2ο	114	45	16	175
	>=3ου	94	26	4	124
	Άλλο	21	4	0	25
		0	3	0	3
Total		229	78	20	327

Κατά τη 2^η φάση, 67,6 %, των 1^{ων}-2^{ων} πιστεύει πως ναι όπως και το 70,3 % των φοιτητών μεγαλύτερου του 2^{ου} έτους. Η συσχέτιση ανάμεσα στο έτος σπουδών και την αντίληψη του αν συνδέεται το τοπίο με την πολιτιστική παράδοση δεν είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value} = 0,714$, $\chi^2 = 2,117$). (πίνακας 7 & 8, διάγραμμα 8)

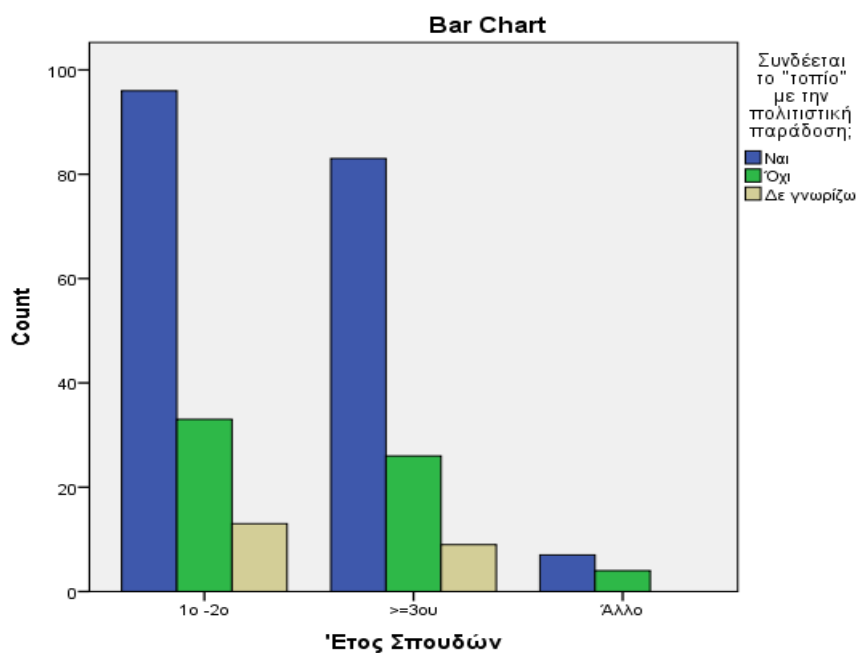
Πίνακας 7 : Έτος Σπουδών * Συνδέεται το "τοπίο" με την πολιτιστική παράδοση; (2^η φάση) Crosstabulation

			Συνδέεται το "τοπίο" με την πολιτιστική παράδοση;			Total
			Ναι	Όχι	Δε γνωρίζω	
'Ετος Σπουδών	1ο -2ο	Count	96	33	13	142
		% within 'Ετος Σπουδών	67,6%	23,2%	9,2%	100,0%
	>=3ου	Count	83	26	9	118
		% within 'Ετος Σπουδών	70,3%	22,0%	7,6%	100,0%
	Άλλο	Count	7	4	0	11
		% within 'Ετος Σπουδών	63,6%	36,4%	0,0%	100,0%
Total	Count	186	63	22	271	
	% within 'Ετος Σπουδών	68,6%	23,2%	8,1%	100,0%	

Πίνακας 8: Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,117 ^a	4	,714
Likelihood Ratio	2,884	4	,577
N of Valid Cases	271		

a. 2 cells (22,2%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,89.

Διάγραμμα 8: Σύνδεση τοπίου με τη πολιτιστική παράδοση σε σχέση με το έτος σπουδών

Ακόμα, έχουμε σημαντική ποσοστιαία διαφοροποίηση ανάμεσα στην άποψη «**αν συνδέεται το τοπίο με την πολιτιστική παράδοση**» και τη Σχολή στην οποία φοιτά κάποιος. Έτσι, κατά την 1^η φάση, το 65% των φοιτητών/φοιτητριών ΜΗΠΕΡ, το 66% αυτών της Σχολής των ΗΜΜΥ, το 77% αυτών που φοιτούν στη Σχολή των ΜΠΔ, το 80% των φοιτητών/φοιτητριών της Αρχιτεκτονικής και το 45% των φοιτητών/φοιτητριών της Σχολής ΜΗΧΟΠ θεωρούν ότι συνδέεται. Βλέπουμε δηλαδή μια σημαντική διαφοροποίηση στη Σχολή των ΜΗΧΟΠ. Η διαφορά μεταξύ Σχολής ΜΗΧΟΠ και της Αρχιτεκτονικής είναι στατιστικά σημαντική (p-value = 0,0001).

Για τη 2^η φάση τα ποσοστά ήταν: το 68,3% των φοιτητών/φοιτητριών της Σχολής ΜΗΠΕΡ, το 59,6% των ΗΜΜΥ, το 75,8% αυτών που φοιτούν στη Σχολή ΜΠΔ, το 73 % της Αρχιτεκτονικής και το 64% της Σχολής ΜΗΧΟΠ θεωρούν ότι συνδέεται. Η διαφορά αυτή δεν θεωρείται στατιστικά σημαντική. (πίνακας 9)

**Πίνακας 9 :Σχολή * Συνδέεται το "τοπίο" με την πολιτιστική παράδοση; Crosstabulation
(2^η φάση)**

			Συνδέεται το "τοπίο" με την πολιτιστική παράδοση;			Total
			Ναι	Όχι	Δε γνωρίζω	
Σχολή	ΜΗΠΕΡ	Count	43	17	3	63
		% within Σχολή	68,3%	27,0%	4,8%	100,0%
	ΗΜΜΥ	Count	31	16	5	52
		% within Σχολή	59,6%	30,8%	9,6%	100,0%
	ΜΠΔ	Count	25	6	2	33
		% within Σχολή	75,8%	18,2%	6,1%	100,0%
	Αρχιτεκτονική	Count	54	13	7	74
		% within Σχολή	73,0%	17,6%	9,5%	100,0%
	ΜΗΧΟΠ	Count	32	13	5	50
		% within Σχολή	64,0%	26,0%	10,0%	100,0%
	Total	Count	186	65	22	273
		% within Σχολή	68,1%	23,8%	8,1%	100,0%

Τέλος, κατά την 1^η φάση, έχουμε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στην άποψη «**αν συνδέεται το τοπίο με την πολιτιστική παράδοση**» και τον τόπο μόνιμης κατοικίας του. Το 72% των φοιτητών/φοιτητριών που η μόνιμή τους κατοικία είναι σε αστική περιοχή, το 65% αυτών που ζουν μόνιμα σε ημιαστική και το 72% αυτών που ζουν σε αγροτική περιοχή θεωρούν ότι συνδέεται ($\chi^2 = 11,946$, p-value=0,018) (πίνακες 10, 11).

Πίνακας 10: Σύνδεση τοπίου με τη πολιτιστική παράδοση σε σχέση με τον τόπο μόνιμης κατοικίας (1^η φάση)

Crosstab

Count		Συνδέεται το "τοπίο" με την πολιτιστική παράδοση;			Total
		Ναι	Όχι	Δε γνωρίζω	
Ο τόπος μόνιμης κατοικίας σου είναι	Αστική περιοχή	154	52	8	214
	Ημιαστική περιοχή	58	19	12	89
	Αγροτική περιοχή	16	6	0	22
Total		228	77	20	325

Πίνακας 11: chi-square test

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,946 ^a	4	,018
Likelihood Ratio	11,652	4	,020
N of Valid Cases	325		

a. 1 cells (11,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,35.

(vii) Ερώτηση: «όταν σ' ένα φυσικό τοπίο επεμβαίνει ο άνθρωπος, τότε αυτό δεν παύει να είναι τοπίο»

Το 76,5% των μελών του δείγματος (κατά τη 2^η φάση) θεωρεί ότι ακόμα και **όταν σ' ένα φυσικό τοπίο επεμβαίνει ο άνθρωπος, τότε αυτό δεν παύει να είναι τοπίο**. Ακόμα το 21,3 % θεωρούν ότι οι τυχόν τέτοιες επεμβάσεις «αλλοιώνουν» την έννοια του τοπίου, ενώ ένα 2,2 % δήλωσε ότι δεν γνωρίζει. Τα αντίστοιχα (ανάλογα) ποσοστά κατά την 1^η φάση ήταν: 70,4% θεωρεί ότι όταν σ' ένα φυσικό τοπίο επεμβαίνει ο άνθρωπος δεν παύει να είναι τοπίο, 25,3% θεωρούν ότι επεμβάσεις «αλλοιώνουν» την έννοια του τοπίου, ενώ ένα 4,3% δεν γνωρίζει.

Άτομα με διαφορετικό τόπο κατοικίας έχουν κατά την 1^η φάση έχουν στατιστικά σημαντική διαφορετική γνώμη για το **αν όταν επεμβαίνει ο άνθρωπος σ' ένα τοπίο, αυτό παύει να είναι τοπίο** ($\chi^2 = 10,292$, $p\text{-value} = 0,036$). Έτσι, το 20% των φοιτητών/φοιτητριών που η μόνιμή τους κατοικία είναι σε αστική περιοχή, το 33% αυτών που ζουν μόνιμα σε ημιαστική και το 40% αυτών που ζουν σε αγροτική περιοχή θεωρούν πως ναι (πίνακες 12, 13, διάγραμμα 9).

Πίνακας 12: Επηρεάζει αρνητικά η επέμβαση του ανθρώπου το φυσικό τοπίο σε σχέση με τον τόπο κατοικίας του (1^η φάση)

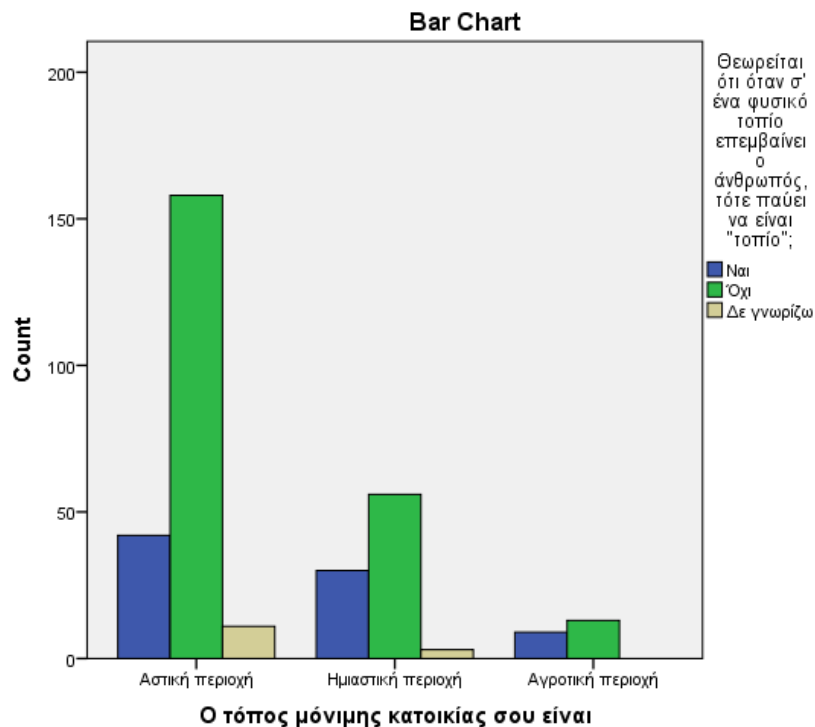
Crosstabulation						
			Θεωρείται ότι όταν σ' ένα φυσικό τοπίο επεμβαίνει ο άνθρωπος, τότε παύει να είναι "τοπίο";			Total
			Ναι	Όχι	Δε γνωρίζω	
Ο τόπος μόνιμης κατοικίας σου είναι	Αστική περιοχή	Count	42	158	11	211
		% within Ο τόπος μόνιμης κατοικίας σου είναι	19,9%	74,9%	5,2%	100,0%
		Count	30	56	3	89
		% within Ο τόπος μόνιμης κατοικίας σου είναι	33,7%	62,9%	3,4%	100,0%
	Ημιαστική περιοχή	Count	9	13	0	22
		% within Ο τόπος μόνιμης κατοικίας σου είναι	40,9%	59,1%	0,0%	100,0%
		Count	81	227	14	322
		% within Ο τόπος μόνιμης κατοικίας σου είναι	25,2%	70,5%	4,3%	100,0%
	Αγροτική περιοχή	Count				
		% within Ο τόπος μόνιμης κατοικίας σου είναι				
		Count				
		% within Ο τόπος μόνιμης κατοικίας σου είναι				
Total						

Πίνακας 13: chi-square test

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,292 ^a	4	,036
Likelihood Ratio	10,862	4	,028
N of Valid Cases	322		

a. 2 cells (22,2%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,96.

(1^η φάση)

Διάγραμμα 9: Επηρεάζει αρνητικά η επέμβαση του ανθρώπου το φυσικό τοπίο σε σχέση με τον τόπο κατοικίας του; (1^η φάση)

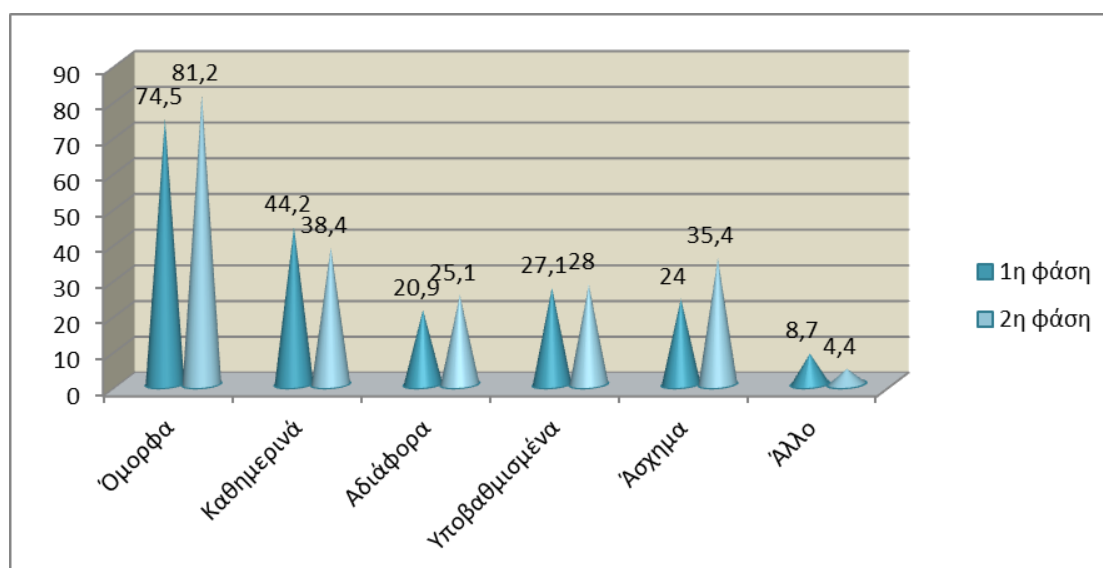
Ακόμα, υπάρχει σημαντική ποσοστιαία διαφοροποίηση των φοιτητών/φοιτητριών (κατά την 1^η φάση), αναφορικά με το «**αν όταν επεμβαίνει ο άνθρωπος σ' ένα τοπίο, αυτό παύει να είναι τοπίο**» και το εισόδημα. Έτσι, το 36% των ατόμων με εισόδημα μικρότερο των 1000 ευρώ, το 24% αυτών με εισόδημα μεταξύ 1000 και 2000 ευρώ, το 18% αυτών με εισόδημα από 2000-4000 ευρώ και τέλος το 36% όσων έχουν εισόδημα μεγαλύτερο των 4000 ευρώ θεωρούν ότι παύει να είναι τοπίο. Η διαφορά αυτή δεν είναι στατιστικά σημαντική.

(viii) Ερώτηση: «για σας τι τοπία υπάρχουν;»

Στην ερώτηση «για σας τι τοπία υπάρχουν;» δόθηκαν 5 επιλογές και οι φοιτητές/τριες μπορούσαν να απαντήσουν αν υπάρχουν τοπία όμορφα, καθημερινά, υποβαθμισμένα, άσχημα και αδιάφορα. Τα αποτελέσματα ήσαν

- Το 81,2% θεωρούν ότι υπάρχουν τοπία *Όμορφα* (74,5%)
- το 38,4% *Καθημερινά* (44,2%)
- το 25,1% *Αδιάφορα* (20,9%)
- το 28 % *Υποβαθμισμένα* (27,1%)
- το 35,4% *Άσχημα* (24%)
- το 4,4% έδωσε κάποια *άλλη* απάντηση (8,7%)

(σε παρένθεση, στο δεξιό μέρος εμφανίζονται τα αντίστοιχα ποσοστά της 1^{ης} φάσης).
(διάγραμμα 10)

Διάγραμμα 10: Ποσοστιαίες απαντήσεις 2 φάσεων στην ερώτηση «τι τοπία υπάρχουν»

Σύμφωνα με τη μέχρι τώρα στατιστική ανάλυση οι περισσότεροι/ρες φοιτητές/φοιτήτριες του δείγματός προσδιορίζουν το τοπίο ως «φύση – φυσικό περιβάλλον», ενώ ένα σημαντικό ποσοστό του δείγματός προσδιορίζει το τοπίο ως «εικόνα – θέα – πίνακας ζωγραφικής». Το τοπίο για τους/τις περισσότερους/ρες φοιτητές/φοιτήτριες γίνεται αντιληπτό μέσα από μια αισθητική διάσταση, αντίληψη που δεν μας εκπλήσσει ιδιαίτερα. Το τοπίο είναι πριν απ’ όλα μια εικόνα και γίνεται αντιληπτό πρωταρχικά με την αίσθηση της όρασης.

Ακόμα, η θεσμική διάσταση της προστασίας του τοπίου ξεκινά από την προστασία των τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους ή πολιτισμικής αξίας για την ανθρωπότητα (βλ. Σύμβαση UNESCO, 1972). Η μελέτη του τοπίου από μιά ιστορικο-κοινωνική σκοπία καθιερώνεται θεσμικά, το 2000 (E.L.C.). Το ζήτημα του τοπίου είναι λοιπόν πολύ πρόσφατο. Επομένως θα ήταν μάλλον δύσκολο να αναμένει κανείς ότι οι φοιτητές/φοιτήτριες του δείγματός της θα είχαν μια σαφή αντίληψη της έννοιας του, ανάλογη του ορισμού που παρέχει η E.L.C.

Η παρατήρηση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι σχεδόν όλοι στο δείγμα της (99,1% και 98,9% αντίστοιχα) φαίνεται να αντιλαμβάνονται το τοπίο κυρίως με την αίσθηση της όρασης, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό (39,3% και 41,7% αντίστοιχα) θεωρεί ότι προκύπτει από απλή παρατήρηση. Ακόμα, οι περισσότεροι φοιτητές/φοιτήτριες θεωρούν ότι αυτό το οποίο προσδιορίζει το τοπίο περισσότερο

είναι η ύπαιθρος, η θάλασσα, το βουνό και το δάσος. Σαν αποτέλεσμα, οι περισσότεροι δεν θεωρούν τοπίο μια εγκαταλελειμμένη βιομηχανική περιοχή, μια πλατεία σε ώρα αιχμής ή ακόμη διαφημιστικές πινακίδες της εθνικής οδού. Ακόμα, όπως ήταν αναμενόμενο για τους/τις περισσότερους/ρες υπάρχουν τοπία όμορφα.

Από τα ευρήματα της στατιστικής ανάλυσης μπορούμε επιπλέον να βγάλουμε κάποια συμπεράσματα για την αντίληψη της έννοιας τοπίου σε σχέση με το ελληνικό τοπίο. Αν και οι περισσότεροι φοιτητές/φοιτήτριες αντιλαμβάνονται το τοπίο κυρίως ως φύση – φυσικό περιβάλλον και εικόνα – θέα – πίνακα ζωγραφικής, θεωρούν ότι αυτό συνδέεται με την πολιτιστική παράδοση και ότι ακόμα και όταν ο άνθρωπος επεμβαίνει στο τοπίο, τότε αυτό δεν παύει να είναι τοπίο.

Πράγματι, αν λάβει κανείς υπόψη του την πλούσια πολιτιστική παράδοση του ελλαδικού χώρου, οι απαντήσεις ήσαν λίγο έως πολύ αναμενόμενες. Κι αυτό διότι, η Ελλάδα, αν και μικρός τόπος διαθέτει μια πλούσια πολιτιστική παράδοση σε ήθη και έθιμα, εορτασμούς αρχιτεκτονικούς ρυθμούς κ.λπ. Παράδοση που εξυμνείται στη λογοτεχνία, στη μουσική και στα τραγούδια του κάθε τόπου. Υπάρχει δηλαδή, μεταξύ άλλων, και μια ποικιλία τοπίων που αντικατοπτρίζεται στις πνευματικές πεποιθήσεις και την λαογραφική παράδοση του κάθε τόπου.

Επίσης, ο τουρισμός αποτελεί σημαντική πηγή εγχώριου εισοδήματος. Έτσι, τυχόν ανθρώπινες παρεμβάσεις ή ακόμη και αλλοιώσεις στο χαρακτήρα του τοπίου «συγχωρούνται» στο βωμό της οικονομικής ανάπτυξης και αύξησης του εθνικού ακαθάριστου προϊόντος.

Τέλος, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η έντονη αστικοποίηση που έλαβε χώρα κυρίως από τη δεκαετία του '60 και έπειτα (συγκέντρωση του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο) είναι, μεταξύ άλλων, σημαντικός παράγοντας σε θέματα αντίληψης του τοπίου. Αν και το 64,8% και το 27,2% του δείγματος κατοικούν σε αστική και ημιαστική περιοχή αντίστοιχα και μόνον το 7% σε αγροτική περιοχή, δεν θεωρούν ότι η πόλη προσδιορίζει περισσότερο το τοπίο, αλλά το χωριό, η ύπαιθρος, το βουνό και η θάλασσα. Η ζωή στα μεγάλα αστικά κέντρα με τους γρήγορους ρυθμούς, τις αγχώδεις εργασιακές συνθήκες, κ.λπ. έχει ως συνέπεια την απομάκρυνση του ανθρώπου από το φυσικό του περιβάλλον και, μεταξύ άλλων, έχει οδηγήσει σε «πάγωμα» των αισθήσεων του. Αυτό φαίνεται και από τα ευρήματα της ανάλυσης, τα αισθητήρια όργανα της αφής και της γεύσης δε

χρησιμοποιούνται τόσο ως εργαλεία αναγνώρισης και συλλογής πληροφοριών από το περιβάλλον.

Οι περισσότεροι φοιτητές/φοιτήτριες αντιλαμβάνονται επομένως το τοπίο περισσότερο ως θέαση, παρά ως οτιδήποτε άλλο. Μάλιστα, το συνδέουν κυρίως με τοπία «φυσικής ομορφιάς» (βλ. βουνό, θάλασσα, ύπαιθρος), τα οποία γίνονται κυρίως αντιληπτά με την αίσθηση της όρασης, της όσφρησης και της ακοής. Κατά συνέπεια, δεν φαίνεται να αντιλαμβάνονται την έννοια του τοπίου σύμφωνα με τον ορισμό που παρέχει η Ε.Λ.Σ., δηλαδή ως το πλαίσιο ζωής του ανθρώπου.

(ix) Ερώτηση: «**χρησιμοποιείτε συχνά τη λέξη τοπίο στο λεξιλόγιό σας;**»

Κατά την 1^η φάση, μόλις 4 στους 10 (ποσοστό 43,1%) **χρησιμοποιούν συχνά τη λέξη τοπίο στο λεξιλόγιό τους** ενώ το 56,9% όχι και τόσο συχνά. Από αυτούς δε που απάντησαν θετικά στην ερώτηση αν χρησιμοποιούν συχνά τη λέξη τοπίο στο λεξιλόγιό τους, τους ζητήθηκε να δώσουν ένα **παράδειγμα κυριολεξίας** (πίνακας 14) και ένα **παράδειγμα μεταφορικής χρήσης της έννοιας του τοπίου** (πίνακας 15), οι δε απαντήσεις ήσαν:

Κυριολεξία	Όμορφο τοπίο	38,9%
	Φυσικό τοπίο	19,4%
	Αστικό τοπίο	4,4%
	Άσχημο τοπίο	3,3%
	Θέα & τοπίο	12,8%
	Άλλο	21,1 %
Μεταφορά	Τοπίο και οικονομία	6,5%
	Τοπίο και πολιτική	15,1%
	Θολό το τοπίο	10,1%
	Ξεκαθαρίζω το τοπίο	10,8%
	Ωραίο Τοπίο	6,5%
	Σκούρο-σκοτεινό-μουντό τοπίο	5%
	Ευχάριστο-Γαλήνιο τοπίο	3,6%
	Άλλο	42,4%

**Πίνακας 14: Ποσοστά παραδειγμάτων κυριολεκτικής χρήσης της έννοιας του τοπίου
(1^η φάση)**

Παράδειγμα κυριολεξίας		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όμορφο τοπίο	70	21,0	38,9	38,9
	Φυσικό τοπίο	35	10,5	19,4	58,3
	Αστικό τοπίο	8	2,4	4,4	62,8
	Άσχημο τοπίο	6	1,8	3,3	66,1
	Θέα & τοπίο	23	6,9	12,8	78,9
	Άλλο	38	11,4	21,1	100,0
	Total	180	54,1	100,0	
Missing	9	153	45,9		
Total		333	100,0		

**Πίνακας 15: Ποσοστά παραδειγμάτων μεταφορικής χρήσης της έννοιας του τοπίου
(1^η φάση)**

Παράδειγμα μεταφοράς		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Τοπίο & οικονομία	9	2,7	6,5	6,5
	Τοπίο & πολιτική	21	6,3	15,1	21,6
	Θολό το τοπίο	14	4,2	10,1	31,7
	Ξεκαθαρίζω το τοπίο	15	4,5	10,8	42,4
	Ωραίο τοπίο (για άνθρωπο)	9	2,7	6,5	48,9
	Σκούρο - σκοτεινό - μουντό τοπίο	7	2,1	5,0	54,0
	Ευχάριστο - γαλήνιο τοπίο	5	1,5	3,6	57,6
	Άλλο	59	17,7	42,4	100,0
	Total	139	41,7	100,0	
Missing	9	194	58,3		
Total		333	100,0		

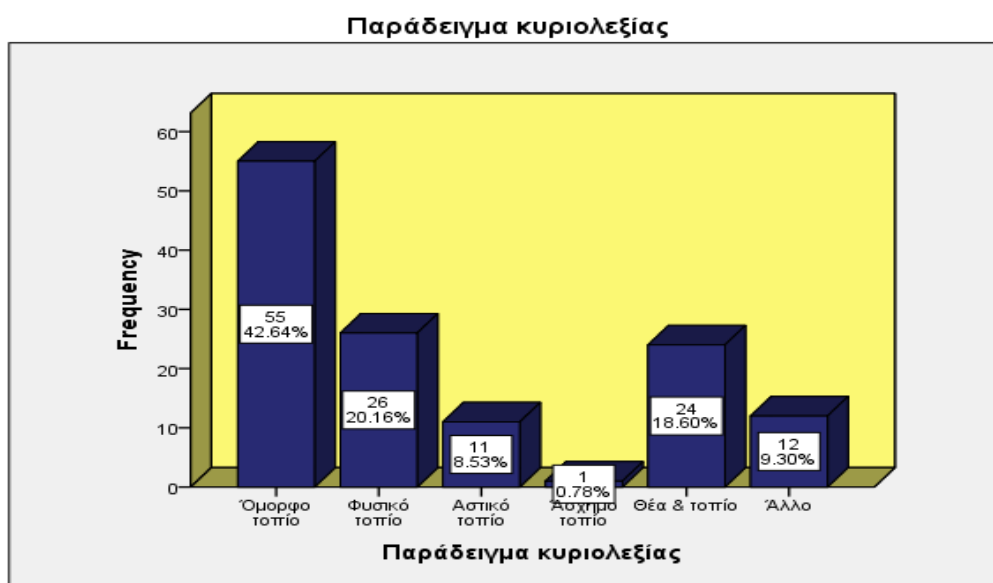
Στη 2^η φάση τα ποσοστά ήσαν ανάλογα. Εδώ ποσοστό 46 % των ερωτώμενων χρησιμοποιούν συχνά τη λέξη τοπίο στο λεξιλόγιό τους ενώ το 54 % όχι και τόσο συχνά. (πίνακας 16, διάγραμμα 11)

Για **παράδειγμα** , οι απαντήσεις ήσαν:

Κυριολεξία : Όμορφο τοπίο 42,6%
 Φυσικό τοπίο 20,2%
 Αστικό τοπίο 8,5%
 Άσχημο τοπίο 0,8%
 Θέα & τοπίο 18,6%
 Άλλο 9,3 %

Πίνακας 16: Παραδείγματα κυριολεκτικής χρήσης της λέξης τοπίο (2^η φάση)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Όμορφο τοπίο	55	20.1	42.6	42.6
Φυσικό τοπίο	26	9.5	20.2	62.8
Αστικό τοπίο	11	4.0	8.5	71.3
Valid Άσχημο τοπίο	1	.4	.8	72.1
Θέα & τοπίο	24	8.8	18.6	90.7
Άλλο	12	4.4	9.3	100.0
Total	129	47.1	100.0	
Missing 99	145	52.9		
Total	274	100.0		

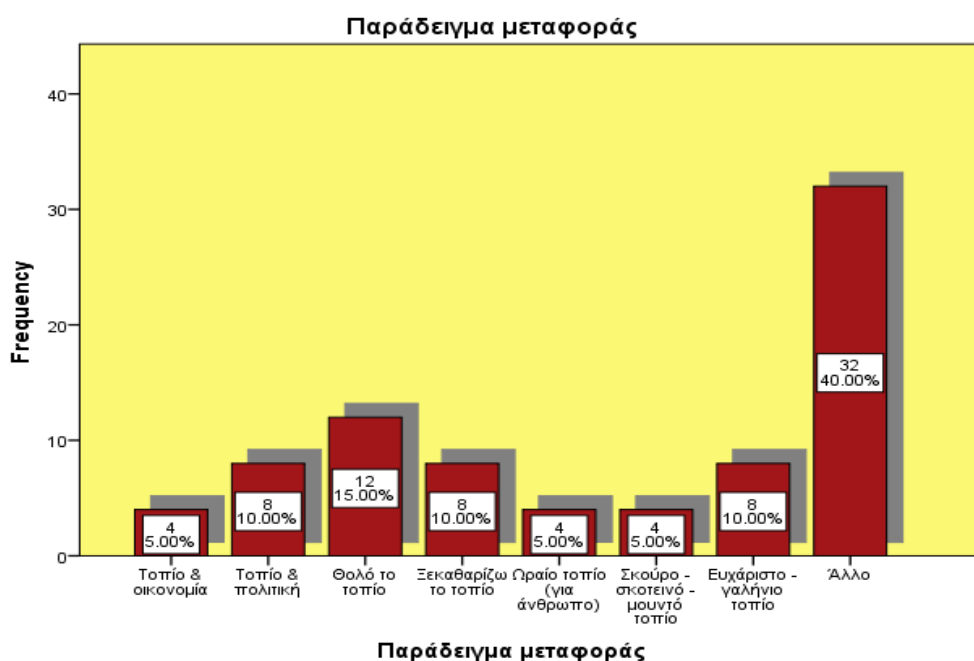
Διάγραμμα 11: Ποσοστά παραδειγμάτων κυριολεκτικής χρήσης της λέξης τοπίο (2^η φάση)

Για παράδειγμα **μεταφορικής χρήσης της έννοιας του τοπίου**, (πίνακας 17, διάγραμμα 12) οι απαντήσεις ήταν:

Μεταφορά:	Τοπίο & οικονομία	5%
	Τοπίο & πολιτική	10%
	Θολό το τοπίο	15%
	Ξεκαθαρίζω το τοπίο	10%
	Ωραίο Τοπίο (για άνθρωπο)	5%
	Σκούρο-σκοτεινό-μουντό τοπίο	5%
	Ευχάριστο-Γαλήνιο τοπίο	10%
	Άλλο	40%

Πίνακας 17: Παραδείγματα μεταφορικής χρήσης της λέξης τοπίο (2^η φάση)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Τοπίο & οικονομία	4	1.5	5.0	5.0
	Τοπίο & πολιτική	8	2.9	10.0	15.0
	Θολό το τοπίο	12	4.4	15.0	30.0
	Ξεκαθαρίζω το τοπίο	8	2.9	10.0	40.0
	Ωραίο τοπίο (για άνθρωπο)	4	1.5	5.0	45.0
	Σκούρο - σκοτεινό - μουντό τοπίο	4	1.5	5.0	50.0
	Ευχάριστο - γαλήνιο τοπίο	8	2.9	10.0	60.0
	Άλλο	32	11.7	40.0	100.0
	Total	80	29.2	100.0	
Missing	99	194	70.8		
Total		274	100.0		

Διάγραμμα 12: Παραδείγματα μεταφορικής χρήσης της λέξης τοπίο (2^η φάση)

2.2. Το «Τοπίο» ως μάθημα στην εκπαίδευση

Η Ε.Λ.Σ. αναγνωρίζει ότι η περιβαλλοντική εκπαίδευση και επιμόρφωση των νέων ανθρώπων για τα θέματα του τοπίου είναι σημαντικός παράγοντας για την εφαρμογή των διατάξεών της. Σύμφωνα με το άρθρο 6 (δεύτερο κεφάλαιο) της σύμβασης, τα συμβαλλόμενα μέρη της καλούνται να αναλάβουν «Ειδικά Μέτρα» με σκοπό:

- τη δημιουργία συνείδησης για το τοπίο,

- την ενδυνάμωση της συνείδησης αυτής, και
- την ενσωμάτωση της συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία υιοθέτησης και εφαρμογής των (πολιτικών) αποφάσεων για τα θέματα αυτά.

Πιο ειδικά, η Ε.Λ.Σ. καλεί τα συμβαλλόμενα μέρη της να αναλάβουν:

- α) την προαγωγή κατάρτισης ειδικών σε θέματα αξιολόγησης του τοπίου και των τρόπων επέμβασης σ' αυτό (παρ. β', εδάφιο α').
- β) τη διοργάνωση πολυτομεακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε σχέση με την πολιτική για το τοπίο, την προστασία, τη διαχείριση και τον σχεδιασμό του, για επαγγελματίες στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα, καθώς και για ενδιαφερόμενα οργανωμένα σύνολα (παρ. β', εδάφιο β') και.
- γ) την εισαγωγή σχολικών και πανεπιστημιακών κύκλων μαθημάτων, οι οποίοι, στις σχετικές θεματικές ενότητες, θα εξετάζουν τις αξίες που αποδίδονται στο τοπίο και τα θέματα που εγείρονται από την προστασία, τη διαχείριση και τον σχεδιασμό του (εδάφιο γ').

(x) Ερώτηση «Έχετε ποτέ διδαχθεί κάποιο μάθημα σχετικό με το τοπίο;»

Από τα ευρήματα της έρευνας, κατά την 1^η φάση, προέκυψε ότι περισσότεροι/ρες από 6 στους 10 φοιτητές/φοιτήτριες (62,1%) δεν έχουν **διδαχθεί κάποιο μάθημα σχετικό με το τοπίο.**

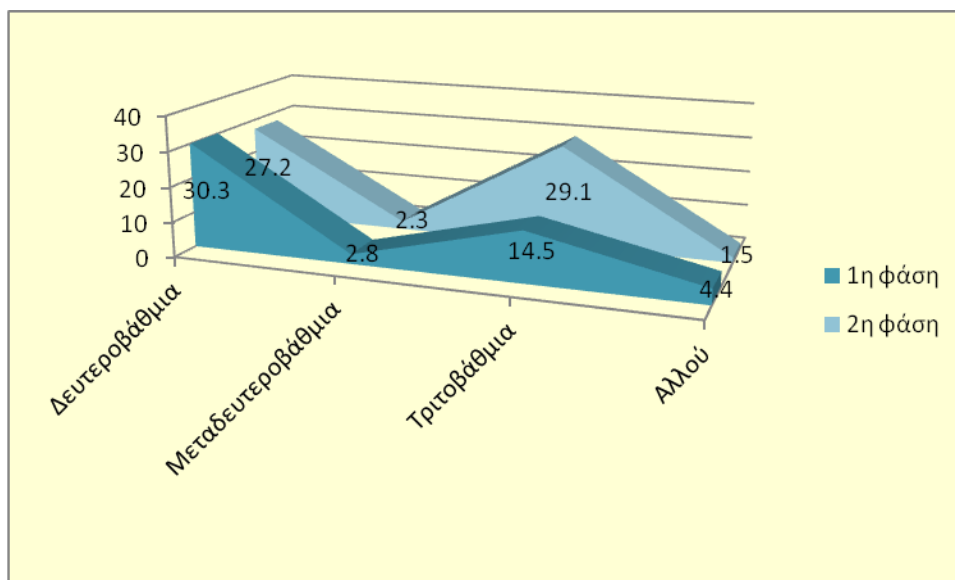
Από αυτούς που έχουν διδαχθεί (37,9%):

- το 30,3% δήλωσε ότι το έχει διδαχθεί στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση,
- το 2,8% Μετα-δευτεροβάθμια,
- το 14,5% στην Τριτοβάθμια, ενώ
- ένα 4,4% δήλωσε αλλού.

Τα αντίστοιχα ποσοστά για τη 2^η φάση ήσαν: ποσοστό 63,8% δεν έχει **διδαχθεί κάποιο μάθημα σχετικό με το τοπίο, ενώ** από αυτούς που έχουν διδαχθεί,

- το 27,2 % το έχει διδαχθεί στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση,
- το 2,3% στη Μετα-δευτεροβάθμια,
- το 29,1% στην Τριτοβάθμια, ενώ
- το 1,5% δήλωσε αλλού.

(διάγραμμα 13)

Διάγραμμα 13: Βαθμίδα παρακολούθησης μαθήματος σχετικά με το τοπίο (ποσοστιαία σύγκριση αποτελεσμάτων και των 2 φάσεων)

(xi) Ερώτηση: «**Θεωρείτε σημαντικό για έναν Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο;**»

Στην ερώτηση αν θεωρούν **σημαντικό για έναν Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο**, η πλειοψηφία των φοιτητών/φοιτητριών σε ποσοστό 78,7% και 83,5% στην 1^η και 2^η φάση αντίστοιχα απάντησε θετικά.

Υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά (κατά την 1^η φάση) ανάμεσα στο φύλο και στο αν κάποιος θεωρεί **σημαντικό για έναν Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο** ($\chi^2 = 13,318$, p-value=0,000). Εδώ, οι φοιτήτριες σε ποσοστό 88% σε αντίθεση με το 71% των φοιτητών το θεωρούν σημαντικό.

Η διαφορά αυτή συνεχίζει να ισχύει και κατά τη 2^η φάση ($\chi^2 = 13,143$, p-value=0,000): οι φοιτήτριες σε ποσοστό 92,6 % σε αντίθεση με το 76% των φοιτητών, θεωρούν και εδώ **σημαντικό για έναν Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο**. (πίνακας 18, 19, διάγραμμα 14)

Πίνακας 18: Φύλο * Θεωρείτε σημαντικό για ένα Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το "τοπίο" Crosstabulation (2^η φάση)

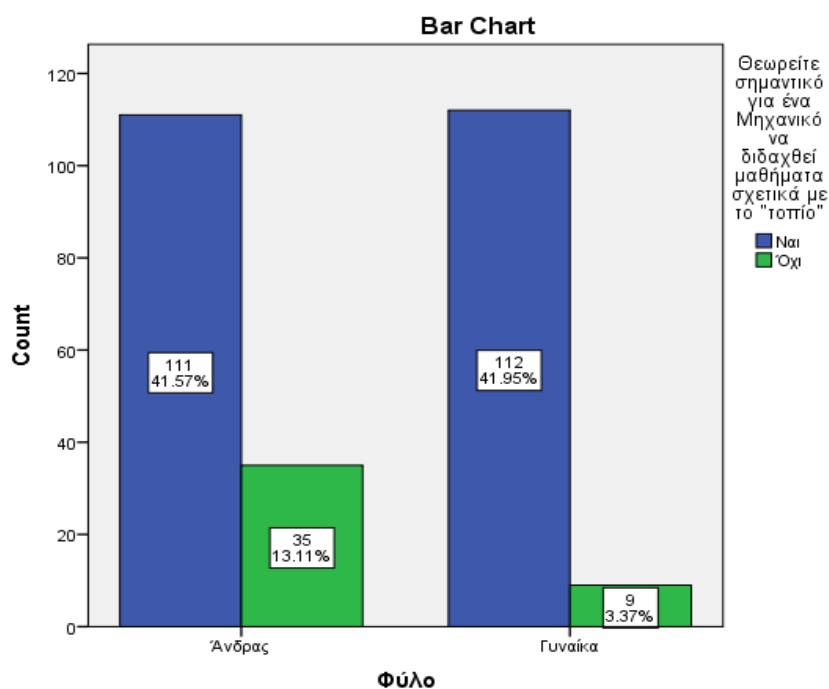
		Θεωρείτε σημαντικό για ένα Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το "τοπίο"		Total
		Ναι	Όχι	
Φύλο	Ανδρας	Count 111	35	146
		% within Φύλο 76.0%	24.0%	100.0%
	Γυναίκα	Count 112	9	121
		% within Φύλο 92.6%	7.4%	100.0%
Total	Count	223	44	267
	% within Φύλο	83.5%	16.5%	100.0%

Πίνακας 19 :Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	13.143 ^a	1	.000		
Continuity Correction ^b	11.969	1	.001		
Likelihood Ratio	14.073	1	.000		
Fisher's Exact Test				.000	.000
N of Valid Cases	267				

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19.94.

b. Computed only for a 2x2 table

Διάγραμμα 14: Ποσοστά απαντήσεων στην ερώτηση «κατά πόσο θεωρείτε σημαντικό για ένα Μηχανικό να διδαχθεί μάθημα σχετικά με το τοπίο» σε σχέση με το φύλο

Δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά (κατά την 2^η φάση) ανάμεσα στο έτος φοίτησης και στο αν κάποιος θεωρεί σημαντικό **για έναν Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο**. Οι πρωτοετείς – δευτεροετείς σε ποσοστό 80% σε αντίθεση με το 86,1 % των φοιτητών μεγαλύτερου του 2^{ου} έτους θεωρούν πιο σημαντικό για έναν Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο ($\chi^2 = 3,969$, p-value=0,137).(πίνακας 20,21).

Πίνακας 20: Έτος Σπουδών * Θεωρείτε σημαντικό για ένα Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το "τοπίο" Crosstabulation (2^η φάση)

		Θεωρείτε σημαντικό για ένα Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το "τοπίο"		Total
		Ναι	Όχι	
Έτος Σπουδών	1ο -2ο	Count 112	28	140
		% within Έτος Σπουδών 80.0%	20.0%	100.0%
	>=3ου	Count 99	16	115
		% within Έτος Σπουδών 86.1%	13.9%	100.0%
	Άλλο	Count 11	0	11
		% within Έτος Σπουδών 100.0%	0.0%	100.0%
Total		Count 222	44	266
		% within Έτος Σπουδών 83.5%	16.5%	100.0%

Πίνακας 21: Chi-Square Tests(2^η φάση)

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3.969 ^a	2	.137
Likelihood Ratio	5.732	2	.057
N of Valid Cases	266		

a. 1 cells (16.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1.82.

Υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά (κατά την 2^η φάση) ανάμεσα στη Σχολή φοίτησης και στο αν κάποιος θεωρεί σημαντικό **για έναν Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο**. Οι φοιτητές/ φοιτήτριες που φοιτούν στη Σχολή Αρχιτεκτονικής και ΜΗΠΕΡ σε ποσοστά 94,6% και 95,1% αντίστοιχα θεωρούν σημαντικό για έναν Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο σε αντίθεση με το 55,1% της Σχολής των ΗΜΜΥ ($\chi^2 = 41,423$, p-value=0,000).

(πίνακας 22,23, διάγραμμα 15)

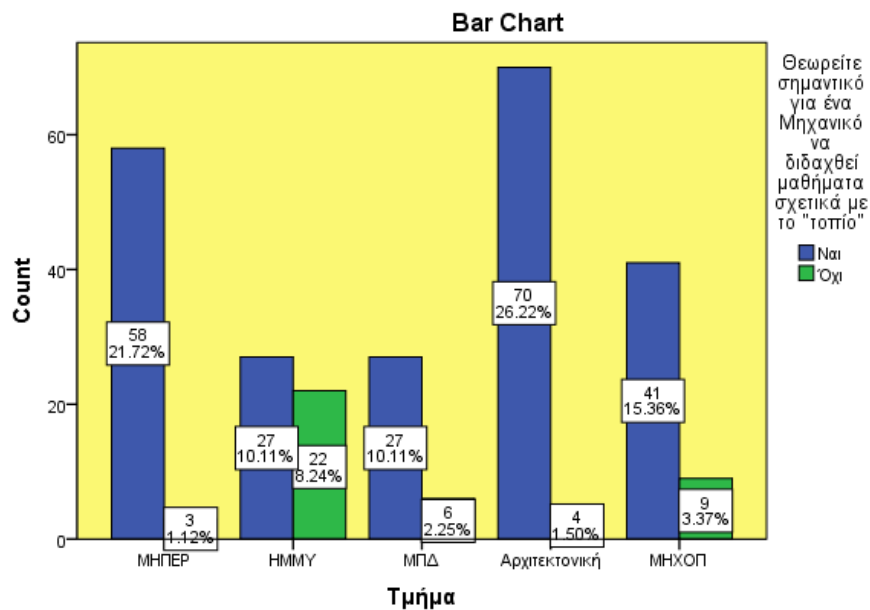
Πίνακας 22: Σχολή * Θεωρείτε σημαντικό για ένα Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το "τοπίο" Crosstabulation (2^η φάση)

			Θεωρείτε σημαντικό για ένα Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το "τοπίο"		Total
			Ναι	Όχι	
Σχολή	ΜΗΠΕΡ	Count	58	3	61
		% within Σχολή	95.1%	4.9%	100.0%
	ΗΜΜΥ	Count	27	22	49
		% within Σχολή	55.1%	44.9%	100.0%
	ΜΠΔ	Count	27	6	33
		% within Σχολή	81.8%	18.2%	100.0%
	Αρχιτεκτονική	Count	70	4	74
		% within Σχολή	94.6%	5.4%	100.0%
	ΜΗΧΟΠ	Count	41	9	50
		% within Σχολή	82.0%	18.0%	100.0%
	Total	Count	223	44	267
		% within Σχολή	83.5%	16.5%	100.0%

Πίνακας 23: Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	41.423 ^a	4	.000
Likelihood Ratio	38.088	4	.000
N of Valid Cases	267		

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5.44.

Διάγραμμα 15: Θεωρείτε σημαντικό για ένα Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το "τοπίο" αναφορικά με τη Σχολή (Τμήμα).

Σαν αιτιολόγηση της παραπάνω ερώτησης «γιατί θεωρούν ή όχι σημαντικό για έναν Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο» (στη 2^η φάση) τα ποσοστά των απαντήσεων ήταν τα εξής:

- Το 36% απάντησε ότι το τοπίο *σχετίζεται με κάθε εργασία του,*
- το 20% ότι πρέπει να είναι *ευαισθητοποιημένος περιβαλλοντικά για να το προστατεύσει ενώ*
- ποσοστό της τάξης του 10% απάντησαν ότι είναι *προσωπική γνώση του καθενός ή ότι πρόκειται για μια απλά χρήσιμη γνώση.*

Οι φοιτητές/φοιτήτριες (ποσοστό) θέλουν το **μάθημα** αυτό να είναι:

- 66,8% μελέτη περιπτώσεων (case studies), (72,3%)
  - 18% θεωρητικό ή (17,4%)
  - 27% θεωρητικό με ασκήσεις (14,5%)
- (σε παρένθεση, στο δεξιό μέρος εμφανίζονται τα αντίστοιχα ποσοστά της 1^{ης} φάσης) (πίνακας 24,25,26)

Πίνακας 24: Αν ναι το μάθημα να είναι «Θεωρητικό»**(2^η φάση)**

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	40	14.6	18.0	18.0
Όχι	182	66.4	82.0	100.0
Total	222	81.0	100.0	
Missing 99	52	19.0		
Total	274	100.0		

Πίνακας 25: Αν ναι το μάθημα να είναι «Θεωρητικό με ασκήσεις»**(2^η φάση)**

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	60	21.9	27.0	27.0
Όχι	162	59.1	73.0	100.0
Total	222	81.0	100.0	
Missing 99	52	19.0		
Total	274	100.0		

Πίνακας 26: Αν ναι το μάθημα να είναι «Μελέτες Περίπτωσης»**(2^η φάση)**

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	149	54.4	66.8	66.8
Όχι	74	27.0	33.2	100.0
Total	223	81.4	100.0	
Missing 99	51	18.6		
Total	274	100.0		

Στην ερώτηση «σε ποιο έτος θα θεωρούσαν σημαντικό για ένα Μηχανικό να διδαχθεί σχετικό με το τοπίο μάθημα» οι απαντήσεις έδωσαν τα παρακάτω ποσοστά (πίνακας 27)

Παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων με ποσοστό 38,2% υποστηρίζουν ότι το μάθημα θα πρέπει να διδαχθεί σε έτος μεγαλύτερο του 3^{ου} , ενώ υπάρχει και ένα ποσοστό 24,6% που υποστηρίζει στο 1^ο-2^ο έτος είναι χρήσιμο να γίνεται σχετικό μάθημα

Πίνακας 27: Αν ναι σε ποιο έτος;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1ο - 2ο	49	17.9	24.6	24.6
2ο - 3ο	42	15.3	21.1	45.7
>3ου	76	27.7	38.2	83.9
σε όλα	32	11.7	16.1	100.0
Total	199	72.6	100.0	
Missing 99	75	27.4		
Total	274	100.0		

Από τα ευρήματα της στατιστικής ανάλυσης παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι φοιτητές και φοιτήτριες δεν έχουν διδαχθεί κάποιο μάθημα σχετικό με το τοπίο. Από αυτούς δε που έχουν διδαχθεί, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το ένα μεγάλο ποσοστό το έχει διδαχθεί στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αν και κανείς θα περίμενε το ποσοστό αυτό να είναι μεγαλύτερο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Βέβαια με την πάροδο του χρόνου το ποσοστό διδασκαλίας μαθήματος στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση φαίνεται να αυξάνεται. Ακόμα, ένα σημαντικό ποσοστό των συμμετεχόντων στην έρευνα (36%) θεωρεί σημαντικό για έναν Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο γιατί το τοπίο σχετίζεται με κάθε εργασία του.

Η πλειοψηφία των φοιτητών/φοιτητριών που δεν έχει διδαχθεί κάποιο μάθημα σχετικό με το τοπίο, αναγνωρίζει ότι είναι σημαντικό τουλάχιστον για τους επαγγελματίες στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, που το αντικείμενό τους σχετίζεται με το τοπίο, να είναι ενημερωμένοι και να διαθέτουν γνώση για θέματα σχετικά με αυτό. Από αυτούς που αναγνωρίζουν ότι είναι σημαντικό ένας Μηχανικός να διδαχθεί μάθημα σχετικό με το τοπίο, θεωρούν ότι είναι σημαντικό η γνώση αυτή να μην είναι μόνο θεωρητική, αλλά να έχει και πρακτική εφαρμογή, δεδομένου του αντικειμένου της (το τοπίο).

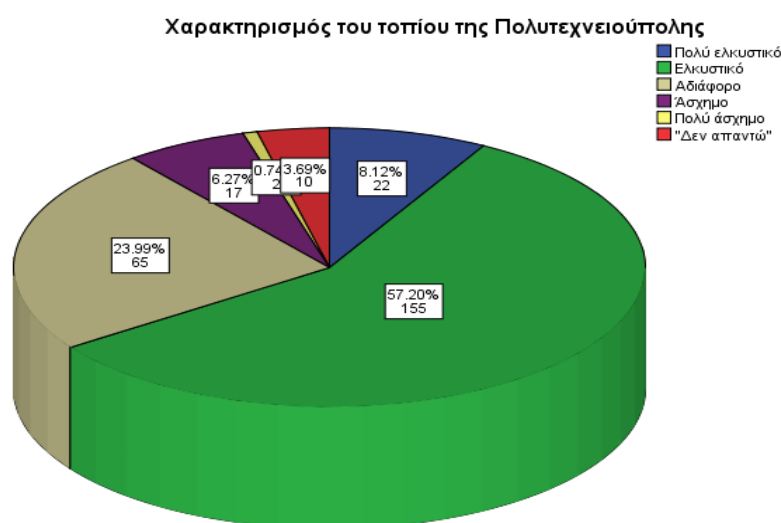
Η πλειοψηφία του δείγματος φαίνεται επομένως να αναγνωρίζει την αναγκαιότητα της γνώσης για το τοπίο σήμερα και τη σημαντικότητά του για την ποιότητα της ζωής, παρόλο που όχι μόνο δεν έχει διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο.

2.3. Τοπίο και δημόσια συμμετοχή

Στην τέταρτη ενότητα του ερωτηματολογίου ζητήθηκε από τους φοιτητές/φοιτήτριες να χαρακτηρίσουν το τοπίο του Πολυτεχνείου Κρήτης, να απαντήσουν στην ερώτηση αν γνωρίζουν το τοπίο του Πολυτεχνείου από παλαιότερα, τι αποτελεί η γνώση για το τοπίο σήμερα, καθώς και αν θα συμμετείχαν σε περίπτωση βελτίωσης ή ανασχεδιασμού του τοπίου του Πολυτεχνείου.

(xii) Ερώτηση: «Πως θα χαρακτηρίζατε το τοπίο του Πολυτεχνείου Κρήτης»

Οι απόψεις σχετικά με το **χαρακτηρισμό του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης**, φαίνονται να είναι διχασμένες. Έτσι, κατά τη 2^η φάση, 6 από τους/τις 10 φοιτητές/φοιτήτριες θεωρούν ότι είναι πολύ ελκυστικό ή ελκυστικό (σε ποσοστό 8,1% και 57,2% αντίστοιχα) ενώ οι υπόλοιποι/ες το θεωρούν αδιάφορο, άσχημο ή πολύ άσχημο (σε ποσοστό 24%, 6,3% και 0,7% αντίστοιχα). (διάγραμμα 16)

Διάγραμμα 16: Χαρακτηρισμός του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης (2^η φάση)

Κατά την 1^η φάση οι απόψεις σχετικά με το **χαρακτηρισμό του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης**, φαίνονται να είναι μοιρασμένες. Έτσι οι μισοί περίπου από τους φοιτητές/φοιτήτριες θεωρούν ότι είναι πολύ ελκυστικό ή ελκυστικό (σε ποσοστό 5,6 και 43,2% αντίστοιχα) ενώ οι υπόλοιποι μισοί το θεωρούν αδιάφορο, άσχημο ή πολύ άσχημο (σε ποσοστό 32,1%, 15,4 και 3,7% αντίστοιχα). (διάγραμμα 17)

Διάγραμμα 17: Χαρακτηρισμός του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης (1^η φάση)

Υπάρχει μια σημαντική ποσοστιαία διαφοροποίηση (κατά την 1^η φάση) ανάμεσα **στο χαρακτηρισμό του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης** και το έτος σπουδών. Έτσι, το 29,4% των 1^{ων}-2^{ων} πιστεύει πως είναι αδιάφορο σε σχέση με το 37% των φοιτητών/φοιτητριών μεγαλύτερου του 2^{ου} έτους που έχουν την ίδια γνώμη. Η διαφορά αυτή δεν είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value} = 0,1642$).

Ακόμα, υπάρχει σημαντική ποσοστιαία διαφορά του **χαρακτηρισμού του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης**, κατά την 1^η φάση, ανάμεσα στις Σχολές φοίτησης. Το 41% των φοιτητών/φοιτητριών της Σχολής ΜΗΠΕΡ, το 36% αυτών της Σχολής των ΗΜΜΥ, το 51% αυτών που φοιτούν στη Σχολή των ΜΠΑ, το 28% των φοιτητών/φοιτητριών της Αρχιτεκτονικής και το 53% των φοιτητών/φοιτητριών της Σχολής ΜΗΧΟΠ το θεωρούν ελκυστικό (έκπληξη αποτελούν τα ποσοστά των Σχολών ΜΠΑ και Αρχιτεκτονικής). Η διαφορά μεταξύ των Σχολών ΜΗΧΟΠ και Αρχιτεκτονικής είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value} = 0,0081$).

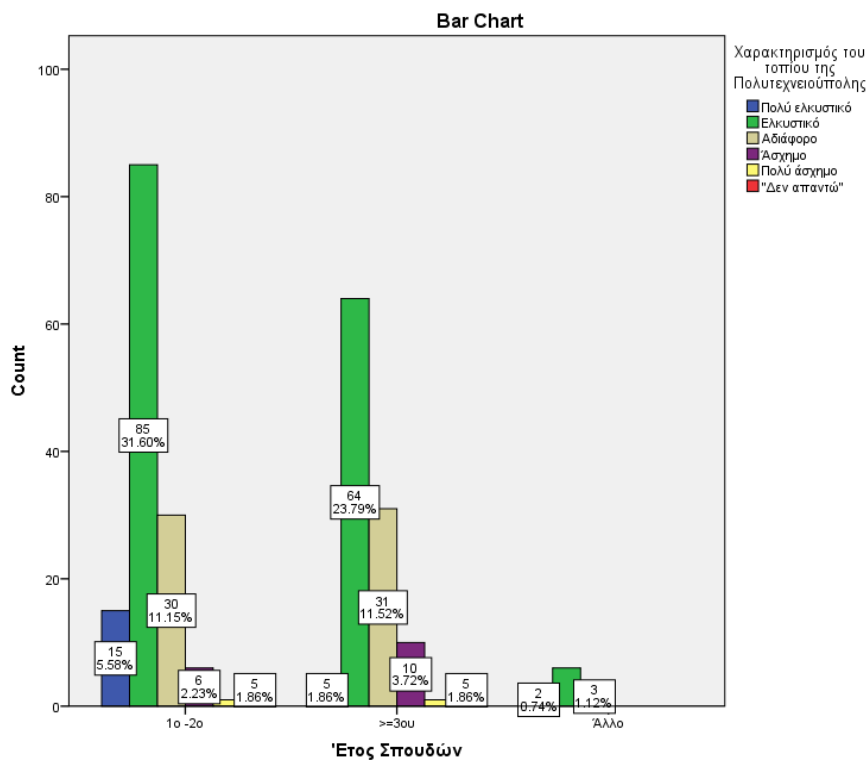
Τέλος, υπάρχει σημαντική ποσοστιαία διαφορά του **χαρακτηρισμού του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης** κατά την 1^η φάση, ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες του οικογενειακού εισοδήματος. Το 25% των ατόμων με εισόδημα μικρότερο των 1000 ευρώ, το 42% αυτών με εισόδημα μεταξύ 1000 και 2000 ευρώ, το 39% αυτών με εισόδημα από 2000-4000 ευρώ και τέλος το 54% όσων έχουν εισόδημα μεγαλύτερο των 4000 ευρώ θεωρούν ότι είναι ελκυστικό. Η διαφορά της γνώμης ανάμεσα σε αυτών με εισόδημα μικρότερο των 1000 ευρώ και αυτών με εισόδημα μεγαλύτερο των 4000 ευρώ είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value} = 0,0290$).

Κατά τη 2^η φάση τα αποτελέσματα φαίνεται να είναι ανάλογα. Έτσι ο **χαρακτηρισμός του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης**, δεν φαίνεται να έχει σημαντική ποσοστιαία διαφοροποίηση ανάμεσα στα διαφορετικά έτη σπουδών. Το 59,9 % των 1^{ων}-2^{ων} πιστεύει πως είναι ελκυστικό σε σχέση με το 55,2% των φοιτητών/φοιτητριών μεγαλύτερου του 2^{ου} έτους που έχουν την ίδια γνώμη.(πίνακας 28)

Πίνακας 28: Έτος Σπουδών * Χαρακτηρισμός του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης Crosstabulation (2^η φάση)

		Χαρακτηρισμός του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης						Total
		Πολύ ελκυστικό	Ελκυστικό	Αδιάφορο	Άσχημο	Πολύ άσχημο	"Δεν απαντώ"	
Έτος Σπουδών	Count	15	85	30	6	1	5	142
	1ο -2ο % within Έτος Σπουδών	10.6%	59.9%	21.1%	4.2%	0.7%	3.5%	100.0%
	Count	5	64	31	10	1	5	116
	>=3ου % within Έτος Σπουδών	4.3%	55.2%	26.7%	8.6%	0.9%	4.3%	100.0%
	Count	2	6	3	0	0	0	11
	Άλλο % within Έτος Σπουδών	18.2%	54.5%	27.3%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%
Total	Count	22	155	64	16	2	10	269
	% within Έτος Σπουδών	8.2%	57.6%	23.8%	5.9%	0.7%	3.7%	100.0%

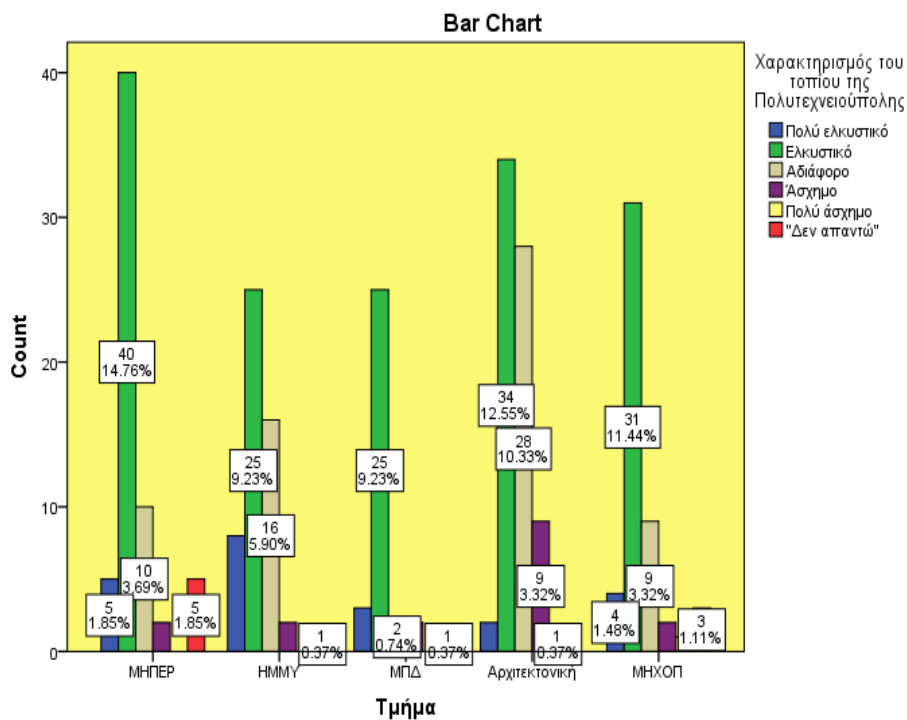

Διάγραμμα 18: Χαρακτηρισμός τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης σε σχέση με το έτος σπουδών

Υπάρχει σημαντική ποσοστιαία διαφορά του **χαρακτηρισμού του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης**, κατά τη 2^η φάση, ανάμεσα στις Σχολές φοίτησης. Το 64,5% των φοιτητών/φοιτητριών της Σχολής ΜΗΠΕΡ, το 48,1% αυτών της Σχολής των ΗΜΜΥ, το 75,8% αυτών που φοιτούν στη Σχολή ΜΠΔ, το 45,9% των φοιτητών/φοιτητριών της Αρχιτεκτονικής και το 62% των φοιτητών/φοιτητριών της Σχολής ΜΗΧΟΠ το θεωρούν ελκυστικό. Η διαφορά μεταξύ των Σχολών ΜΠΔ και Αρχιτεκτονικής είναι στατιστικά σημαντική (p-value = 0,0043).

Πίνακας 29: Σχολή * Χαρακτηρισμός του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης Crosstabulation (2^η φάση)

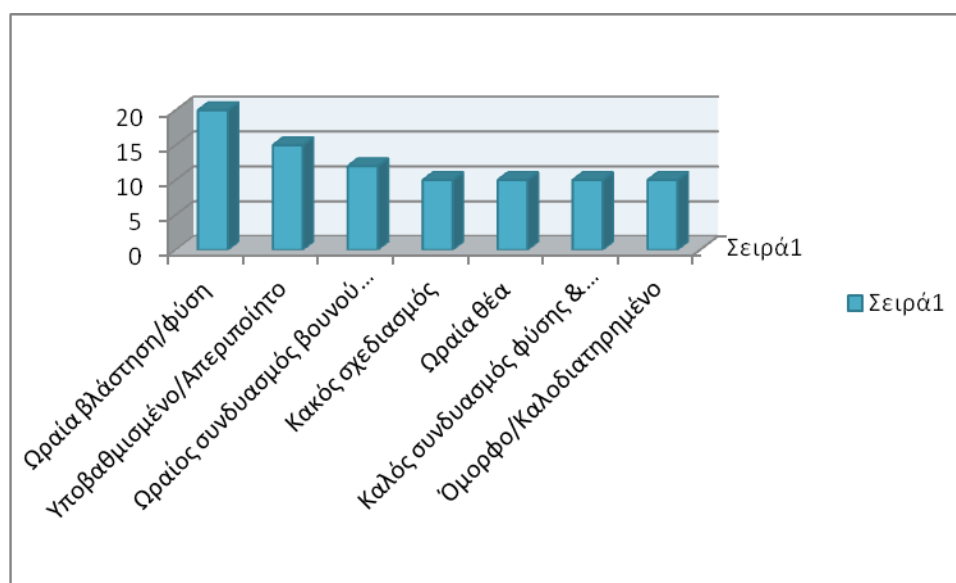
			Χαρακτηρισμός του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης						Total
			Πολύ ελκυστικό	Ελκυστικό	Αδιάφορο	Άσχημο	Πολύ άσχημο	"Δεν απαντώ"	
Σχολή	ΜΗΠΕΡ	Count	5	40	10	2	0	5	62
		% within Σχολή	8.1%	64.5%	16.1%	3.2%	0.0%	8.1%	100.0%
	ΗΜΜΥ	Count	8	25	16	2	0	1	52
		% within Σχολή	15.4%	48.1%	30.8%	3.8%	0.0%	1.9%	100.0%
	ΜΠΔ	Count	3	25	2	2	0	1	33
		% within Σχολή	9.1%	75.8%	6.1%	6.1%	0.0%	3.0%	100.0%
	Αρχιτεκτονική	Count	2	34	28	9	1	0	74
		% within Σχολή	2.7%	45.9%	37.8%	12.2%	1.4%	0.0%	100.0%
	ΜΗΧΟΠ	Count	4	31	9	2	1	3	50
		% within Σχολή	8.0%	62.0%	18.0%	4.0%	2.0%	6.0%	100.0%
Total		Count	22	155	65	17	2	10	271
			8.1%	57.2%	24.0%	6.3%	0.7%	3.7%	100.0%

Διάγραμμα 19: Χαρακτηρισμός του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης σε σχέση με τη Σχολή (Τμήμα)

Όσον αφορά το χαρακτηρισμό του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης ως προς το «γιατί το χαρακτηρίζουν κατ αυτό τον τρόπο» (διάγραμμα 20) οι απαντήσεις κατανέμονται ως εξής:

Ωραία βλάστηση/φύση	20%
Υποβαθμισμένο/απεριποίητο (σπρέυ- γκράφιτι-ζημιές)	15%
Συνδυασμός βουνού κ θάλασσας	12%
Κακός σχεδιασμός (κτιρίων-λειτουργικότητας-απουσία αρμονίας φύσης κ κτιρίων)	10%
Ωραία θέα	10%
Καλός συνδυασμός φύσης κ μοντέρνας αρχιτεκτονικής	10%
Καλοδιατηρημένο/όμορφο	10%

Διάγραμμα 20 : Γιατί χαρακτηρίζεται το Πολυτεχνείο Κρήτης κατ' αυτό το τρόπο

(xiii) Ερώτηση: «Γνωρίζετε το Πολυτεχνείο Κρήτης από παλιότερα;»

Στη 2^η φάση υπήρξε ένα μεγάλο ποσοστό της τάξεως του 80,7% που το Πολυτεχνείο Κρήτης ήταν ένα άγνωστο τοπίο γι' αυτούς .(πίνακας 30)

Πίνακας 30: Γνωρίζετε το Πολυτεχνείο Κρήτης από παλιότερα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	49	17.9	18.1	18.1
	Όχι	221	80.7	81.9	100.0
	Total	270	98.5	100.0	
Missing	99	4	1.5		
Total		274	100.0		

Κατά την αξιολόγησή του Πολυτεχνείου Κρήτης του σήμερα σε σχέση με 6 χρόνια πριν η πλειοψηφία υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει καμία εξέλιξη.

(xiv) Ερώτηση: «**Θεωρείτε ότι η γνώση για το τοπίο σήμερα αποτελεί...**»

Οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους, κατά τη 2^η φάση, θεωρούν ότι **η γνώση για το τοπίο αποτελεί:**

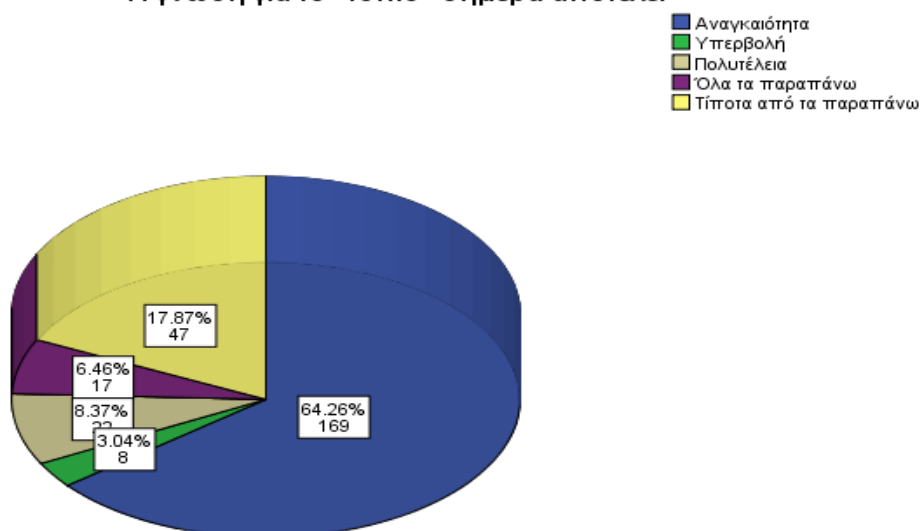
- *Αναγκαιότητα* σε ποσοστό 64,3%
- το 3% θεωρούν τη γνώση αυτή σαν *Υπερβολή*,
- το 8,4% *Πολυτέλεια*,
- το 6,5% *όλα τα παραπάνω* και
- το 17,9% *τίποτε από τα παραπάνω*.

(διάγραμμα 21)

Κατά την 1^η φάση,

- 59,8%, θεωρούν ότι η γνώση για το τοπίο αποτελεί μια *Αναγκαιότητα*,
- 5,6% θεωρούν τη γνώση αυτή σαν *Υπερβολή*,
- 10,8% *Πολυτέλεια*,
- 4% *όλα τα παραπάνω* και
- 19,8% *τίποτε από τα παραπάνω*.

Η γνώση για το "τοπίο" σήμερα αποτελεί

Διάγραμμα 21: Τι αποτελεί η γνώση για το τοπίο σήμερα (2^η φάση)

Υπάρχει μια στατιστικά σημαντική διαφορά, κατά τη 2^η φάση, ανάμεσα στους φοιτητές και τις φοιτήτριες και το **τι αποτελεί η γνώση για το τοπίο σήμερα** ($\chi^2 = 37.037$, $p\text{-value}=0,000$). Το 48,3% των φοιτητών και το 83,3% των φοιτητριών αντίστοιχα θεωρούν τη γνώση αυτή **αναγκαιότητα**. (πίνακας 31, 32, διάγραμμα 22)

Πίνακας 31: Φύλο * Η γνώση για το "τοπίο" σήμερα αποτελεί Crosstabulation (2^η φάση)

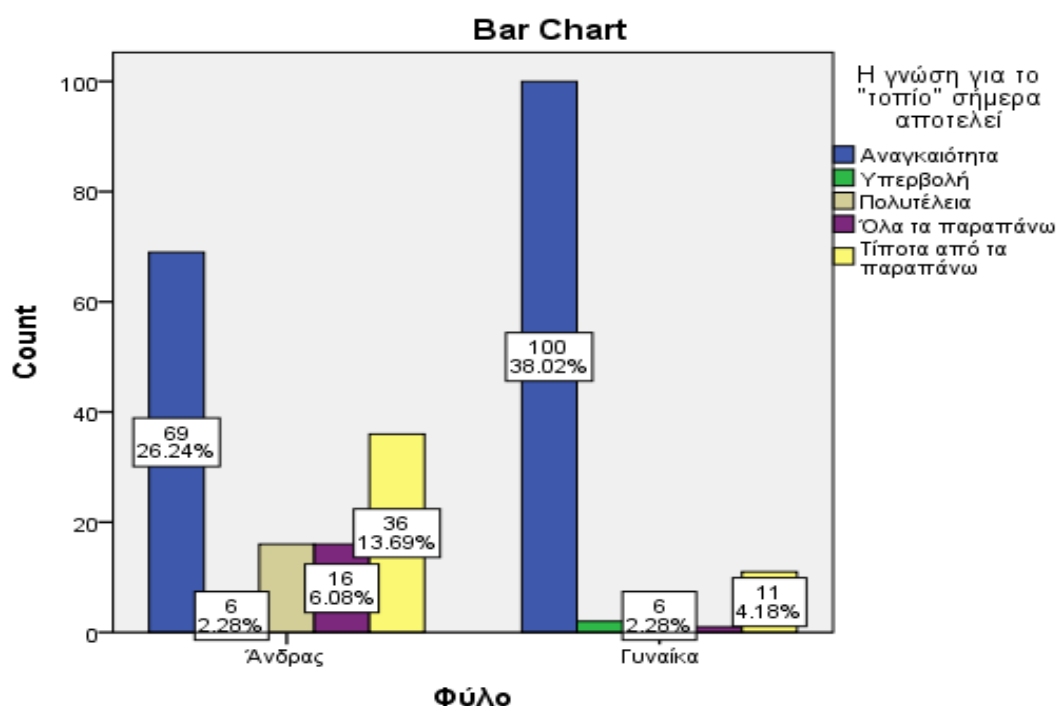
		Η γνώση για το "τοπίο" σήμερα αποτελεί					Total	
		Αναγκαιότη α	Υπερβολή	Πολυτέλεια	Όλα τα παραπάνω	Τίποτα από τα παραπάνω		
Φύλο	Ανδρας	Count	69	6	16	16	36	143
		% within Φύλο	48.3%	4.2%	11.2%	11.2%	25.2%	100.0%
	Γυναίκα	Count	100	2	6	1	11	120
		% within Φύλο	83.3%	1.7%	5.0%	0.8%	9.2%	100.0%
Total	Count	169	8	22	17	47	263	
	% within Φύλο	64.3%	3.0%	8.4%	6.5%	17.9%	100.0%	

Πίνακας 32: Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	37.037 ^a	4	.000
Likelihood Ratio	40.484	4	.000
N of Valid Cases	263		

a. 2 cells (20.0%) have expected count less than

5. The minimum expected count is 3.65.

Διάγραμμα 22: Η γνώση για το "τοπίο" σήμερα αποτελεί σε σχέση με το φύλο

Ανάλογα είναι τα αποτελέσματα και κατά την 1^η φάση (στατιστικά σημαντική διαφορά, $\chi^2 = 11,199$, $p\text{-value} = 0,048$). Το 52,4% των φοιτητών και το 65% των φοιτητριών αντίστοιχα θεωρούν τη γνώση αυτή **αναγκαιότητα**.

Υπάρχει στατιστικά σημαντική ποσοστιαία διαφορά, κατά τη 2^η φάση, ανάμεσα στη γνώμη του **τι αποτελεί η γνώση για το τοπίο σήμερα** και το έτος σπουδών ($p\text{-value} = 0,0032$). Από τους φοιτητές /φοιτήτριες του 1^{ου}-2^{ου} έτους το 55,1% και από αυτούς μεγαλύτερου του 2^{ου} έτους το 73% θεωρούν τη γνώση αυτή **αναγκαιότητα**. Τα αντίστοιχα αποτελέσματα για την 1^η φάση ήσαν: 67% για τους φοιτητές/φοιτήτριες του 1^{ου}-2^{ου} έτους και 47,2% για τους φοιτητές /φοιτήτριες μεγαλύτερου του 2^{ου} έτους (στατιστικά σημαντική διαφορά και εδώ $p\text{-value} = 0,0006$)(πίνακας 33)

Πίνακας 33: Έτος Σπουδών * Η γνώση για το "τοπίο" σήμερα αποτελεί Crosstabulation (2^η φάση)

			Η γνώση για το "τοπίο" σήμερα αποτελεί					Total
			Αναγκαιότητα	Υπερβολή	Πολυτέλεια	Όλα τα παραπάνω	Τίποτα από τα παραπάνω	
Έτος Σπουδών	1ο -2ο	Count	76	5	15	9	33	138
		% within Έτος Σπουδών	55.1%	3.6%	10.9%	6.5%	23.9%	100.0%
	>=3ου	Count	84	3	7	7	14	115
		% within Έτος Σπουδών	73.0%	2.6%	6.1%	6.1%	12.2%	100.0%
	Άλλο	Count	9	0	0	1	0	10
		% within Έτος Σπουδών	90.0%	0.0%	0.0%	10.0%	0.0%	100.0%
	Total	Count	169	8	22	17	47	263
		% within Έτος Σπουδών	64.3%	3.0%	8.4%	6.5%	17.9%	100.0%

Αναφορικά τώρα με τις διάφορες Σχολές του Πολυτεχνείου, τα ποσοστά των φοιτητών φοιτητριών που θεωρούν, κατά τη 2^η φάση, τη γνώση αυτή αναγκαιότητα διαμορφώνονται ως εξής: ΜΗΠΕΡ 71,%, ΗΜΜΥ 34%, ΜΠΔ 61,3, ΑΡΧΜΗΧ 86,3% και ΜΗΧΟΠ 55,1%. Υπάρχει δηλαδή μια σημαντική ποσοστιαία διαφοροποίηση μεταξύ των Σχολών και του αν αποτελεί η γνώση για το τοπίο αναγκαιότητα (p – value < 0,0001). (πίνακας 34).

Πίνακας 34: Σχολή * Η γνώση για το "τοπίο" σήμερα αποτελεί Crosstabulation (2^η φάση)

			Η γνώση για το "τοπίο" σήμερα αποτελεί					Total
			Αναγκαιότητα	Υπερβολή	Πολυτέλεια	Όλα τα παραπάνω	Τίποτα από τα παραπάνω	
ΣΧΟΛΗ	ΜΗΠΕΡ	Count	43	2	5	2	8	60
		% within Σχολή	71.7%	3.3%	8.3%	3.3%	13.3%	100.0%
	ΗΜΜΥ	Count	17	4	7	5	17	50
		% within Σχολή	34.0%	8.0%	14.0%	10.0%	34.0%	100.0%
	ΜΠΔ	Count	19	1	1	5	5	31
		% within Σχολή	61.3%	3.2%	3.2%	16.1%	16.1%	100.0%
	Αρχιτεκτονική	Count	63	0	2	3	5	73
		% within Σχολή	86.3%	0.0%	2.7%	4.1%	6.8%	100.0%
	ΜΗΧΟΠ	Count	27	1	7	2	12	49
		% within Σχολή	55.1%	2.0%	14.3%	4.1%	24.5%	100.0%
	Total	Count	169	8	22	17	47	263
		% within Σχολή	64.3%	3.0%	8.4%	6.5%	17.9%	100.0%

Τέλος, υπάρχει σημαντική ποσοστιαία διαφορά ανάμεσα στα άτομα που ζουν σε διαφορετικό περιβάλλον ως προς τη γνώμη του **τι αποτελεί η γνώση για το τοπίο σήμερα**. Το 62% των φοιτητών/φοιτητριών που η μόνιμή τους κατοικία είναι σε αστική περιοχή, το 57% αυτών που ζουν μόνιμα σε ημιαστική και μόνον το 26% αυτών που ζουν σε αγροτική περιοχή θεωρούν τη γνώση αυτή αναγκαιότητα. Η ποσοστιαία διαφορά της γνώμης μεταξύ των ατόμων που ζουν σε αστικό περιβάλλον και αυτών που ζουν σε αγροτική περιοχή είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value}=0,0009$).

Στην παραπάνω ερώτηση οι απαντήσεις στο «**γιατί θεωρούν τη γνώση για το τοπίο αναγκαία**» ήσαν οι εξής:

- (I) Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση (προστασία-σεβασμός προς το περιβάλλον) **18%**
- (II) Θεωρείται σημαντική γνώση **8%**
- (III) Θεωρείται Χρήσιμη-αναγκαία γνώση γιατί καθένας μας ζει μέσα στο περιβάλλον **16%**

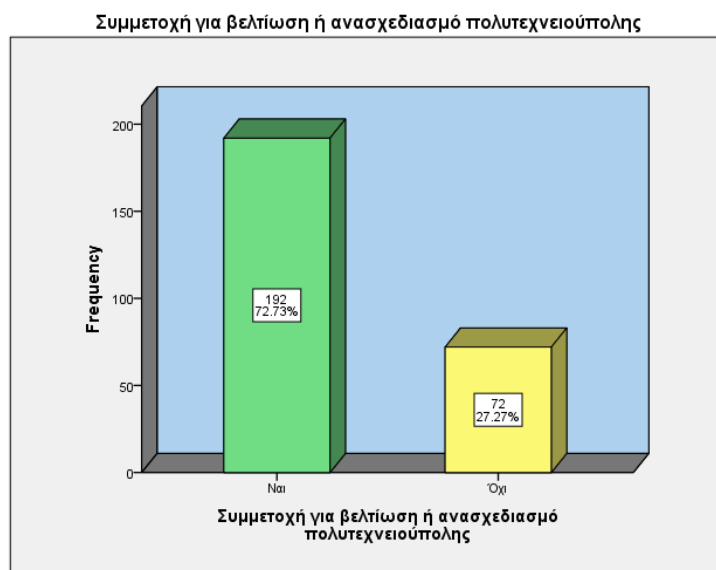
(xv) Ερώτηση: «θα **συμμετείχατε σε ομάδα προβληματισμού για τυχόν ανασχεδιασμό ή και στη βελτίωση του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης;**»

Η πλειοψηφία των φοιτητών/φοιτητριών του δείγματός μας, σε ποσοστό 72% και 72,7% κατά την 1^η και 2^η φάση αντίστοιχα, θα **συμμετείχαν στην βελτίωση ή ανασχεδιασμό του Πολυτεχνείου Κρήτης**. Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό γιατί δείχνει ότι οι φοιτητές/φοιτήτριες φαίνεται να αντιλαμβάνονται τη σημασία που έχει το τοπίο για την ποιότητα της ζωής τους. (πίνακας 35,διάγραμμα 23)

Πίνακας 35 : Συμμετοχή για βελτίωση ή ανασχεδιασμό του Πολυτεχνείου Κρήτης (2^η φάση)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	192	70.1	72.7	72.7
Όχι	72	26.3	27.3	100.0
Total	264	96.4	100.0	
Missing 99	10	3.6		
Total	274	100.0		

Διάγραμμα 23: Ποσοστά συμμετοχής στον ανασχεδιασμό-βελτίωση του Πολυτεχνείου Κρήτης (2^η φάση)

Υπάρχει μια στατιστικά σημαντική διαφορά, κατά την 1^η φάση, ανάμεσα στους φοιτητές τις φοιτήτριες και το αν είναι πρόθυμοι να συμμετάσχουν σε περίπτωση βελτίωσης ή ανασχεδιασμού του Πολυτεχνείου Κρήτης ($\chi^2 = 18,997$, $p\text{-value} = 0,000$). Το 60% των φοιτητών και το 81% των φοιτητριών αντίστοιχα θα συμμετείχαν σε μια τέτοια προσπάθεια. Τα αποτελέσματα στη 2^η φάση ήσαν: 66,7% των φοιτητών και το 80% των φοιτητριών αντίστοιχα θα συμμετείχαν σε μια τέτοια προσπάθεια (συσχέτιση στατιστικά σημαντική ($\chi^2 = 5,867$, $p\text{-value} = 0,015$) (πίνακας 36,37, διάγραμμα 24).

Πίνακας 36: Φύλο * Συμμετοχή για βελτίωση ή ανασχεδιασμό πολυτεχνειούπολης Crosstabulation (2^η φάση)

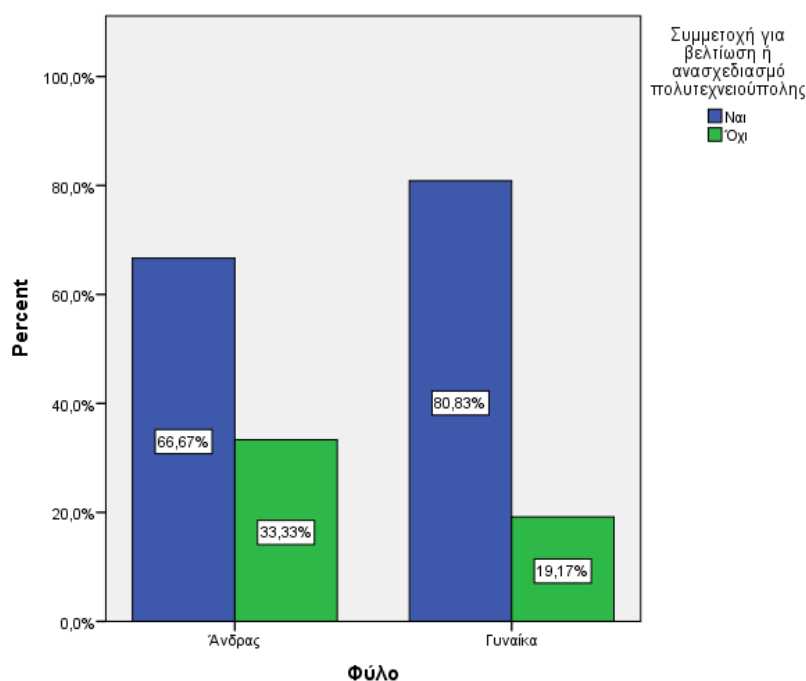
		Συμμετοχή για βελτίωση ή ανασχεδιασμό πολυτεχνειούπολης		Total	
		Ναι	Όχι		
Φύλο	Ανδρας	Count	96	48	144
		% within Φύλο	66.7%	33.3%	100.0%
	Γυναίκα	Count	96	24	120
		% within Φύλο	80.0%	20.0%	100.0%
Total		Count	192	72	264
		% within Φύλο	72.7%	27.3%	100.0%

Πίνακας 37: Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	5.867 ^a	1	.015		
Continuity Correction ^b	5.214	1	.022		
Likelihood Ratio	5.970	1	.015		
Fisher's Exact Test				.018	.011
N of Valid Cases	264				

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 32.73.

b. Computed only for a 2x2 table

Διάγραμμα 24: Συμμετοχή για βελτίωση ή ανασχεδιασμό του Πολυτεχνείου Κρήτης σε σχέση με το φύλο (2^η φάση)

Ακόμα, οι φοιτητές/φοιτήτριες του 1^{ου} και 2^{ου} έτους σπουδών (κατά την 1^η φάση) φαίνεται να είναι πιο πρόθυμοι να συμμετάσχουν σε περίπτωση βελτίωσης ή ανασχεδιασμού του Πολυτεχνείου Κρήτης σε αντίθεση με αυτούς των μεγαλύτερων ετών (ποσοστά 82,7% και 53,6% αντίστοιχα). Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value} < 0,001$). Κατά τη 2^η φάση τα ποσοστά είναι 69,1% για τους οι φοιτητές/φοιτήτριες του 1^{ου} και 2^{ου} έτους σπουδών και 76,3% γι' αυτούς των μεγαλύτερων ετών (διαφορά όχι στατιστικά σημαντική -- $p\text{-value}=0,2011$). (πίνακας 38,39, διάγραμμα 25)

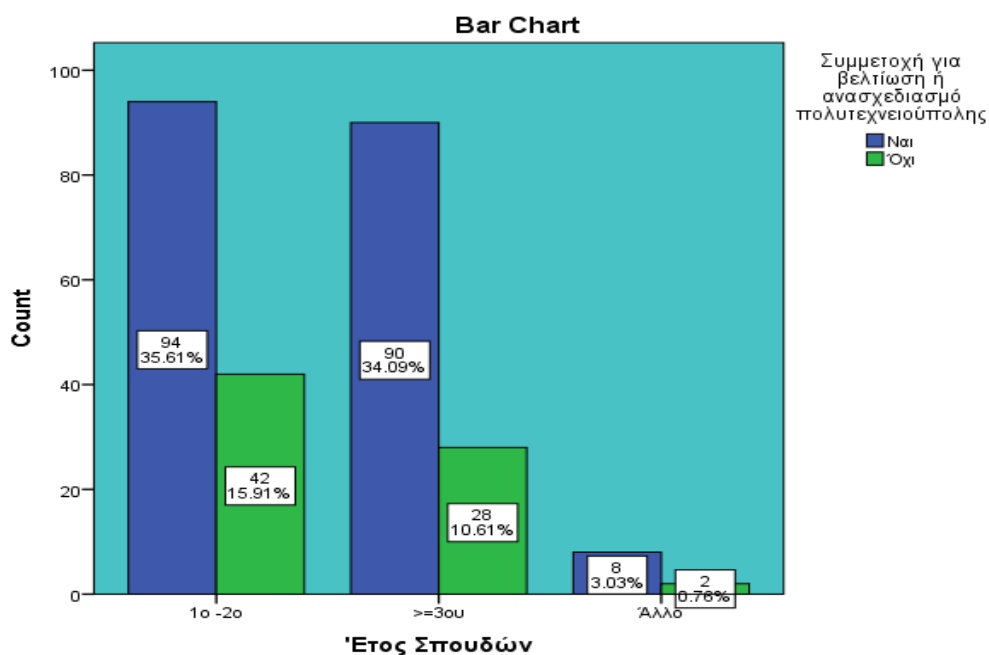
Πίνακας 38: Έτος Σπουδών * Συμμετοχή για βελτίωση ή ανασχεδιασμό του Πολυτεχνείου Κρήτης Crosstabulation (2^η φάση)

		Συμμετοχή για βελτίωση ή ανασχεδιασμό του Πολυτεχνείου Κρήτης		Total
		Ναι	Όχι	
Έτος Σπουδών	1ο -2ο	Count 94	Count 42	Count 136
		% within Έτος Σπουδών 69.1%	% within Έτος Σπουδών 30.9%	% within Έτος Σπουδών 100.0%
	>=3ου	Count 90	Count 28	Count 118
		% within Έτος Σπουδών 76.3%	% within Έτος Σπουδών 23.7%	% within Έτος Σπουδών 100.0%
	Άλλο	Count 8	Count 2	Count 10
		% within Έτος Σπουδών 80.0%	% within Έτος Σπουδών 20.0%	% within Έτος Σπουδών 100.0%
Total		Count 192	Count 72	Count 264
		% within Έτος Σπουδών 72.7%	% within Έτος Σπουδών 27.3%	% within Έτος Σπουδών 100.0%

Πίνακας 39 :Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1.907 ^a	2	.385
Likelihood Ratio	1.924	2	.382
N of Valid Cases	264		

a. 1 cells (16.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2.73.

Διάγραμμα 25: Συμμετοχή για βελτίωση ή ανασχεδιασμό πολυτεχνειούπολης σε σχέση με το έτος σπουδών (2^η φάση)

Υπάρχει μια στατιστικά σημαντική συσχέτιση, κατά τη 2^η φάση, ανάμεσα στη Σχολή που φοιτά κάποιος και το αν είναι πρόθυμοι να συμμετάσχουν σε περίπτωση βελτίωσης ή ανασχεδιασμού του Πολυτεχνείου Κρήτης ($\chi^2 = 25,251$, $p\text{-value} = 0,000$). Το 87,5% των φοιτητών/τριών της Σχολής της Αρχιτεκτονικής, το 83,3% της Σχολής των ΜΗΠΕΡ, το 71% της Σχολής των ΜΠΔ, το 59,2% της Σχολής των ΜΗΧΟΠ και το 53,8% της Σχολής των ΗΜΜΥ θα συμμετείχαν σε μια τέτοια προσπάθεια. Τα αποτελέσματα στην 1^η φάση ήσαν: 96% Αρχιτεκτονική, 73,3% ΜΗΠΕΡ, 66,7% ΜΠΔ, 78% ΜΗΧΟΠ και 39,4% ΗΜΜΥ. (πίνακας 40,41, διάγραμμα 26).

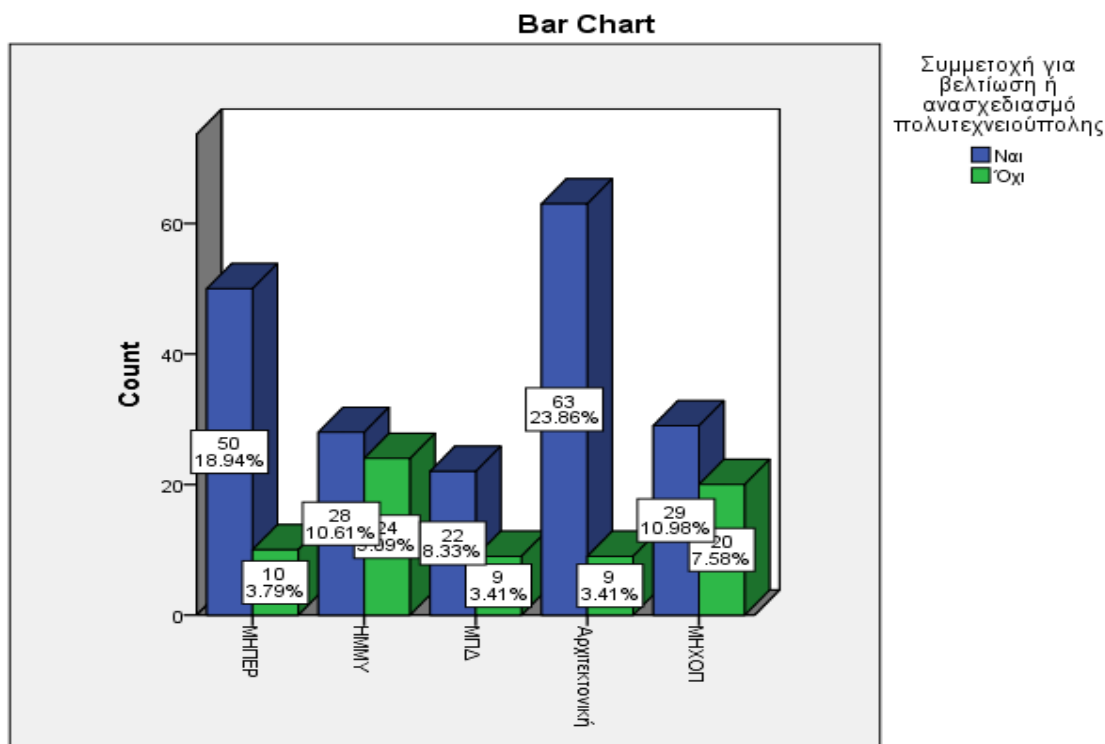
Πίνακας 40 : Σχολή * Συμμετοχή για βελτίωση ή ανασχεδιασμό του Πολυτεχνείου Κρήτης Crosstabulation

			Συμμετοχή για βελτίωση ή ανασχεδιασμό του Πολυτεχνείου Κρήτης		Total
			Ναι	Όχι	
Σχολή	ΜΗΠΕΡ	Count	50	10	60
		% within Σχολή	83.3%	16.7%	100.0%
	ΗΜΜΥ	Count	28	24	52
		% within Σχολή	53.8%	46.2%	100.0%
	ΜΠΔ	Count	22	9	31
		% within Σχολή	71.0%	29.0%	100.0%
	Αρχιτεκτονική	Count	63	9	72
		% within Σχολή	87.5%	12.5%	100.0%
	ΜΗΧΟΠ	Count	29	20	49
		% within Σχολή	59.2%	40.8%	100.0%
	Total	Count	192	72	264
		% within Σχολή	72.7%	27.3%	100.0%

Πίνακας 41: Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	25.251 ^a	4	.000
Likelihood Ratio	25.664	4	.000
N of Valid Cases	264		

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8.45.

Διάγραμμα 26: Συμμετοχή για βελτίωση ή ανασχεδιασμό του Πολυτεχνείου Κρήτης σε σχέση με τη Σχολή (Τμήμα) Φοίτησης

Τέλος, υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στα άτομα που ζουν σε διαφορετικό περιβάλλον και το αν είναι πρόθυμοι να συμμετάσχουν σε περίπτωση βελτίωσης ή ανασχεδιασμού του Πολυτεχνείου Κρήτης ($\chi^2 = 13,927$ p-value=0,008). Το 72,9% των φοιτητών/φοιτητριών που η μόνιμή τους κατοικία είναι σε αστική περιοχή, το 69,9% αυτών που ζουν μόνιμα σε ημιαστική και μόνον το 43,5% αυτών που ζουν σε αγροτική περιοχή είναι πρόθυμοι να συμμετάσχουν σε περίπτωση βελτίωσης ή ανασχεδιασμού του Πολυτεχνείου Κρήτης.

Στην ερώτηση «**Τι άλλο θεωρείτε απαραίτητο για το τοπίο του Πολυτεχνείου Κρήτης ή για το τοπίο γενικά**» οι φοιτητές/φοιτήτριες έκαναν τα παρακάτω διαφορετικά σχόλια και παρατηρήσεις .

Για παράδειγμα υπήρξαν αρκετοί που θεώρησαν ότι το τοπίο του Πολυτεχνείου Κρήτης ήταν και παραμένει όμορφο, ότι δε χρειάζεται κανενός είδους αλλαγή, βρίσκεται σε υπέροχη τοποθεσία, έχει πολύ καλές εγκαταστάσεις, ικανοποιητικό συνδυασμό πρασίνου και μοντέρνας αρχιτεκτονικής.

Υπήρξε όμως και ένα μεγάλο μέρος των φοιτητών που πιστεύει πως το τοπίο του Πολυτεχνείου Κρήτης χρειάζεται μεγαλύτερη φροντίδα και περιποίηση. Πιο συγκεκριμένες παρατηρήσεις είναι οι παρακάτω:

- Φροντίδα και συντήρηση αχρησιμοποίητων/ανεκμετάλλευστων εγκαταστάσεων και μετά να κατασκευαστούν νέα κτίρια.
- Έλλειψη κτιρίου της Αρχιτεκτονικής.
- Πολύ απομακρυσμένα τα κτίρια.
- Ομάδες καθαρισμού να αναλάβουν την καθαριότητα όλων των χώρων.
- Φροντίδα κήπων και ήδη υπάρχουσας βλάστησης ιδιαίτερα στα κεντρικά τμήματα καθώς και στα σημεία που συνδέουν το βόρειο με το νότιο τμήμα, καθώς και περισσότερο πράσινο σε αρκετά σημεία.
- Κατασκευή πινακίδων, πάρκου και περισσότερου φωτισμού.
- Βελτίωση αθλητικών εγκαταστάσεων όπως για παράδειγμα το κολυμβητήριο που είναι παραμελημένο για χρόνια.
- Χρωματικές αλλαγές κυρίως στις κτιριακές εγκαταστάσεις των σχολών ΜΠΔ και ΜΗΧΟΠ. Αφαίρεση των γκράφιτι στους τοίχους.

Σε κάθε περίπτωση φοιτητές και φοιτήτριες κρίνουν απαραίτητη τη δημιουργία ομάδας ανασχεδιασμού-ιδεών για το Πολυτεχνείο. Θα επιθυμούσαν να αποτελείται από φοιτητές και καθηγητές και να οργανωθεί συζήτηση για μελέτη και προτάσεις για αποκατάσταση και συντήρηση του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης. Θεωρούν επίσης πως οι ανεκμετάλλευστοι χώροι θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο εργασιών και ερευνών των φοιτητών.

Γενικές απόψεις για το τοπίο που δόθηκαν από τους φοιτητές/φοιτήτριες:

- Κάθε τοπίο έχει δική του ομορφιά. Από αυτό παίρνει ο άνθρωπος ηρεμία και γαλήνη.
- Θα πρέπει να προσέχουμε το περιβάλλον γιατί αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι τόσο στη καθημερινότητα όσο και στο χώρο της τέχνης.
- Είναι πλήρως απαραίτητη η προστασία του καθώς δε θα πρέπει να παρεμβαίνουμε πάνω σε αυτό με δραματικό και οριστικό τρόπο.

- Θα ήταν καλό να το σεβόμαστε και να κινούμαστε με λεπτές και προσεκτικές κινήσεις για να το αφήνουμε ελεύθερο να αφηγείται την ιστορία του.
- Κάθε τοπίο έχει κάτι το αξιοποιήσιμο και κάτι το ελκυστικό έτσι μπορεί κάποιος να κάνει ή να δει κάτι χωρίς να είναι βαρετό αλλά ούτε και πολύ φλύαρο.

Αυτό που φαίνεται από τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης είναι ότι όταν το ερώτημα αφορά άμεσα την ποιότητα της ζωής μας, και στην περίπτωση μας το χώρο του Πολυτεχνείου όπου οι φοιτητές/φοιτήτριες περνούν σημαντικό μέρος του χρόνου τους, τότε σκέφτονται με μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τα ζητήματα αυτά.

Η προθυμία τους να συμμετάσχουν σε προσπάθειες βελτίωσης ή ανασχεδιασμού του τοπίου του Πολυτεχνείου Κρήτης, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη αναφορικά με το πως θα μπορούσαν να εφαρμοστούν οι διατάξεις της E.L.C. σε πρακτικό επίπεδο (ενσωμάτωση της συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία υιοθέτησης και εφαρμογής των αποφάσεων για τα θέματα του τοπίου). Η E.L.C. καθορίζει τη συμμετοχή του κοινού σαν έναν από τους πρωταρχικούς και ουσιαστικούς σκοπούς της σύμβασης.

Η σημασία που αποδίδει η E.L.C. στον ρόλο της συμμετοχής του κοινού, φαίνεται και από την απαίτησή της από τα συμβαλλόμενα μέρη της:

«Να αναγνωρίσουν τα δικά τους τοπία σε ολόκληρη την επικράτειά τους, να αναλύσουν τα χαρακτηριστικά τους και τις δυνάμεις και πιέσεις που τα μεταβάλλουν, και να επισημάνουν τις μεταβολές αυτές, λαμβάνοντας υπόψη τις συγκεκριμένες αξίες που τους έχουν αποδοθεί από τα ενδιαφερόμενα μέρη και τον επηρεαζόμενο πληθυσμό (άρθρο 6, παρ. γ')». Και,

«Να υιοθετήσουν κοινούς επιδιωκόμενους στόχους μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων μερών, η υιοθέτηση των οποίων οφείλει να είναι αποτέλεσμα διαδικασιών διαβούλευσης, σαφώς πριν την λήψη οποιουδήποτε μέτρου για την προστασία, διαχείριση και τον σχεδιασμό του τοπίου (άρθρο 6, παρ. δ')».

Αναφορικά με τη συμμετοχή, παρατηρούμε τα εξής: πρώτον, ότι ο όρος «κοινό» αναφέρεται στην κοινωνία με την ευρύτερη έννοια, αποκλείοντας τοπικές και περιφερειακές αρχές και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, στα οποία γίνεται αναφορά σε άλλα σημεία της σύμβασης. Δεύτερον, είναι φανερό ότι η συμμετοχή του γενικού

κοινού θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη τόσο στο στάδιο της θεσμοθέτησης πολιτικής για το τοπίο, όσο και στο στάδιο της εφαρμογής της ίδιας πολιτικής για το τοπίο.

Για να μπορέσουμε, όμως, να μιλήσουμε για συμμετοχή στις δημόσιες πολιτικές θα πρέπει να επικεντρωθούμε κυρίως σε ζητήματα αντίληψης του τοπίου. Ένα από τα σημαντικά προβλήματα/ζητήματα είναι πως εκπαιδεύεις τους νέους ανθρώπους, έτσι ώστε να έχουν γνώση για να μπορέσουν μελλοντικά να συμμετάσχουν στο δημόσιο διάλογο. Η αντίληψη του τοπίου είναι επομένως η σημαντικότερη διαδικασία, προκειμένου να επεκταθούμε και σε άλλα ζητήματα, πιο σύνθετα, όπως η ενσωμάτωση της συμμετοχής του κοινού στην διαδικασία υιοθέτησης και εφαρμογής των πολιτικών αποφάσεων για τα θέματα του τοπίου.

2.4. Γενικά Συμπεράσματα

Το τοπίο είναι το πλαίσιο ζωής μέσα στο οποίο ο άνθρωπος διαμορφώνει την κατοικία του και στο οποίο λαμβάνουν χώρα κοινωνικές διεργασίες και πολιτικο-οικονομικές διαδικασίες. Συνδέεται με την ιστορία, την κληρονομιά, την κουλτούρα ενός λαού και τις τοπικές του παραδόσεις και ιδιαιτερότητες. Διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο πολιτισμικό, οικολογικό, περιβαλλοντικό και κοινωνικό πεδίο, και η προστασία, η διαχείριση και ο σχεδιασμός του μπορούν να συμβάλλουν στην εξασφάλιση της ατομικής και κοινωνικής ευημερίας.

Ο προσδιορισμός της έννοιας του τοπίου έχει απασχολήσει σημαντικά όχι μόνον την επιστημονική, αλλά και τη διεθνή κοινότητα. Είναι μια δυναμική έννοια, αλλάζει και τροποποιείται σε συνάρτηση πάντοτε με τις ιστορικές και κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις. Ο εννοιολογικός προσδιορισμός του τοπίου καλύπτει φυσικές, αγροτικές και περιαστικές περιοχές (χερσαίες εκτάσεις, εσωτερικά ύδατα και θαλάσσιες περιοχές). Είναι οι πόλεις και τα χωριά στα οποία ζούμε και εργαζόμαστε, εκτάσεις συνυφασμένες με τις αισθήσεις μας, την πολιτιστική και προσωπική μας ταυτότητα. Είναι τα εθνικά εδάφη, τα οποία συνδέονται με την ιστορία, την κληρονομιά του ανθρώπινου πολιτισμού, την κουλτούρα ενός λαού και τις τοπικές του παραδόσεις. Είναι έννοια που έχει διαφορετική σημασία για τον καθέναν από εμάς.

Το πώς γίνεται αντιληπτό το τοπίο εξαρτάται από το πώς το αντιλαμβάνεται ο κάθε παρατηρητής (υποκειμενική πρόσληψη) αλλά και από την αντικειμενική διάσταση του χώρου/τόπου. Έτσι, είναι δύσκολη η υιοθέτηση ενός κοινού αποδεκτού ορισμού

γι' αυτό. Στη δυσκολία συνεισφέρουν και οι προσεγγίσεις των διαφόρων επιστημονικών κλάδων που μελετούν το τοπίο (από διαφορετική σκοπιά) με αποτέλεσμα η έννοια του τοπίου να έχει οριστεί πολλές φορές.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο (Φλωρεντία 2000), αποτελεί σημαντική τομή για τον εννοιολογικό προσδιορισμό του τοπίου, δίνοντας έναν νέο ορισμό με κοινό σημείο αναφοράς όλων των επιστημονικών κλάδων των οποίων αποτελεί αντικείμενο μελέτης. Η E.L.C. κατοχυρώνει θεσμικά τον ορισμό του τοπίου όχι μόνον από μια αισθητική σκοπιά αλλά και από ένα ιστορικο-κοινωνικό πρίσμα.

Το πώς αντιλαμβανόμαστε το τοπίο καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις ενέργειες, τις δράσεις αναφορικά με το τοπίο. Για το λόγο αυτό και επειδή για τον καθένα από εμάς η έννοια του τοπίου έχει διαφορετική σημασία, η έρευνα που πραγματοποιήθηκε, μέσα από ένα ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο, στο Πολυτεχνείο Κρήτης σκοπό έχει να αναδείξει σημαντικές πτυχές της έννοιας του τοπίου για την εφαρμογή των διατάξεων της E.L.C. σε πρακτικό επίπεδο (κύρωση της Σύμβασης από την Ελλάδα, το 2010). Επικεντρώνεται σε θέματα αντίληψης, περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και δημόσιας συμμετοχής για τα ζητήματα του τοπίου. Επισημαίνει βασικούς τομείς ενδιαφέροντος, όπως της δημιουργίας συνείδησης για το τοπίο μέσα από την εισαγωγή σχολικών και πανεπιστημιακών κύκλων μαθημάτων. Τα μαθήματα αυτά έχουν σκοπό:

- την ενίσχυση της περιβαλλοντικής συνείδησης στους νέους ανθρώπους,
- την εξέταση των αξιών που αποδίδονται στο τοπίο, καθώς και
- θεμάτων αναφορικά με την προστασία, τη διαχείριση και το σχεδιασμό του.

Από τη στατιστική ανάλυση της έρευνας μας προέκυψε ότι οι περισσότεροι από τους φοιτητές/φοιτήτριες αντιλαμβάνονται, όπως ίσως αναμενόταν, το τοπίο σαν «φύση – φυσικό περιβάλλον» ή «εικόνα – θέα –πίνακα ζωγραφικής». Επομένως, θεωρούν ότι γίνεται αντιληπτό (συνήθως) με την όραση, την ακοή και την όσφρηση. Αντιλαμβανόμαστε το τοπίο σημαίνει ότι αναλύω, ερμηνεύω, αξιολογώ και συνθέτω τα στοιχεία μου υπό ένα ενιαίο σύνολο και χρησιμοποιώ όλες τις αισθήσεις μου σαν συλλογή πληροφοριών από το περιβάλλον μου. Σύμφωνα με την *Yves Luginbuhl*, αντιλαμβανόμαστε το τοπίο με όλες μας τις αισθήσεις:

- με την ακοή αντιλαμβανόμαστε και ξεχωρίζουμε ήχους που προέρχονται από τους δρόμους/κυκλοφορία ενός αστικού τοπίου ή ήχους ενός τοπίου στην εξοχή.

- με την αφή μπορούμε να ερευνήσουμε τα φυσικά υλικά δηλαδή τα στοιχεία του τοπίου που μας περιβάλλει, καθώς και το πώς συνδέονται με την άνεση ή μη, όσον αφορά την ποιότητα της ζωής.
- με τη γεύση συνδέεται περισσότερο η διατροφική αλυσίδα και η γνώση γύρω από το τοπίο, όσον αφορά την παραγωγή τροφής για τον άνθρωπο. Επίσης, η γεύση μπορεί να συνδέεται και με την απόλαυση που προσλαμβάνουμε από την κατανάλωση τροφής.
- η όσφρηση συνδέεται με τις μυρωδιές «ευχάριστες», ή «δυσάρεστες». που λαμβάνει κάποιος από ένα συγκεκριμένο τοπίο
- η αίσθηση της όρασης συνίσταται στην αντίληψη των σχημάτων του, των χώρων του και των χρωμάτων του και μπορεί να συνδεθεί με ενώσεις καλαισθησίας, ψυχικής και πνευματικής ευεξίας.

Για τους περισσότερους, το τοπίο προκύπτει συνήθως από παρατήρηση και συμμετοχή. Αυτό που προσδιορίζει το τοπίο είναι κυρίως η ύπαιθρος, η θάλασσα, το βουνό και το δάσος. Δεν θεωρούνται, για τους περισσότερους τοπίο μια εγκαταλελειμμένη βιομηχανική περιοχή, οι διαφημιστικές πινακίδες σε μια εθνική οδό, μια πλατεία σε ώρα αιχμής ή ένα καμένο δάσος. Η πλειοψηφία των φοιτητών/φοιτητριών δεν έχουν διδαχθεί μάθημα σχετικό με το τοπίο αν και το θεωρούν σημαντικό (αν και το ποσοστό αυτό φαίνεται να μειώνεται με την πάροδο του χρόνου). Ακόμα μαθήματα σχετικά με το τοπίο δεν θα έπρεπε να διδάσκονται με τον παραδοσιακό τρόπο (θεωρία ή θεωρία και ασκήσεις). Οι περισσότεροι θεωρούν ότι η γνώση για το τοπίο αποτελεί μια Αναγκαιότητα.

Το μεγαλύτερο μέρος των φοιτητών/φοιτητριών θα συμμετείχαν στην βελτίωση ή ανασχεδιασμό του Πολυτεχνείου Κρήτης. Οι φοιτητές/φοιτήτριες της Αρχιτεκτονικής χρησιμοποιούν, όπως αναμενόταν, τη λέξη τοπίο πιο συχνά στο λεξιλόγιό τους σε βαθμό τέτοιο ώστε να τους διαφοροποιεί (στατιστικά σημαντικά) από τους υπόλοιπους φοιτητές/ φοιτήτριες. Επίσης είναι αυτοί που θεωρούν λιγότερο το τοπίο σαν φύση-φυσικό περιβάλλον και περισσότερο οτιδήποτε άλλο.

Οι φοιτητές/φοιτήτριες του Πολυτεχνείου δεν φαίνεται λοιπόν να αντιλαμβάνονται την έννοια του «τοπίου», έτσι όπως αυτή αναφέρεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στην έλλειψη περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης, έλλειψη που παρατηρείται σε όλες σχεδόν τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση έχει σα σκοπό:

- την ανάπτυξη σαφούς αντίληψης για το τοπίο και ενδιαφέροντος για την οικονομική, κοινωνική, πολιτική και οικολογική αλληλεξάρτηση.
- Να διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο σε θέματα ευαισθητοποίησης και επιμόρφωσης των νέων ανθρώπων. Οι νέοι άνθρωποι ενσωματώνουν ευκολότερα στάσεις και συμπεριφορές, διαμορφώνοντας περιβαλλοντική συνείδηση για τα θέματα του τοπίου και ενεργούν για την προστασία, τη διαχείριση και το σχεδιασμό του.
- Να παρέχει σε κάθε άτομο δυνατότητα απόκτησης γνώσεων, στάσεων και δεξιοτήτων που χρειάζεται για να προστατεύσει το τοπίο του.
- Να συμβάλλει τελικά στη διαμόρφωση νέων προτύπων συμπεριφοράς ατόμων, ομάδων και κοινωνιών προς το τοπίο.

Για το λόγο αυτό είναι σημαντικό να εισαχθούν σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης κύκλοι μαθημάτων για την ενίσχυση της περιβαλλοντικής συνείδησης στους νέους ανθρώπους. Η εκπαίδευση και επιμόρφωση αυτή δεν είναι απαραίτητο να είναι θεωρητική. Οι νέοι π.χ. που ζουν στα μεγάλα αστικά κέντρα θα έπρεπε να έχουν τη δυνατότητα να εξερευνήσουν και να κατανοήσουν τόσο το αστικό, όσο και το φυσικό τοπίο, μέσω εκπαιδευτικών εκδρομών κ.λ.π.

Η Πολιτεία οφείλει επομένως να εξασφαλίζει όχι μόνο την πρόσβαση στην εκπαίδευση, αλλά την ποιότητα και το είδος. Οφείλει να προαγάγει διεπιστημονικά εκπαιδευτικά προγράμματα για τα θέματα του τοπίου σε εκπαιδευτικούς και επαγγελματίες στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Η εκπαίδευση των νέων ανθρώπων δίνει την απαραίτητη γνώση και αυτοπεποίθηση που χρειάζεται για να μπορέσουν να συμμετάσχουν ενεργά σε δημόσιες συζητήσεις. Μέσα από την εκπαίδευση έχουν τη γνώση, συνειδητοποιούν τη σοβαρότητα των ζητημάτων, διαθέτουν τις απαιτούμενες ικανότητες και τη θέληση, για να μπορούν να γίνουν παράγοντες αλλαγών στην κατεύθυνση της επίλυσης ζητημάτων.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Αποστολάκης, Ι., & Σταμούλη, Μ. (2007). *Ασκήσεις Υπολογιστικής Στατιστικής στην Υγεία*. Αθήνα: Παπαζήση.

Αποστολάκης, Ι., Καστανιά, Α., & Πιερράκου, Χ. (2003). *Στατιστική Επεξεργασία Δεδομένων στην Υγεία*. Αθήνα: Παπαζήση.

Αποστολάκης, Ι., Λούκης, Ε., & Χάλαρης, Ι. (2008). *Ηλεκτρονική Δημόσια Διοίκηση*. Αθήνα: Παπαζήση.

Βλαντού, Α. (2010, Οκτώβριος 25). <http://nomosphysis.org.gr/12194/to-topio-os-antikeimeno-nomikis-prostasias-sxeseis-kai-antifaseis-metaksu-kanonon-dikaïou-kai-pragmatikotitas-oktobrios-2010/>. Retrieved Δεκέμβριος 2017

Δαμιανού, Χ. (1986). *Εισαγωγή στη θεωρία της Δειγματοληψίας*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Αθηνών.

Δοξιάδης, Θ. (2003). Ταυτότητα ή ποικιλότητα; Το έδαφος του μελλοντικού ελληνικού τοπίου. In *"ωραίο, φριχτό και απέριττο τοπίον"*. Νησίδες.

Ζαρογιάννη, Δ., Καπλανίδου, Σ., & Νάνου, Φ. (2011). Η ιστορική εξέλιξη της αρχιτεκτονικής τοπίου και η επίδρασή της στον άνθρωπο

Καρακώστας, Ι. (2000). Κεφάλαιο Δεύτερο, Προστασία της φύσης και του τοπίου. In *Περιβάλλον και Δίκαιο*. Αθήνα, Κομοτηνή: Α.Σάκκουλα.

Κατσουλάκος, Γ. (2001). *Νέα Οικονομία, Διαδίκτυο και Ηλεκτρονικό Εμπόριο*. Εκδόσεις Κέρκυρα.

Μαριά, Ε. Α. (2009). *Η Νομική Προστασία του Τοπίου στο Διεθνές Κοινοτικό και Εθνικό Δίκαιο*. Αντ.Ν.Σακκούλα.

Μαριά, Ε.-Α. (1998). *Η νομική προστασία των δασών*. Αθήνα: Σάκκουλα Αντ.

Μιχαλάκου, Σ. (2003). ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ: ΤΑ ΝΟΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΟΥ «ΦΥΣΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ». Βόλος.

Στεφάνου, Ι. (2007). *Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Τρίκη, Α. (n.d.). <http://www.nomothesia.net/wp-content/uploads/2016/02/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%BF-%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AD%CF%82-%CE%94%CE%AF%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF.pdf>. Ανάκτηση Φεβρουάριος 2018

Τσαντίλης, Δ. (1998). Οικολογία και αισθητική: η έννοια του τοπίου. In Τ. Δήμος, Μοδινός, & Ευθυμίουπουλος, *Οικολογία και Επιστήμες του Περιβάλλοντος*. Αθήνα.

Ξενόγλωσση

Alreck, P., & Settle, R. (1995). *Survey Research a Handbook*. USA: Irwin.

- Anastasi, A. (1988). *Psychological Testing*. New York: Macmillan.
- Apostolakis, I., & Stamouli, M. (2006). Validity and reliability assessment of quantitative research questionnaires in health units: The case of a questionnaire concerning the evaluation of a nursing services management information system of a hospital. *Statistical Review* , pp. 3-25.
- Bechhofer, F., & Paterson, L. (2000). *Principles of Research Design in the Social Sciences*. London: Routledge Taylor & Francis Group.
- Bell, S. (2001). Landscape pattern, perception and visualization in the visual management of forests. *Landscape and Urban Planning* 54 , pp. 201-211.
- Bradburn, N., Sudman, S., & Wansink, B. (2004). *Asking Questions. The Definitive Guide to Questionnaire Design for Market Research, Political Polls, and Social and Health Questionnaires, Revised Edition, Jossey-Bass-John Wiley & Sons, Inc., USA*. USA: Wiley.
- Branton, N.,(2009). Landscape Approaches in Historical Archaeology: The Archaeology of Places. *International Handbook of Historical Archaeology*.Springer.
- Burns, R. (2000). *Introduction to Research Methods*. London: Sage Publications.
- Cronbach, L. (1951, February 28). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika* , pp. 297-334.
- Dee, C. (2001). *Form and Fabric in Landscape Architecture, A visual Introduction*. Spon Press.
- Drabble, M. (1979). *A Writer's Britain*.
- Filor, S. (2001). Notions, philosophies and definitions of landscape planning and landscape design-The nature of landscape design and design process. *Landscape and Urban Planning* 30 .
- Gleason, K. (1994). To Bound and to Cultivate: An Introduction to the Archaeology of Gardens and Fields. *The Archaeology of Garden and Field* .
- Green, S., Salkind, N., & Akey, T. (2000). *Green S., Salkind, N., Akey, T. Using SPSS for Windows. Analyzing and Understanding Data, Second Edition*. USA: Practise Hall.
- Herrmann, H., Babbitt, K., Baber, M., & Conflaton, R. (2005, July 16). Forest structure optimization using evolutionary programming and landscape ecology metrics. *European Journal of Operational Research* .
- Hood, E. (1996). Social relations and the cultural landscape. In R. Yamin, & K. Metheny, *Landscape archaeology : reading and interpreting the American historical landscape*. Knoxville : University of Tennessee Press, c1996.
- Hoogstra-Klein, M. (2017, Δεκέμβριος). Multiple-use forestry as a boundary object: From a
- Ingegnoli, V. (2015). *Landscape Bionomics Biological-Integrated Landscape Ecology*. Springer.
- Majewski, T. G. (2009). Landscape Approaches in Historical Archaeology: The Archaeology of Places. In N. Branton, *International Handbook of Historical Archaeology*. Springer.

- Marinelli, P. (1971). Pastoral. Methuen young books.
- Martin, H. (2009). *KTIZEIN, KATOIKEIN, ΣΚΕΙΤΕΣΘΑΙ*. Πλέθρον.
- McNeill, P. (1990). *Research Methods (2nd edition)*. London: Routledge.
- Menatti, L. (2017). Landscape: From common good to human right. *International Journal of the Commons*.
- Nassauer, J. (1995). Culture and changing landscape structure. *Landscape Ecology*.
- Olwig, K. (2005). Editorial: Law, Polity and the Changing Meaning of Landscape. *Landscape Research*, σσ. 293-298.
- Schacter, D. (2011). *Psychology*. Worth Publishers.
- Simmel, G., Ritter, J., & Gombrich, E. (2004). *Το τοπίο*. Αθήνα: Ποταμός.
- Spencer, W., Suzanne, M., & Sherene, B. (2010). Introduction to the Historical Archaeology of Powered Cultural Landscapes. *International Journal of Historical Archaeology*.
- Summerfield. (1991). *Global Geomorphology*. Pearson Education Ltd.
- Wu, J. (2006). Cross-disciplinarity, landscape ecology and sustainability science. *Landscape Ecology*.

Διαδικτυακοί Τόποι

- http://history-pages.blogspot.gr/2012/10/blog-post_18.html. (n.d.). Retrieved Δεκέμβριος 2017, from http://history-pages.blogspot.gr/2012/10/blog-post_18.html.
- shared ideal to multiple realities. *Land Use Policy*.
- https://en.wikipedia.org/wiki/Landscape#Landscape_painting
- <http://images.doaks.org/garden-histories/items/show/149>. (2017, Δεκέμβριος). Retrieved from <http://images.doaks.org/garden-histories/items/show/149>.
- <http://katsba.ueuo.com/dim/c/toixografies/toixografies-minwi.htm>. (n.d.). Retrieved Δεκέμβριος 2017, from <http://katsba.ueuo.com/dim/c/toixografies/toixografies-minwi.htm>.
- <http://www.collectionscanada.ca/virtual-vault/026018-119.01-e.php?q1=Landscape&PHPSESSID=709io6475tfesngi2m7226o454>
- <http://www.etlo-modeland.gr/el/european-landscape-convention>. (n.d.). Retrieved Δεκέμβριος 2017, from <http://www.etlo-modeland.gr/el/european-landscape-convention>.
- <http://www.neakriti.gr/?page=newsdetail&DocID=1279611>. (2017). Retrieved from <http://www.neakriti.gr/?page=newsdetail&DocID=1279611>.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Εικόνες

Εικόνα 1: Γρύπας σε τοιχογραφία στην αίθουσα του θρόνου στη Κνωσό

Πηγή: (<http://katsba.ueuo.com/dim/c/toixografies/toixografies-minwi.htm>)

Εικόνα 2: Αποκατάσταση της τοιχογραφίας των ταυροκαθαψίων από την Τελ ελ Ντάμπα της Αιγύπτου. Από Ν. Μαρινάτου και Κλ. Παλυβού.

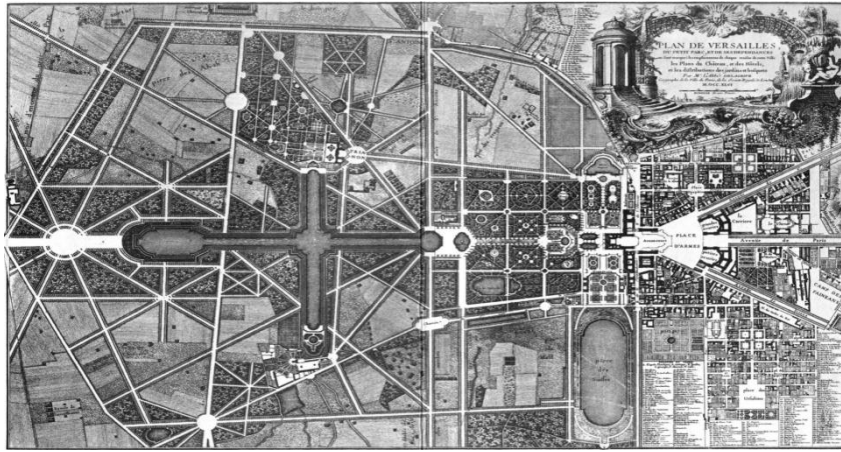
Πηγή: (<http://www.neakriti.gr/?page=newsdetail&DocID=1279611>, 2017)

Εικόνα 3: Ψηφιδωτό της οικίας του Ποσειδώνα και της Αμφιτρίτης, Herculaneum (Casa di Nettuno e Amfitrite)

Πηγή: (http://history-pages.blogspot.gr/2012/10/blog-post_18.html)

Εικόνα 4: Αρχιτεκτονικό Σχέδιο κήπων του Παλατιού των Βερσαλλιών της Γαλλίας

Πηγή: (<http://images.doaks.org/garden-histories/items/show/149>, 2017)

Εικόνα 5: Μέρος των κήπων του Παλατιού των Βερσαλλιών της Γαλλίας (2011)

Εικόνα 6: Central Park Νέας Υόρκης, ΗΠΑ, Frederick Law Olmsted

Πηγή: (<https://en.wikipedia.org/wiki/Landscape>)

Εικόνα 7: Δρύς, Sunset City, Sierra Foothills, Καλιφόρνια, 1962 ,Ansel Adams

Πηγή: (<https://www.harvardartmuseums.org/art/285216>)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Ερωτηματολόγια Έρευνας

1^ο ερωτηματολόγιο

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΗΝ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ**

Φεβρουάριος, 2010

Η έρευνα πραγματοποιείται από το Τμήμα Επιστημών του Πολυτεχνείου Κρήτης. Την Επ. Καθηγήτρια Ευπραξία-Αίθρα Μαριά τον Επ. Καθηγητή Τρύφωνα Δάρα και τον Δρ. Γιάννη Αποστολάκη.

Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε με σκοπό αφενός να αποτυπώσει τις γνώσεις για την **έννοια του Τοπίου** και αφετέρου τις στάσεις και αντιλήψεις για την ενσωμάτωση σχετικών μαθημάτων στα Ακαδημαϊκά τμήματα του Πολυτεχνείου μας.

Διευκρινίζεται ότι σε καμιά περίπτωση δε θα ζητηθούν προσωπικές πληροφορίες ή δεδομένα και η συμμετοχή στην έρευνα θα γίνει ανώνυμα.

Σας ευχαριστούμε για τη συνεργασία σας και τη συμμετοχή σας στην έρευνα.

Οι Επιστημονικά Υπεύθυνοι της Έρευνας

Ενότητα 1 – Γενικές πληροφορίες

Σημειώστε με X την απάντησή σας στο αντίστοιχο ή αντίστοιχα (περισσότερα του ενός εκεί που επιθυμείτε) τετραγωνάκια

1 Φύλο

- ☐ Άνδρας
☐ Γυναίκα

3 Τμήμα

- ☐ ΜΗΠΕΡ
☐ ΗΜΜΥ
☐ ΜΠΔ
☐ Αρχιτεκτονική
☐ ΜΗΧΟΠ

4 Έτος Σπουδών

- ☐ 1^ο-2^ο
☐ $\geq 3^{ου}$
☐ Άλλο.....

Ενότητα 2 – Γνώση έννοιας τοπίου

5 Ποια είναι η πρώτη σκέψη σας όταν ακούτε τη λέξη «τοπίο»;

.....
.....
.....
.....

6. Το τοπίο γίνεται αντιληπτό από

την όραση
την ακοή
την όσφρηση
την αφή
τη γεύση
όλα τα παραπάνω
δε γνωρίζω

- 7 Το τοπίο κατά τη γνώμη σας προκύπτει
- ☐ Από απλή παρατήρηση
  - ☐ Από παρατήρηση και Συμμετοχή
  - ☐ Δε γνωρίζω
8. Για σας η λέξη «τοπίο» προσδιορίζει περισσότερο
- ☐ Την ύπαιθρο
  - ☐ τη θάλασσα
  - ☐ το βουνό
  - ☐ το δάσος
  - ☐ το χωριό
  - ☐ την πόλη
  - ☐ όλα τα παραπάνω
  - ☐ άλλο
  - ☐ δεν γνωρίζω
- 9 Θεωρείτε ότι όταν σ' ένα φυσικό τοπίο επεμβαίνει ο άνθρωπος, τότε αυτό παύει να είναι τοπίο ;
- ☐ Ναι
  - ☐ Όχι
  - ☐ Δε γνωρίζω
- 10 Για σας τοπίο είναι
- ☐ Εγκαταλελειμμένη Βιομηχανική περιοχή
  - ☐ Διαφημιστικές πινακίδες σε εθνική οδό
  - ☐ Ένας αμπελώνας
  - ☐ Ξερολιθιές υπαίθρου
  - ☐ Πλατεία σε ώρα αιχμής
  - ☐ Παλιά Πόλη
  - ☐ Καμένο Δάσος
  - ☐ Τίποτα από τα παραπάνω
  - ☐ Όλα τα παραπάνω
  - ☐ Δεν γνωρίζω
- 11 Θεωρείτε ότι το τοπίο συνδέεται με την πολιτιστική παράδοση ;
- ☐ Ναι
  - ☐ Όχι
  - ☐ Δεν γνωρίζω
- 12 Για σας τι τοπία υπάρχουν ;
- ☐ όμορφα
  - ☐ άσχημα
  - ☐ καθημερινά
  - ☐ αδιάφορα
  - ☐ υποβαθμισμένα
  - ☐ δεν γνωρίζω

13 Χρησιμοποιείτε τη λέξη «τοπίο» συχνά στο λεξιλόγιό σας

- ☐ ναι
☐ όχι

14 Εάν ναι

- ☐ μόνον κυριολεκτικά
☐ ή και μεταφορικά

15 Δώστε ένα παράδειγμα κυριολεξίας και ένα παράδειγμα μεταφορικής χρήσης

.....
.....
.....

Ενότητα 3 – Τοπίο και εκπαίδευση

16 Έχετε ποτέ διδαχθεί κάποιο μάθημα σχετικό με το τοπίο; Αν ναι πού;

- ☐ Πρωτοβάθμια
☐ Δευτεροβάθμια
☐ Μεταδευτεροβάθμια
☐ Τριτοβάθμια
☐ Άλλου .....
☐ Πουθενά

17 Θεωρείτε σημαντικό για ένα Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο;

- ☐ Ναι
☐ Όχι

18 Αν Ναι σε ποιο έτος;

.....

19 Αν Ναι το μάθημα να είναι

- ☐ Θεωρητικό
- ☐ Θεωρητικό με ασκήσεις
- ☐ Μελέτες περίπτωσης

Ενότητα 4 – Θέσεις και Προτάσεις

20 Πως θα χαρακτηρίζατε το τοπίο του Πολυτεχνείου Κρήτης (Πολυτεχνειούπολη)

- ☐ Πολύ ελκυστικό
- ☐ Ελκυστικό
- ☐ Αδιάφορο
- ☐ Άσχημο
- ☐ Πολύ άσχημο
- ☐ Δεν απαντώ

21 Θεωρείτε ότι η γνώση για το τοπίο σήμερα αποτελεί

- ☐ Αναγκαιότητα
- ☐ Υπερβολή
- ☐ Πολυτέλεια
- ☐ Όλα τα παραπάνω / ☐ Τίποτα από τα παραπάνω

22 Θα συμμετείχατε σε ομάδα προβληματισμού για τον τυχόν ανασχεδιασμό ή και βελτίωση του τοπίου της Πολυτεχνειούπολης ;

ΝΑΙ.....
ΟΧΙ.....
.....

Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συνεργασία σας

2^ο ερωτηματολόγιο

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ & ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ
ΚΡΗΤΗΣ**

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2017

Η έρευνα πραγματοποιείται από τη Σχολή Μηχανικών Παραγωγής κ Διοίκησης του Πολυτεχνείου Κρήτης από τη μεταπτυχιακή φοιτήτρια Παπαδάκη Αγγελική στα πλαίσια διπλωματικής διατριβής. Η έρευνα γίνεται υπό την επίβλεψη του Επ. Καθηγητή Τρύφωνα Δάρα.

Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε με σκοπό αφενός να αποτυπώσει τις γνώσεις για την **έννοια του Τοπίου** και αφετέρου τις στάσεις και αντιλήψεις για την ενσωμάτωση σχετικών μαθημάτων στα Ακαδημαϊκά τμήματα του Πολυτεχνείου μας.

Τονίζεται ότι δε ζητούνται προσωπικές πληροφορίες ή δεδομένα και η συμμετοχή στην έρευνα θα γίνει ανώνυμα.

Σας ευχαριστούμε για τη συνεργασία σας και τη συμμετοχή σας στην έρευνα.

Οι Επιστημονικά Υπεύθυνοι της Έρευνας

Ενότητα 1 – Γενικές πληροφορίες

Σημειώστε με Χ την απάντησή σας στο αντίστοιχο ή αντίστοιχα (περισσότερα του ενός εκεί που επιθυμείτε) τετραγωνάκια

- 1 Φύλο ☐ Άνδρας
☐ Γυναίκα
- 3 Τμήμα ☐ ΜΗΠΕΡ
☐ ΗΜΜΥ
☐ ΜΠΔ
☐ Αρχιτεκτονική
☐ ΜΗΧΟΠ
- 4 Έτος Σπουδών ☐ 1^ο-2^ο
☐ >= 3^{ου}
☐ Άλλο.....

Ενότητα 2 – Γνώση έννοιας τοπίου

- 5 Ποια είναι η πρώτη σκέψη σας όταν ακούτε τη λέξη «τοπίο»;
.....
.....
.....
.....
6. Το τοπίο γίνεται αντιληπτό από την όραση
την ακοή
την όσφρηση
την αφή
τη γεύση
όλα τα παραπάνω
δε γνωρίζω
- 7 Το τοπίο κατά τη γνώμη σας προκύπτει ☐ Από απλή παρατήρηση
☐ Από παρατήρηση και Συμμετοχή
☐ Δε γνωρίζω
8. Για σας η λέξη «τοπίο» προσδιορίζει ☐ Την ύπαιθρο
☐ τη θάλασσα
☐ το βουνό
☐ το δάσος
☐ το χωριό
☐ την πόλη
☐ όλα τα παραπάνω

- ☐ άλλο
- ☐ δεν γνωρίζω

9 Θεωρείτε ότι όταν σ' ένα φυσικό τοπίο επεμβαίνει ο άνθρωπος, τότε αυτό παύει να είναι τοπίο ;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι
- ☐ Δε γνωρίζω

10 Για σας τοπίο είναι

- ☐ Εγκαταλελειμμένη Βιομηχανική περιοχή
- ☐ Διαφημιστικές πινακίδες σε εθνική οδό
- ☐ Ένας αμπελώνας
- ☐ Ξερολιθιές υπαίθρου
- ☐ Πλατεία σε ώρα αιχμής
- ☐ Παλιά Πόλη
- ☐ Καμένο Δάσος
- ☐ Τίποτα από τα παραπάνω
- ☐ Όλα τα παραπάνω
- ☐ Δεν γνωρίζω

11 Θεωρείτε ότι το τοπίο συνδέεται με την πολιτιστική παράδοση ;

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι
- ☐ Δεν γνωρίζω

12 Για σας τι τοπία υπάρχουν ;

- ☐ όμορφα
- ☐ άσχημα
- ☐ καθημερινά
- ☐ αδιάφορα
- ☐ υποβαθμισμένα
- ☐ δεν γνωρίζω

13 Χρησιμοποιείτε τη λέξη «τοπίο» συχνά στο λεξιλόγιό σας

- ☐ ναι
- ☐ όχι

14 Εάν ναι

- ☐ μόνον κυριολεκτικά
- ☐ ή και μεταφορικά

- 15 Δώστε ένα παράδειγμα κυριολεξίας και ένα παράδειγμα μεταφορικής χρήσης

.....
.....
.....

Ενότητα 3 – Τοπίο και εκπαίδευση

- 16 Έχετε ποτέ διδαχθεί κάποιο μάθημα σχετικό με το τοπίο; Αν ναι πού;

- ☐ Πρωτοβάθμια
☐ Δευτεροβάθμια
☐ Μεταδευτεροβάθμια
☐ Τριτοβάθμια
☐ Άλλου .....
☐ Πουθενά

- 17 Θεωρείτε σημαντικό για ένα Μηχανικό να διδαχθεί μαθήματα σχετικά με το τοπίο και γιατί;

- ☐ Ναι
☐ Όχι

Γιατί: .....
.....
.....

- 18 Αν Ναι σε ποιο έτος;

.....

- 19 Αν Ναι το μάθημα να είναι

- ☐ Θεωρητικό
☐ Θεωρητικό με ασκήσεις
☐ Μελέτες περίπτωσης

Ενότητα 4 – Θέσεις και Προτάσεις

- 20 Πως θα χαρακτηρίζατε το τοπίο του Πολυτεχνείου Κρήτης και γιατί; (Πολυτεχνειούπολη)

- ☐ Πολύ ελκυστικό
☐ Ελκυστικό
☐ Αδιάφορο
☐ Άσχημο
☐ Πολύ άσχημο
☐ Δεν απαντώ

Γιατί: .....
.....
.....

- 21 Γνωρίζετε την Πολυτεχνειούπολη Κρήτης από παλιότερα;

☐ Ναι
☐ Όχι

Αν Ναι, πώς αξιολογείτε το τοπίο της σήμερα σε σχέση 6 χρόνια πριν, και γιατί;

.....
.....
.....
.....

- 22 Θεωρείτε ότι η γνώση για το τοπίο σήμερα αποτελεί

☐ Αναγκαιότητα
☐ Υπερβολή
☐ Πολυτέλεια
☐ Όλα τα παραπάνω / ☐ Τίποτα από τα παραπάνω

Γιατί; .....
.....
.....
.....

- 23 Θα συμμετείχατε σε ομάδα προβληματισμού για τον τυχόν ανασχεδιασμό ή και βελτίωση του τοπίου της Πολυτεχνειούπολης ;

☐ Ναι
☐ Όχι

- 24 Προσθέστε οτιδήποτε άλλο θεωρείτε απαραίτητο, για το τοπίο γενικά, ή το τοπίο της Πολυτεχνειούπολης.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συνεργασία σας